

Nadala 2010

Any 44

IO

**Església,
cultura i país**

Fundació
Lluís Carulla

Amb aquesta nadala la Fundació Lluís Carulla felicita les festes i agraeix les aportacions voluntàries de les persones que fan possible la dotació dels Premis Baldiri Reixac d'estímul i reconeixement a l'escola catalana.

La generositat de tants amics ha fet que la dotació dels premis hagi anat creixent any rere any fins a assolir els 111.200 euros de la convocatòria per al curs actual, i els fa els més ben dotats i importants en l'àmbit educatiu.

 Fundació
Lluís Carulla

Fundació Lluís Carulla

Aribau 185 3r
08021 Barcelona
Tel. 93 209 09 48
info@fundaciolluisacarulla.cat
<http://www.fundaciolluisacarulla.cat>

Imatges

Coberta

Angelet d'Engordany, Andorra, 1953.
©Arxiu Històric del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya
(Francesc Català-Roca)

Contracoberta

Fàbrica de sants L'Art Cristià,
Olot, 2003.
Ramon Manent

Buscant posada, de Pere Rovira
i Jacint Rovira, Agrupació
Pessebrista de Vic.
Museu de la Vida Rural

Interior

Tino Soriano
Ramon Manent
Comunitat de Sant'Egidio
Conferència Episcopal
Tarraconense
Coordinadora de Pastorets
de Catalunya
Càtedra Ferrater Mora
de Pensament Contemporani
La Passió d'Esparreguera
Fundació Joan Maragall
Pere Català i Roca
Club Editor
Jordi Vidal
Museu de la Vida Rural
Jordi Carulla
Climent Forner
David Jou
Biblioteca de Montserrat
Pilar Aymerich
PAM-Arxiu Família Salvà Truyols
Fototeca.cat-M. Sagarra
Jordi Albertí
Jordi de Casacuberta
Generalitat de Catalunya-Miquel
González

Coordinació editorial

Jordi Quer

Correcció d'originals

Núria Cuyàs

Correcció de proves

Esmena correccions

Disseny

Jordi Casas

info@jordicasas.com

Maquetació

Vània Rosell

Impressió

Treballs Gràfics S. A.

ISBN: 978-84-7226-939-2
Dipòsit legal: B-41.999-2010
Cap part d'aquesta publicació,
incloent-hi el disseny de la coberta,
no pot ser reproduïda, emmagatzemada
ni transmesa de cap manera
ni per cap mitjà (elèctric, químic,
mecànic, òptic, de gravació o bé de
fotocòpia) sense autorització prèvia
de la Fundació Lluís Carulla.

Nadala 2010

Església, cultura i país

Fundació Lluís Carulla

Any XLIV

Nadala

Fundació Lluís Carulla
Any XLIV

20

Monges, Mercat del Born,
1969, Barcelona.

IO

**Església,
cultura
i país**

Continguts

p. 10

L'Església i
l'afaiçonament
de la personalitat
de Catalunya
Armand Puig

p. 22

L'església
de Catalunya
a l'època medieval
Antoni
Pladevall

p. 34

L'Església
catalana entre
els segles
XVI i XVIII
Joan Bada

p. 46

Cristianisme i pensament en la cultura catalana contemporània
Pere Lluís Font

p. 58

Cristianisme i literatura catalana des de la Renaixença: aproximacions a un moment crucial
Ricard Torrents

p. 70

Reptes catalans a l'Església catòlica
Salvador Cardús

Abraham
ابراهيم
αβραάμ
אברהם

p. 80

Memòria de l'any 2010

L'Església i l'afaiçonament de la personalitat de Catalunya

Armand Puig

Degà-President de la Facultat de Teologia de Catalunya i doctor en ciències bíbliques. Va coordinar la *Bíblia Catalana Interconfessional* i codirigeix el *Corpus Biblicum Catalanicum*.

Detall del bàcul de Josep Torras i Bages, obra de Josep Llimona que representa la llegenda de sant Jordi i el drac, Tresor de la Catedral de Vic. A la dreta, cartell d'una representació de *Canigó* de Jacint Verdaguer, 1910. A la pàgina esquerra, *Fent caramelles*, de Josep Traité.

Introducció

No és fàcil definir la personalitat d'un país. En la conclusió del llibre segon i darrer de *La tradició catalana*, Josep Torras i Bages afirma que «la Iglésia catòlica [...] admet i practica [...] la forma regional». L'expressió pot resultar insuficient des de les categories actuals de pensament i d'acció política, però la tesi del gran bisbe de Vic es deixa sentir una vegada i una altra en el decurs de la seva obra fonamental. Per aclarir-la, n'hi ha prou de citar la frase que inicia el capítol segon del llibre primer: «Potser no hi ha altra nació tan entera i sòlidament cristiana com fou Catalunya [...]. L'element humà, fecundat per aquell element diví (la gràcia divina), produí una virtut i energia que es desenrotllà en una organització resistent i harmònica.» La mirada cap als orígens porta Torras i Bages a postular l'articulació profunda, substancial, entre el cristianisme i Catalunya, entre Església i país.

Des de l'obra de Verdaguer, príncep de la Renaixença (1845-1902), fins al document episcopal *Arrels cristianes de Catalunya* (1985), la tesi del catolicisme català ha estat constant: aquest país ha estat engendrat a l'ombra de l'Evangeli. Amb paraules de Verdaguer en el poema *Canigó*: «naix la nostra raça / bressada amb cants de monjos». I Torras i Bages declara solemnement que «el nostre esperit nacional és enterament cristià». Aquesta darrera formulació resumeix la interpretació que fa de Catalunya un punt de vista cristià i, en certa manera, fonamenta el celebèrrim axioma torrasià: «Catalunya serà cristiana o no serà», el qual ha estat immortalitzat en pedra a la façana major del monestir de Montserrat.

Retrat del bisbe de Vic Josep Torras i Bages (1846-1916), Ajuntament de Vilafranca del Penedès.

Torras i Bages, en la seva obra (publicada el 1892, segona edició del 1905), tracta dos punts de vista complementaris (l'ètica i el pensament, corresponents als dos llibres de què consta) quan vol descriure allò que Ferrater Mora, en el conegut assaig del 1944, anomena «les formes de la vida catalana». En efecte, tots dos llibres proposen al lector una comprensió dels «trets essencials de Catalunya», «les seves rels més ocultes» (prefaci de Ferrater) o, en terminologia de Torras, «els principis vitals que informen encara el nostre ser nacional» (introducció a *La tradició catalana*). Ferrater ho fa amb una sola al·lusió explícita al solatge cristià que informa la cultura i la història del país: «el personalisme», o «domini sobre si mateix més enllà de tot ordre i govern», seria fruit del cristianisme. En canvi, Torras escriu la seva obra per mostrar, amb els tons apologetics propis de l'època, que precisament aquest solatge explica qui i què són els catalans. Em pregunto, doncs, si és possible acarar un pensament agnòstic i un pensament cristià a propòsit de la personalitat de Catalunya i dels seus trets distintius tenint en compte els horitzons filosòfics dispars i, per tant, l'aparentment insalvable distància que s'estableix entre les construccions teòriques a què han abocat aquests horitzons. Em pregunto si hi ha res en comú entre el neotomisme militant

d'un Torras i Bages i l'idealisme hegel·lià, passat pel sedàs d'Eugeni d'Ors i d'Ortega y Gasset –no exempt d'un cert toc nietzschia–, d'un Ferrater Mora.

No és fàcil aclarir quins són els pilars que sostenen l'ànima col·lectiva d'un poble i el singularitzen en relació amb els altres pobles. Cal recórrer als seus orígens i àdhuc a allò que els precedeix, però mantenint, com fa Ferrater Mora, una mirada volgudament intemporal que doni raó d'aquesta ànima col·lectiva, forjada, això sí, per les vicissituds de la història, que sempre s'han de tenir presents. La perspectiva de la meua anàlisi no passa, doncs, directament per la història política, ni per la història cultural (amb la llengua al capdavant), ni per la història econòmica, ni tan sols per la història religiosa o del pensament (sobretot teològic i filosòfic) de Catalunya. Més aviat cal plantejar aquelles característiques que afaïonen allò que és i allò que defineix «Catalunya i el seu viure» (Ferrater) i comprendre, des d'aquest punt de vista, quina ha estat l'aportació que hi ha fet l'Església. O encara millor, cal veure com l'Evangeli que l'Església comunica, i que constitueix la seva raó de ser, resta com una part important dels replecs més íntims de la personalitat de la Catalunya d'ahir i d'avui.

La continuïtat

Catalunya s'ha afaïonat com a poble amb un alt sentit del seu passat. Però tradició i tradicionalisme, com Ferrater Mora subratlla, són dues coses diferents. Una cosa és mirar el passat i posar-s'hi al costat, i l'altra és instal·lar-se en el passat sense capacitat de comprendre el present i deixant així inoperant el futur. El tradicionalisme és un simple *revival*, mentre que la tradició –terminologia de Torras i Bages, però també de Gadamer, un dels filòsofs contemporanis atents al discurs hermenèutic– suposa renovació, introducció de nous elements, sense, però, trencar amb els precedents. Una vida viscuda amb sentit i amb consciència, explica Ferrater, passa per l'arrelament a la tradició i al passat. Això vol dir, segons ell, viure amb continuïtat.

Catalunya s'ha afaïonat com a poble amb un alt sentit del seu passat. Però tradició i tradicionalisme, com Ferrater Mora subratlla, són dues coses diferents.

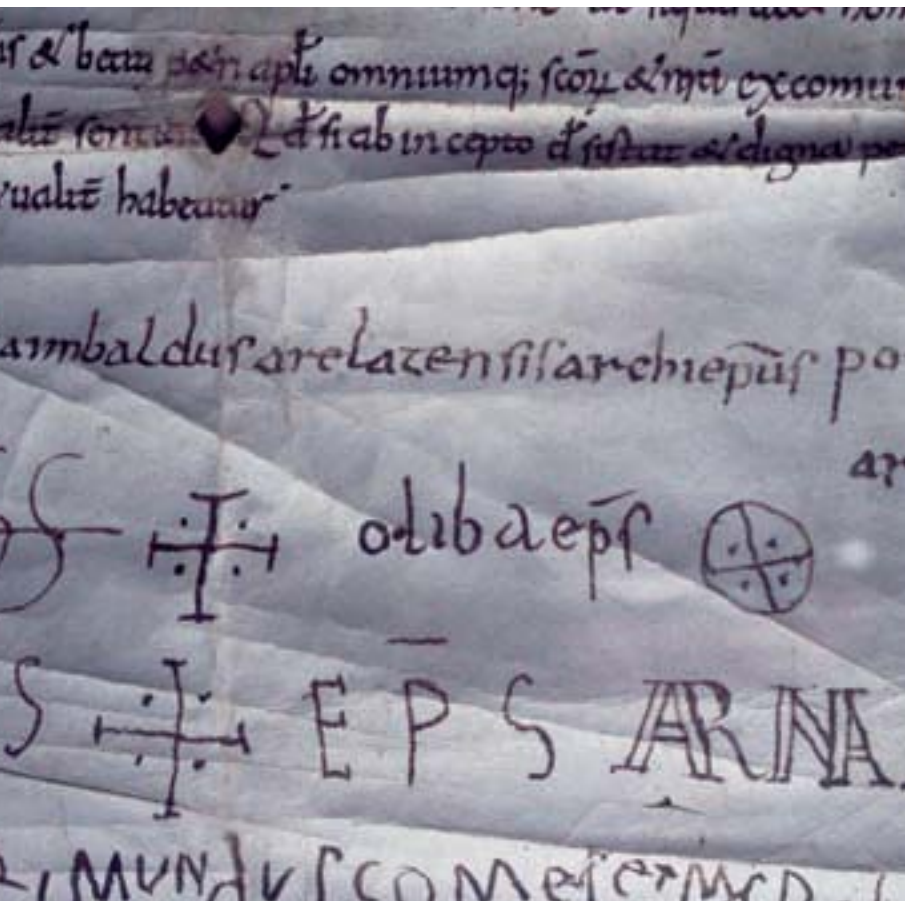

Façana major del monestir de Montserrat.

La mirada al passat és molt pròpia d'un poble que no vol perdre les arrels i, per tant, no vol perdre la identitat. La història és clau per a la interpretació del present, sempre que es tinguin en compte les variables que aquest present comporta. El qui puja, per exemple, al punt més alt del campanar de la catedral de Tarragona i ressegueix el traçat urbanístic i monumental de l'antiga Tàrraco, la capital de la Hispània Citerior o Tarraconense, la que era en el segle I la província més extensa de l'imperi, fa un exercici intel·lectual de continuïtat si es posa al costat de la tradició i conclou que els catalans són, en darrer terme, romans. En efecte, la romanitat forma part de l'ànima del poble català. Allò que anomenem sovint «la Mediterrània», com a categoria cultural i humana, no és una pura referència geogràfica, antropològica o etnològica, sinó que ha de ser identificada fonamentalment amb les formes de vida de l'esperit romà, que van beure de Grècia, però que no en són una simple còpia. Catalunya no s'entén sense Roma, començant per la seva llengua, filla del llatí, el seu tresor cultural més esplendorós, el seu primer signe d'identitat.

La costa catalana està orientada, és a dir, girada vers l'Orient, vers Roma. Conta Plini el Vell que en quatre o sis dies —dependent dels vents i de l'època de l'any— era possible anar per mar des d'Òstia, el port de la capital de l'imperi, fins a Tàrraco, la capital de la Tarraconense, la població d'Hispània que va obrir els braços als germans Escipió quan aquests van fundar la ciutat el segle III aC. Tàrraco sempre romangué fidel a Roma, sobretot a la memòria d'August, i fou la primera capital *avant la lettre* del que després seria Catalunya. Faig notar que, ara mateix, la segona colònia més important d'estrangers a Barcelona, cap i casal, és la italiana. Els vincles amb Roma i, per extensió, amb Itàlia no han canviat gaire des del segle I.

Tarragona, capital política fins a la caiguda de l'imperi romà en el segle V i bressol del cristianisme en aquesta terra, exemplifica bé la continuïtat i el seu origen. Esmento dos fets que fonamenten la història cristiana d'allò que molt després, en el segle X, havia de ser Catalunya. L'any 259 dC moria cremat viu a l'amfiteatre de Tàrraco el bisbe Fructuós amb els seus dos diaques, després que el decret de l'emperador contra els dirigents cristians ja s'hagués aplicat en altres dues ciutats d'Occident:

Signatura de l'abat Oliba en l'acta de consagració de la seu de Vic, segle XI, Arxiu Episcopal de Vic.

Roma (papa Sixt, diaca Llorenç) i Cartago (bisbe Cebrià). El cristianisme entrava, amb la força connexa del martiri, en una ciutat i un territori que, molt probablement, en la dècada dels seixanta del segle I (anys 62-64?), havia rebut la visita, com a exiliat, del cristià més universal de la història, Pau de Tars. El segon fet s'esdevé l'any 385 dC. El papa Sirici envia a Himeri, arquebisbe de Tarragona, una resposta oficial amb valor de decret —d'aquí li ve el nom de «decretal»—, amb catorze respostes a les preguntes sobre diversos temes de disciplina eclesiàstica que Himeri havia fet arribar a la Seu Apostòlica. El bisbe de Roma demana a Himeri que trameti la resposta als bisbes de les altres províncies eclesiàstiques hispàniques i, probablement, als de les del nord dels Pirineus. Aquest text és el document papal més antic enviat fora de Roma. L'Església d'aquest territori, amb Tarragona al capdavant (en tant que seu metropolitana

i primada), continua la tradició de romanitat que portava empeltada des de feia uns quants segles.

L'Evangelí, doncs, ha arrelat amb força en la terra que durà el nom de Catalunya, i en el segle V, quan la capitalitat política va decantant-se cap a Barcelona, la retícula de diòcesis o esglésies locals està plenament consolidada. N'és una prova tangible un fenomen que exemplifica bé com la continuïtat —o la tradició, en terminologia torrasiana— és la primera de les formes de vida que expliquen la personalitat d'aquest país. Em refereixo als més de cent setanta concilis convocats a la província eclesiàstica tarraconense des del 419 fins al 1757, prosseguits recentment, l'any 1995, per l'arquebisbe Ramon Torrella. Aquests concilis eren reunions presidides normalment pel metropolità de Tarragona, en les quals es tractaven qüestions relatives al funcionament de les diòcesis de la província eclesiàstica tarraconense (que, fins al segle XV, encara incloïa les diòcesis valencianes i, entre els segles XVI i XVIII, equivalia al territori de l'actual Catalunya, més Eivissa, mentre que Mallorca depenia directament de la Santa Seu). Hi ha, doncs, una tradició multiseular de tipus conciliar, basada en el diàleg i l'entesa, arrelada en el pacte i la concòrdia, forjada en la divisa «parlant la gent s'entén», que és única en tot l'Occident europeu i que anticipa institucions sociopolítiques catalanes tan emblemàtiques com les assemblees de pau i treva o el pactisme com a fórmula de govern i d'entesa en l'època dels comtes-reis del Casal de Barcelona. A tall d'exemple, els concilis provincials del 1027 i del 1029 se celebraren a Vic, sota el patronatge del bisbeabat Oliba, tot i que foren convocats pel metropolità de Narbona (actuant en nom d'un inexistent metropolità de Tarragona, seu encara no restaurada després de l'ocupació musulmana).

La continuïtat com a primera característica que ha afaïçonat Catalunya és constituïda, doncs, per dos elements essencials i que, en darrer terme, se superposen: la romanitat i el cristianisme. En el segle XII, quan el primer comte-rei, Ramon

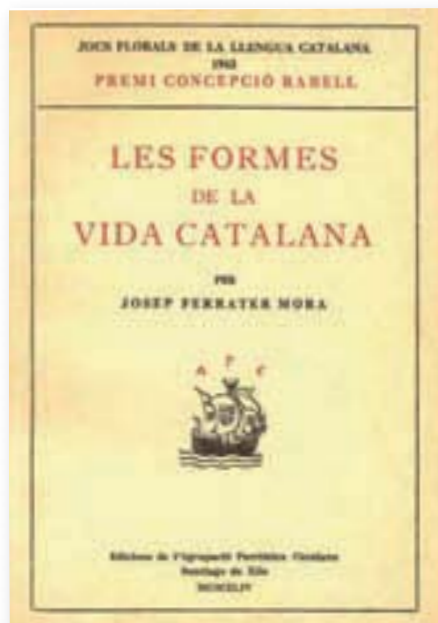
Concili Provincial
Tarraconense,
Tarragona, 1995.

Miniatura del Llibre verd
(segle XIV), que repre-
senta l'assemblea de
pau i treva realitzada
a Tortosa per Jaume I
l'any 1225, Arxiu
Històric de la Ciutat
de Barcelona.

Berenguer IV, unifica per primera vegada el territori conegut com a Catalunya –i sant Oleguer, bisbe de Barcelona, restaura Tarragona–, es produeix el segon naixement del país, després que, a les acaballes del segle X, s'hagués afirmat la personalitat pròpia de l'antiga Marca Hispànica enfront dels reis carolingis i del califat de Còrdova. Doncs bé, és en el segle XII quan l'art romànic català arriba al cim, i reapareixen, sota formes de vida feudals i alhora pactistes, els dos elements essencials de la continuïtat o tradició catalana: la romanitat clàssica i el cristianisme que l'ha continuada no sense transformar-la. Aquesta és la Catalunya que es mantingué invariable durant la resta de l'edat mitjana, els dos segles d'expansió (XIII i XIV) i el segle de retracció (el XV). Molt més tard, la Renaixença (amb el Modernisme) i el Noucentisme confirmen l'existència d'una continuïtat, no unívoca, pel que fa als dos elements essencials esmentats.

Primera edició, a l'exili, de *Les formes de la vida catalana*.

Tanmateix, la pregunta pel present s'imposa. Havent entrat al segle XXI, i després del terrible segle XX, marcat tot ell per la Guerra Civil (1936-1939), pels seus prolegòmens i pels seus efectes, es pot parlar encara de *continuitat*, de *tradició*? A què respon, en el marc dels trets definitoris de la personalitat de Catalunya, l'existència d'un moviment anarquista fort, decisiu fins al 1939, que enalteix la *discontinuitat* i pretén, amb una revolució mortífera (milers d'assassinats), construir un món sense passat, decapitant la matriu cristiana del poble català? Es pot parlar de *continuitat* entesa com a «plena consciència i lucidesa, arrelada a la tradició i al passat» (Ferrater Mora, 1980, 46), quan, en la nostra Europa postcomunista, el consumisme i el *carpe diem* –viu el present– actuen com a narcòtic de les noves i velles generacions i les deixen sense història? És Catalunya un país definible per la *continuitat* quan l'ideal és, en força casos, una multiculturalitat ideològica que ofega, de fet, el propi passat i tendeix a ignorar el cristianisme –o fins i tot s'hi mostra bel·ligerant– com un dels elements afaiçonadors de la personalitat catalana?

La manera de viure

Ferrater Mora, en l'assaig esmentat, es refereix al seny, a la mesura i a la ironia com les formes de la vida que, al costat de la *continuitat*, caracteritzen la manera de ser dels catalans. Si bé la *continuitat* seria el tret fonamental, les altres tres formes explicarien, segons aquest filòsof, l'ànima del país. No ens movem de l'àmbit de la lucidesa, d'arrels tomistes –Torras i Bages, com acabem de mostrar, coincideix en aquest punt amb Ferrater–, ni ens apartem del nucli del pensament de Jaume Balmes. La qüestió ètica o, si es vol, moral no envelleix, sinó que més aviat emergeix, si més no, per la força mateixa dels fets. Catalunya no és el país ideal, ni constitueix la més íntegra i bonica de les societats possibles, ni hispàniques ni europees. És cert que aquí, per exemple, l'apropiació delictiva i la mentida continuada són considerades un escàndol i blasmades com una agressió a la moralitat col·lectiva. Tanmateix, caldria preguntar-se si aquest rebuig és el resultat d'una convicció majoritària –a favor d'una honradesa insubornable–, o bé si el rebuig tan sols esclata quan la falta és descoberta i esdevé pública. La pregunta per la moralitat comença i acaba en el capteniment de cada persona. Tan sols així es pot dir que hi ha *consciència* i no pura acomodació a la situació, és a dir, pura hipocresia.

Aquesta reflexió serveix per introduir el segon acarament a què voldria sotmetre l'assaig *Les formes de la vida catalana*. Resulta instructiu posar costat per costat l'obra de Ferrater Mora, sobretot el prefaci, i les *Homilies d'Organyà*, el document literari més antic en llengua catalana, que s'ha datat l'any 1204, i fruit madur, per tant, del brillant segle XII, aquell en què es constitueix *de facto* el nostre país. Havent estudiat aquest text fundacional de la nostra llengua en una altra ocasió, em limito ara a extreure'n allò que podríem anomenar les «formes de la vida», la proposta vital que fa l'ignot autor als destinataris de les seves predicacions (Puig i Tàrrach, 2001, 216-226).

El filòsof barceloní Josep Ferrater Mora (1912-1991).

L'autor de les *Homilies*, un prevere que coneix les virtuts i els vicis de la gent del seu temps, és un home de seny. Segons Ferrater Mora (p. 63), el seny és «ensems una saviesa i una actitud, un coneixement i una moral». L'autor d'*Organyà* és un teòleg i Ferrater Mora és un filòsof, però a tots dos escau aquesta definició d'«home sensat», «home que ha subordinat aquesta raó (la matriu apol·línia o puritana, en termes del mateix Ferrater) i aquesta experiència (la matriu dionísia o fàustica) a la moralitat dels seus actes» (ibídem). Per això el seny és «de primer antuvi experiència, però no una experiència que exclou la salvació» (p. 58). Ara bé, per on passa la salvació segons l'autor de les *Homilies*?

Una primera resposta semblaria òbvia, atès el caràcter religiós del text medieval. La persona humana té com a meta la plenitud celestial que arriba un cop superat el judici diví, és a dir, després que cadascú ha exercit la seva responsabilitat personal per última vegada (donant raó d'allò que ha dit

Manuscrit de les *Homilies d'Organyà*, 1204, Biblioteca de Catalunya.

i ha fet, i donant raó d'allò que no ha dit i no ha fet) –ara sí, sense possibilitat d'enganyar ni d'enganyar-se. Tanmateix, l'autor medieval no planteja únicament la moral en termes de judici, de salvació i de condemna eternes, com si el present no fos significatiu i calgués tan sols anar vivint i preparar-se un *happy end* de la vida. Les *Homilies* no practiquen una versió religiosa del *carpe diem*: fes el que vulguis, que el judici final encara és lluny. Ben al contrari, *Organyà* es preocupa no tant pel futur com, sobretot, pel present, pel present concret d'una societat que es troba en procés d'expansió i de vertebració. Les *Homilies* tenen com a punt de mira la construcció d'un país i de la seva gent, s'adrecen a una Catalunya emergent que, fa cinquanta anys, ha doblat el territori i es troba en ple procés de creixement i d'articulació humana i social: la majoria de les cartes de població de la Catalunya Nova són de la segona meitat del segle XII. La gent de la Catalunya Vella, impulsada per les franquícies reials, es desplaça cap als nous territoris i s'hi estableix. Cal, doncs, forjar una estructura interior pel país, i l'autor d'*Organyà* en vol exposar les línies mestres, allò que l'afaiçonarà concretament. I ho va a buscar a l'Evangeli.

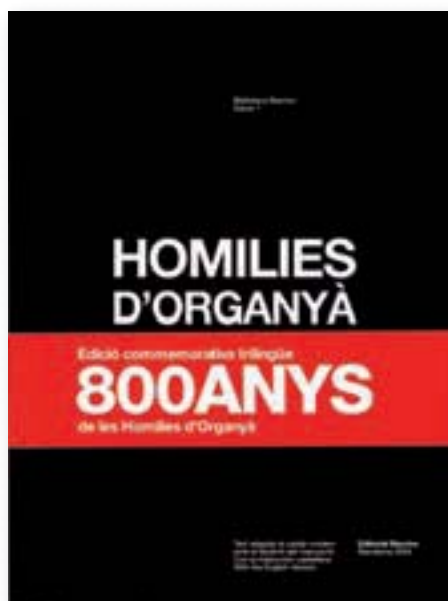
La moralitat passa, segons el prevere d'*Organyà*, per la defensa de la propietat, gran o petita. En un país que ha procedit curosament al repartiment de la terra i ha fixat els termes de cada població o nucli humà, l'ordre social és necessari perquè es pugui habitar i sigui possible transformar-lo, fent conreables les grans extensions de bosc o de botjar. L'apel·lació a no apropiarse els béns d'altri constitueix el fonament de l'estat de dret. Una dita de to popular i irònic ho expressa bé en l'homilia quarta: «Els diners són bons de prendre, però fan de mal tornar» (*ho és altrui aver a pendre, mas mal és a rendre, 5r22*). I, malgrat tot, si no hi ha restitució dels béns presos amb engany, robats, usurpats o adquirits per una sentència d'un tribunal injust, no hi ha pau social.

Voldria fer notar que el respecte als béns d'altri no equival a una justificació de la injustícia o de les riqueses.

L'arrel cultural cristiana de Ferrater Mora no admet dubte i l'autor d'Organyà es destaca per la seva modernitat. L'un i l'altre subratllen que l'acció humana necessita passar per la humilitat.

L'autor d'Organyà no s'està de criticar els «rics homes d'aquest món» (3r9-10) que viuen presoners de l'afany de posseir. L'avarícia i la cobejança són denunciades com a reprotables. És evident que el discurs sobre el treball comporta la no-apropiació d'allò que l'altre posseeix legítimament. Ferrater Mora insisteix en «el desfici que té el català per acabar i perfeccionar la seva obra» i en l'angoixa que li produeix «deixar les coses a mig fer» (p. 45). I remarca la iniciativa individual

Edició commemorativa dels 800 anys de les Homilies, en edició trilingüe català, castellà i anglès, Editorial Barcino, 2004.

com un tret que defineix la seva personalitat: el treball és un repte i una exigència que culmina en l'obra ben feta, més enllà de l'afany de produir (qualificat d'esclavitud) i de la pesera (una negació de la pròpia realització). L'individualisme, no sempre positiu, assenyalava una manera de fer que necessita el respecte pel fruit del propi esforç. I, a l'inrevés, el guany sense esforç mereix el blasme més unànime.

La segona columna de la moralitat passa, segons l'homiliari d'Organyà, per bandejar l'engany. En veïem un exemple fa un moment, en referir-nos a l'apropiació dels béns d'altri amb malícia. La mentida és una ferida de difícil guarició, sobretot quan la practiquen persones que tenen representativitat social. La imatge pública del qui menteix comporta la seva desautorització. En canvi, la paraula donada és vista com a garantia de veritat: «paraula és paraula». No costa gaire d'escatir l'origen d'aquesta actitud a favor de la veritat. Llegim en l'Evangeli de Jesús: «Digueu sí, quan és sí; no, quan és no. El que es diu de més, ve del Maligne» (Mateu 5,37). És sabut que en aquest país, des de temps seculars, en les transaccions comercials n'hi havia prou amb la paraula donada per les dues parts, el comprador i el venedor, i aquella paraula era tan vàlida com un document notarial. És sabut també que, en les declaracions judicials, un perjuri era vist com una de les més grans indignitats que podia cometre una persona. La veritat de la pròpia paraula ha estat una de les bases sòlides sobre les quals s'ha recolzat el sistema de relacions interpersonals i socials de Catalunya. Organyà ho expressa amb una reflexió tenyida d'ironia al final de l'homilia cinquena: «Cap de nosaltres no ha d'enganyar els altres, perquè n'hi ha que es pensen enganyar el proïsme i s'enganyen a si mateixos» (7r12-13). Qui enganya es troba confrontat amb el propi engany, i per això es pot dir que, en darrer terme, s'enganya a si mateix: mai el qui enganya no es presenta com un mentider, i, per tant, per enganyar un s'ha d'enganyar a si mateix. No és endebades que Ferrater Mora defineix l'ironitzar com un «veure en les coses la seva altra veritat» (subratllat seu, p. 92).

Tapis de la Creació, segle XI-XII, Museu Capitular-Tresor de la Catedral de Girona.

La tercera columna de la moralitat, la central, rep un doble nom: «caritat» i «humilitat». L'homilia primera d'Organyà, feta sobre el capítol 13 de la Primera carta als Corintis, és un cant a la caritat, en plena sintonia amb sant Agustí. Hi llegim frases com aquestes: «Té caritat aquell a qui és més car allò que més car li ha de ser, és a dir, Déu i l'esperit de l'home...» (1v20-21); «la caritat és abstinència de tot mal» (2r7-8); «cap obra no és bona ni perfecta sense caritat» (2r14-15). I l'homilia cinquena presenta Jesús, temptat al desert, com a exemple: «No hem de tornar mal per mal, sinó que hem de tenir paciència i humilitat» (6v2-3). Per la seva banda, el prefaci de l'assaig de Ferrater Mora acaba amb aquestes paraules: «No hi ha més que una virtut que pugui comparar-se amb la caritat: la humilitat» (p. 26). I en la pàgina 17 el filòsof gosa fer un dels pocs tocs retoricohomilètics del seu assaig: «No escriuria aquest treball si pogués creure

que, en recobrar les seves virtuts esplèndides, el català no recobra la que és per a mi compendi de virtuts: la humilitat.»

Els punts coincidents entre tots dos autors, independents entre ells, és més aviat sorprenent. L'arrel cultural cristiana de Ferrater Mora no admet dubte, i l'autor d'Organyà es destaca per la seva modernitat. L'un i l'altre subratllen que l'acció humana necessita passar per la humilitat. Aquesta és la mesura de la pròpia humanitat, i comporta la contenció davant els impulsos nefastos que condueixen a la supèrbia i al ressentiment, a la vana exaltació d'un mateix i a la negativa de perdonar. Al seu torn, la caritat és la mare de totes les virtuts, ja que, com diu sant Pau a la Primera carta als Corintis, «l'amor és el més gran» (13, 13). La caritat permet que en qualsevol forma de vida es busqui el bé de l'altre, és a dir, que sempre s'actui amb la intenció que porta indefectiblement a

la felicitat. No hi ha felicitat sense amor i generositat. No endebades el sant més popular a la Catalunya de la baixa edat mitjana va ser Francesc d'Assís, aquell que va viure la humanitat de Jesús mitjançant l'amor a totes les creatures, començant pels pobres, i mitjançant la humilitat com a font constant de joia.

No és estrany, doncs, que tant les *Homilies d'Organyà* com Ferrater Mora coincideixin a considerar la supèrbia i l'avarícia com els dos mals endèmics, els dos vicis que més castiguen la persona i la societat. Pel que fa a l'avarícia dels catalans, ja se'n va encarregar Dant, d'immortalitzar-la en un hendecasil·lab de la seva *Commedia*: «l'avana poveretà di Catalogna» (Paradís, cant VIII, v. 77). Quant a la supèrbia o «exaltació desmesurada de les pròpies virtuts» (Ferrater Mora, 1980, 25), provoca «el menyspreu de la realitat aliena» (p. 20). I cal reconèixer que la pretensió de superioritat no fa cap bé. Segons Ferrater, tan sols la ironia o la consciència dels propis límits i de les pròpies esperances pot desarmar l'arrogància i la supèrbia i, de retruc, aconseguir «una transformació de les coses i dels homes, però sense violència» (p. 96). Ara bé, la ironia «no anihila la fe, sinó aquella fe disposada a abocar-se sobre la primera cosa vinguda» (p. 93). En altres paraules, sense una robustesa d'esperit, sense una convicció viscuda amb constància, sense un discurs personal i social on l'ètica ocupi un lloc central, les formes de la vida catalana poden aclivellar-se i convertir-se en residu arqueològic d'un passat tan gloriós com ja inexistent. Ressona la vella admonició de l'autor d'Organyà: «Senyors, hem de guardar-nos de mala voluntat i de paraules injurioses, de mentides, de l'orgull i la supèrbia» (6v23 - 7r1).

Conclusió: història, ètica, espiritualitat

En els darrers temps se senten veus que parlen de «regeneració», d'un «nou estil», d'un «compromís més gran» en relació amb els objectius i el funcionament del teixit social català. La necessitat d'un discurs moral –cívic, polític i econòmic– és peremptòria. Catalunya es troba, a diversos

nivells, en una cruïlla de camins. Sovint la pregunta pel futur es redueix a la seva dimensió estrictament política, i s'insisteix, per exemple, a considerar que el problema fonamental són les relacions Catalunya-Espanya, o bé les prognosis sobre l'evolució de l'economia que dominen una part important del debat públic. Les notícies dels mitjans de comunicació se centren sovint en la política i l'economia.

Tanmateix, el problema fonamental a Europa, i a Catalunya més particularment, és el del model de civilització, de civilitat i de cultura, de moralitat i d'interdependència, de capacitat d'atenció als pobres i desprotegits i de projecte concret en un món global. Un país d'una mida mitjana com aquest, que conserva, malgrat la destrucció criminal i l'espoliació infausta derivades de la Guerra Civil, una memòria documental i artística important, en bona part gestionada per l'Església, no pot entendre's ni avançar sense tenir presents les seves arrels. Encara més, la mirada al passat, a la seva tradició mil·lenària, a la seva continuïtat, no pot desentendre's de la tradició bimil·lenària que n'ha precedit el naixement. En efecte, a diferència d'altres països on la identitat nacional comença amb el cristianisme (Rússia, Hongria, Armènia), a Catalunya el cristianisme és notablement anterior. Sense arrels és impossible construir el present i iniciar el camí vers el futur. I una part substancial d'aquestes arrels provenen de l'Evangeli, són cristianes, i l'Església és la institució que, amb errors i encerts, les ha guardades fins al dia d'avui.

No es pot reduir l'aportació de l'Església a la història i a la cultura, al pensament, a l'art i a la documentació, a tot allò que Ferrater Mora anomena «continuïtat». L'aportació fonamental de l'Església a la personalitat de Catalunya ha estat el fet d'afavorir que l'estil i les maneres de vida continguts en l'Evangeli de Jesús impregnessin i afaïnessin, en bona part, l'ànima col·lectiva del poble català. Aquest influx ha estat determinant fins al segle XV, i després ha continuat amb els vaivens propis dels temps. En tot cas, val a dir que

el XIX i el XX són dominats per un conflicte endèmic que incideix fortament sobre les formes de la vida catalana. En aquests segles assistim a una progressiva fragmentació de la societat. L'Església resta plena de vitalitat i compromesa amb la societat catalana, però tan sols incideix sobre aquesta societat de manera intermitent i, a l'últim, en el primer terç del segle XX, tasta el rebuig dolorós i la persecució sagnant.

L'Església que és a Catalunya ha donat i dóna senyals d'identitat i d'identificació al poble i a la societat. El símbol del país és un monestir santuari (Montserrat), i el símbol de la seva capital, Barcelona, és un dels temples més genials d'Occident (la Sagrada Família). Es tracta de dos símbols que manifesten la missió espiritual que l'Església vol realitzar enmig d'una societat a qui agrada d'accentuar, amb raó, la seva laïcitat. Tanmateix, l'Església no vol ni pot fer-se enrere en un moment crucial per al país i per a ella mateixa. Manté el seu desig de ser «sal de la terra», és a dir, d'aquesta terra, de ser una minoria creativa i significativa capaç d'arribar a tot el poble català i d'afaïonar-ne el pas per la història. La seva aportació a Catalunya i al seu present no s'ha estroncat, continua.

Bibliografia

FERRATER MORA, Josep: «Les formes de la vida catalana». A *Les formes de la vida catalana i altres assaigs*. Barcelona: Edicions 62 i «La Caixa», 1980, p. 13-104.

PUIG I TÀRRECH, Armand: «Les Homilies d'Organyà: estructura i fonts». A SOBERANAS, A.-J.; ROSSINYOL, A.; PUIG I TÀRRECH, A. (ed.): *Homilies d'Organyà*. Barcelona: Editorial Barcino, 2001, p. 137-336.

TORRAS I BAGES, Josep: *La tradició catalana*. A *Obres completes de Torras i Bages, vol. I*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, p. 225-718.

L'Església de Catalunya a l'època medieval

Antoni Pladevall

Sacerdot i historiador, ha estat professor d'història eclesiàstica al Seminari de Vic, director general del Patrimoni Artístic del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, i director de l'obra enciclopèdica *Catalunya Romànica*.

Detall de la Biga de Cruïlles, segle XII, Museu d'Art de Girona. A sota, caplletra de les Homilies de sant Gregori, segle VIII, Arxiu de la Catedral de Barcelona. A la pàgina esquerra, guants procedents del sepulcre del bisbe Arnau Jardí, segle XIII, Tresor de la Catedral de Tortosa.

L'Església cristiana vinculada a Roma té a Catalunya una tradició gairebé bimil·lenària. Des del punt de vista històric i arqueològic, no hi ha notícies d'una Església organitzada a la província romana de la Tarraconense fins a les actes del martiri de sant Fructuós, bisbe de Tarragona, i dels seus diaques Auguri i Eulogi, ocorregut l'any 259.

Tot el que hi hagué abans d'aquesta data, com la predicació i l'estada de sant Pau a Tarragona, es basa en pietoses tradicions fonamentades en la carta de sant Pau als romans, escrita vers l'any 57. Sant Pau de moment no va poder realitzar el viatge perquè estigué alguns anys empresonat a Palestina i a Roma, i no ens resta de la seva visita ni un sol testimoni, ni literari ni arqueològic. Tots els antics autors que fan esment d'aquest viatge es basen únicament en la lectura i la interpretació de la seva carta, on es manifesta el desig de predicar a la Hispània romana.

Del segle IV en endavant abunden els testimonis de la presència del cristianisme a les nostres terres, començant pels predicadors i els màrtirs nord-africans, els sants Cugat i Feliu, que sofriren martiri, prop de Barcelona el primer, i a Girona el segon; i l'existència d'un bisbe a Barcelona el 347, d'un altre a Girona el 400 i d'un concili celebrat a Tarragona pels volts del 420, amb l'assistència de vuit bisbes

Capseta esfèrica de bronze, segle XI, provinent de Santa Maria de la Seu d'Urgell, Museu Diocesà d'Urgell.

sufraganis de l'arxidiòcesi tarragonina, dos de la diòcesi i ciutat de Tarragona, un altre de Lleida, que és el que fou tema del concili, i la resta sense que consti de quina diòcesi eren.

És a partir del 516 quan s'inicien a la Tarraconense els concilis de l'època visigoda i quan es tenen els noms dels bisbes i la notícia de l'existència, dins del territori de la Catalunya actual, dels bisbats de Tarragona, Barcelona, Tortosa, Lleida, Girona, Ègara-Terrassa, Vic, Urgell, Empúries i Elna, a l'altra banda dels Pirineus.

Aquesta Església tingué una vida intensa i coneguda durant tota l'època del domini visigòtic fins a la invasió de la península Ibèrica pels sarraïns, iniciada el 711 i que arribà als Pirineus el 714. La invasió sarraïna no destruï l'organització religiosa de la resta de la Península, però sí la de la major part de la Tarraconense, ja que el cabdill Ardó intentà frenar l'avanç dels sarraïns i els berbers, que ja ocupaven la major part de la península Ibèrica, a la línia de l'Ebre. Fou una resistència efímera, però va fer que, un cop vençuda, molts bisbes i altres magnats i eclesiàstics del país fugissin a l'altra banda dels Pirineus, on visqueren en terres cedides pels carolingis, o bé fugiren per mar, com l'arquebisbe Pròsper de Tarragona amb un grup

Església de Santa Maria d'Ègara, segle IX-X, Terrassa.

dels seus clergues i les relíquies de sant Fructuós. Aquests, arribats al golf de Gènova, s'establiren i crearen un convent a Capodimonte. També és probable que alguns bisbes restessin al país, com el bisbe Nambad, possible bisbe d'Urgell, que el 731 morí cremat a la foguera, a Llivia de Cerdanya, però no per causa de la seva fe, sinó per haver format part d'una rebel·lió dels berbers contra els cabdills àrabs.

En el seu afany de conquesta, els àrabs ocuparen tot el nostre país i emprengueren expedicions contra el domini carolingi que s'estenia per França, Alemanya i altres regions centreeuropees, però el 732 Carles Martell els va derrotar prop de Poitiers. El rei Pipí, hereu de Carles Martell, i el seu fill Carlemany recuperaren ràpidament la part de la Gàl·lia —o França— ocupada pels sarraïns i el 759 ja havien conquerit Narbona i n'havien refet l'arquebisbat, dins del qual es trobava la diòcesi d'Elna.

Carlemany, l'any 778, travessà els Pirineus i, amb el pretext d'ajudar el valí de Saragossa, revoltat contra l'emir de Còrdova, volgué ocupar un tros del nord de la península Ibèrica i crear la Marca Hispànica, un territori posat sota la seva autoritat, que servís de barrera als sarraïns perquè no poguessin atacar els seus dominis. L'expedició fou un fracàs i acabà amb la derrota de Roncesvalls, cosa que féu augmentar el nombre d'hispan aliats de Carlemany que cercaven el refugi i l'empara dels reis francs a l'altra banda dels Pirineus.

L'inici de la restauració de l'Església a la futura Catalunya

Carlemany no desistí en el seu propòsit de crear una barrera o marca fortificada entre ell i els territoris sarraïns dependents de l'emirat de Còrdova i, per això, el 785 acceptà convertir-se en defensor dels homes de Girona i poc després dels d'Urgell, creant així la frontera o Marca Hispànica.

Tot seguit es fortificà el sector recuperat i se'n restaurà l'Església o la jerarquia amb els bisbes, alguns dels quals possiblement

Baptisteri de Bòvalar, segle VI, Serós, Museu de Lleida.

Detall de les pintures de la capella del Sant Sepulcre, segle XI, Olèrdola.

havien continuat exercint el seu càrrec dins del domini, més teòric que real, dels sarraïns en alguns indrets del país, com podien ser Ataül·l (que consta com a bisbe de Girona entre el 778 i el 788) i Fèlix o Feliu (que el 781 era bisbe d'Urgell). Aquests bisbes encara no havien trencat la tradicional subjecció a l'Església visigoda, amb seu a Toledo, d'on, entre el 754 i els volts del 800, en fou arquebisbe Elipand. Tarragona, com s'ha exposat, no tenia arquebisbe des dels volts del 712.

Carlemany, en aquells anys, estigué en contacte constant amb Roma, d'on adoptà la litúrgia romana que va substituir l'antiga litúrgia gal·licana autòctona, i, l'any 800, fou coronat pel Papa com a defensor de l'Església i de tota la cristiandat. Com a defensor de l'Església i senyor dels territoris catalans posats sota la seva protecció i el seu domini, restaurà l'arxidiòcesi de

Narbona, que abans estava sota l'obediència de l'Església visigoda de Toledo, i la convertí en centre propagador de la nova litúrgia romana. Per això posà sota la seva obediència les diòcesis que s'anaven consolidant als territoris de la Marca o de la futura Catalunya. Però trobà la resistència del bisbe d'Urgell, Feliu, que s'havia format a Toledo i mantenia una estreta relació amb el seu arquebisbe Elipand. Amb el pretext que sostenia l'heretgia o l'error adopcionista, que era una formulació teològica errònia sobre l'inici de la divinitat de Jesús com a fill de Déu, l'emperador i els seus teòlegs emprengueren una llarga oposició contra el bisbe Feliu, el qual, acusat d'heretge, fou expulsat del seu bisbat el 799 i exiliat a Lió, on morí anys després. L'any 800, el bisbat d'Urgell fou confiat a Leidrat de Lió, que imposà la litúrgia i la disciplina romanes no només a Urgell, sinó a la resta del país

Comunitat cartoixana,
Cartoixa de Montalegre,
2005, Tiana. Reportatge
fotogràfic de Ramon
Manent.

recuperat, i, així, es trencava l'antic lligam de les nostres diòcesis amb Toledo i amb la litúrgia visigòtica.

Fou així com les diòcesis restaurades de la Marca Hispànica, Girona i Urgell, i Elna al Rosselló, passaren a dependre de la metròpoli de Narbona. A partir de l'any 800 s'hi uniren la de Barcelona i la d'Osona, la qual, per la revolta d'Aisó (824 i 825), fou desbaratada de nou i retornada al domini sarraí entre el 826 i el 879. Igualment, a partir dels anys 814 i 816, els antics monestirs que quedaven al país i els nous que es crearen van adoptar, per disposició dels concilis d'Aquisgrà, les regles de sant Benet per

als monjos i la de Crodegang de Metz, dita també la regla aquisgranesa, per a les comunitats de canonges.

El domini carolingi desvinculà els comtats creats al sud dels Pirineus de l'antiga unió peninsular, imposant comtes i normes pròpies. Igualment se'n desvinculà l'Església per la seva subjecció a Narbona, i en poc temps, malgrat algunes resistències, adoptà la litúrgia romana, l'escriptura carolíngia (o carolina) i les normes dels concilis francs, abandonant així l'antiga lletra i litúrgia visigòtiques i tot lligam amb la resta de la Península que s'anava recuperant.

El final del segle IX i sobretot el X són claus per entendre la particularitat religiosa i política catalana medieval i també l'aparició d'un nou idioma, el català, d'una base llatina que anava desapareixent, com ho demostren molts documents del segle X, en els quals ja es troben termes i locucions ben catalanes. També durant aquest temps es fa una unió de comtats i se n'estrenyen els lligams de fidelitat, alhora que es promovia l'allunyament de la cort franca, que acabà amb la plena autonomia i independència. Facilitaren aquesta progressiva separació les crisis internes de l'imperi carolingi,

Abat Gregori, Sant
Miquel de Cuixà,
segle XII.

Escultura de marbre del Mestre de Cabestany, portalada de Sant Pere de Rodes, segle XII, Museu del Castell de Peralada.

Capitells del claustre, Santes Creus, segle XIV.

que ja aprofità, entre el 878 i el 890, el comte Guifré el Pilós per distanciar-se cada vegada més de França. També en el camp religiós, entre el 888 i el 890, el clergue cerdà i després bisbe d'Urgell, Esclua, fou el primer que va voler trencar la submissió religiosa amb Narbona.

La llarga marxa vers la independència civil, iniciada amb Guifré el Pilós, acabà amb el seu nét Borrell II, que, el 988, va negar l'obediència i el vassallatge al rei Hug Capet de França. La lluita per la independència religiosa fou molt més llarga: l'intent del bisbe Esclua el seguien l'abat Cesari de Santa Cecília de Montserrat (el 965) i el bisbe Ató de Vic (970-972). Va ser un nou bisbe de Vic, Berenguer Sunifred de Lluçà, qui l'obtingué el 1091.

L'Església de la Catalunya autònoma

Durant el govern de Borrell II de Barcelona, comte també de Girona, Osona i Urgell (947-992), es produeix el trencament polític, i el primer intent seriós de fer-lo també en el camp religiós, dels comtats catalans amb l'imperi carolingi. El desgavell dels darrers reis francs fa que els nostres bisbes i els nostres monestirs, en comptes d'anar a recaptar preceptes o privilegis dels reis francs, vagin a Roma a

cercar butlles i la protecció del Papa sobre els monestirs i les diòcesis. Alguns monestirs es posen sota la tutela immediata de la Santa Seu per defugir la protecció reial i fins i tot la dels comtes o els magnats catalans.

El pas del primer al segon mil·lenni fou un temps de prosperitat religiosa i cultural per al país. Les ambaixades d'emissaris del comte Borrell a Còrdova, per pactar la pau i garanties de seguretat, portaren llibres i idees que donaren una empenta a la cultura. D'això n'és una mostra l'estada del monjo Gerbert, confiat al bisbe Ató de Vic, que, entre el 968 i el 971, s'instruí aquí en matemàtiques i ciències, cosa que el convertí en el personatge més savi del seu temps. Tota la seva vida, i en particular durant els anys del seu papat com a Silvestre II (999-1003), mantingué excel·lents relacions amb el nostre país.

També les idees de reforma i espiritualitat cluniacenes es difongueren als comtats catalans a partir del 975, gràcies a l'abat Garí de Cuixà, i arribaren a la seva plenitud amb el bisbe-abat Oliba (1002-1046) i amb sant Ermengol d'Urgell (1010-1035).

Al llarg dels segles XI i XII es renoven al país, cada vegada més abocat vers el nucli polític central barceloní, la majoria de les esglésies i catedrals, monàstiques i moltes parroquials, amb l'estil romànic, que entrà a Catalunya vers el 1025. Es creu que aquesta renovació la començà el bisbe-abat Oliba, el qual restaurà i amplià en pocs anys les esglésies dels monestirs de Ripoll i Cuixà, la catedral de Vic i altres temples menors. I també, pel seu consell, s'aixecà la gran església de Sant Vicenç de Cardona, que es creu que féu amb mestres d'obres portats de la Llombardia.

Oliba també lluità per dominar la noblesa feudal i afavorir els fidels senzills amb la creació de la pau i treva de Déu (1022-1027) i amb la protecció o la immunitat de les sagreres, o espai entorn de les esglésies, contra pillatges i violències feudals.

Comunitat cistercenca de Vallbona de les Monges, 2005. Fotos de Ramon Manent.

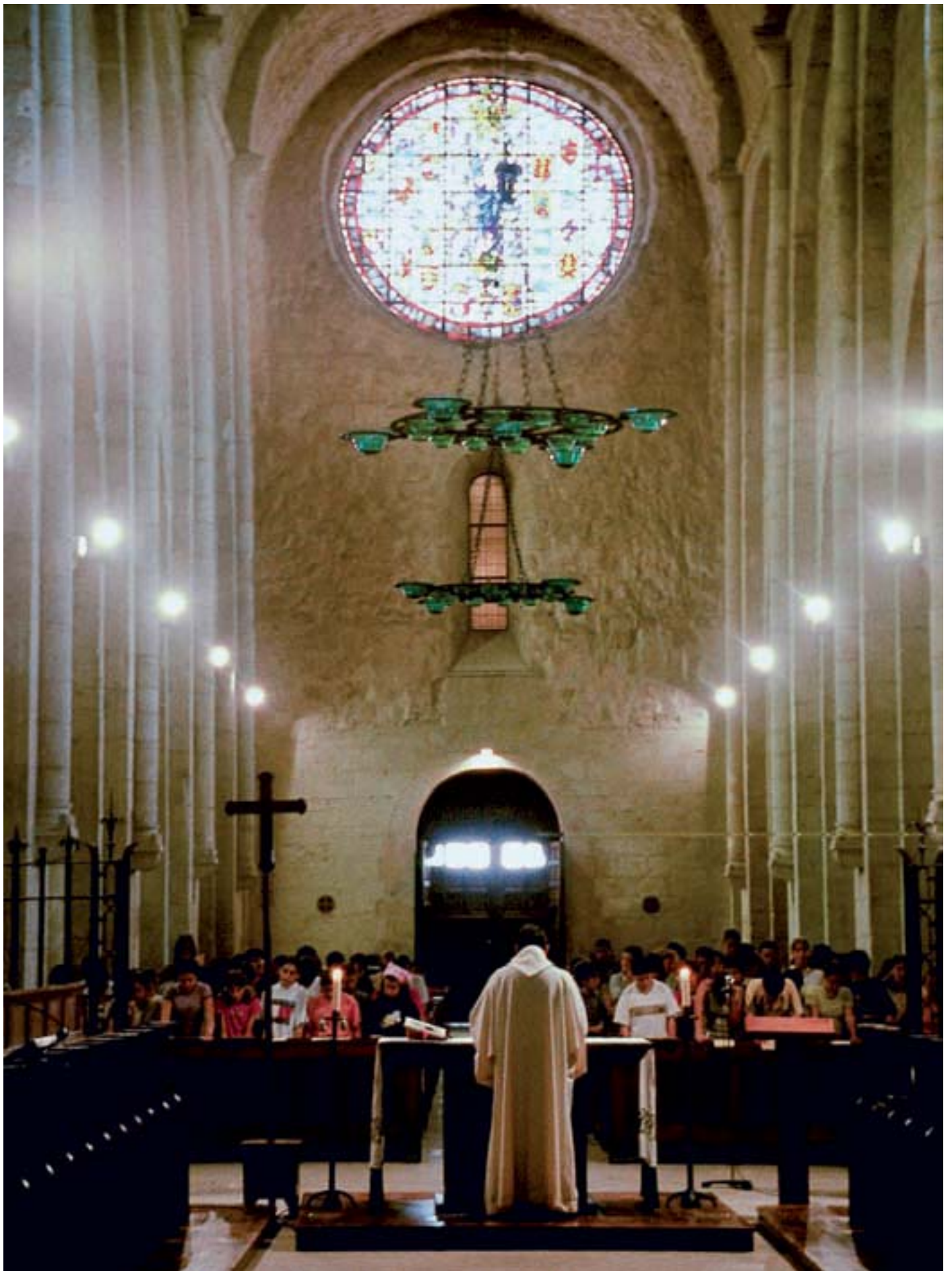
Figura de la Verge de l'absis principal de Sant Climent de Taüll, del Mestre de Taüll, vers 1123, Museu Nacional d'Art de Catalunya.

L'acceptació de la reforma romana o gregoriana féu crear, a partir del 1075, nous monestirs de canonges regulars i vinculà els vells monestirs catalans a prestigioses cases monàstiques reformades de França i d'Itàlia. Fou un decidit bisbe reformador, Berenguer Sunifred de Lluçà, qui, entre el 1076 i el 1099, creà i transformà antigues canòniques aquisgraneses en augustinians i aconseguí que les diòcesis catalanes es desvinculessin de Narbona, restaurant jurídicament l'arxidiòcesi de Tarragona el 1091. Va seguir aquesta tasca el bisbe i sant Oleguer de Barcelona el 1118, amb la definitiva ocupació i restauració material de la ciutat de Tarragona, i la completà l'arquebisbe Berenguer de Tort el 1154. Quan s'expulsaren els sarraïns de Tortosa i Lleida, s'hi restauraren també les antigues diòcesis (1148-1149).

El segle XII és un segle de ple floriment de l'Església catalana, alliberada de la tutela de la província eclesiàstica de Narbona, amb totes les diòcesis restaurades i el perill sarraí allunyat de les nostres fronteres. Contribuïren a la recuperació del país els ordes militars dels Templers i dels Hospitalers, instal·lats a Catalunya de manera permanent i estable des dels volts del 1040, que crearen fortaleses prop de la frontera sud del país, com Miravet, Ulldecona, Barberà, Gardeny, etc. A partir del 1050 s'instal·laren a Catalunya les grans cases del Cister i Santes Creus, que portaren a terme una forta acció repobladora i de renovació espiritual, sobretot al sector de la Catalunya Nova.

L'any 1137 tingué lloc la unió, per contracte matrimonial, de la petita reina Peronella amb el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, d'Aragó i Catalunya. D'aquí nasqué l'anomenada confederació catalanoaragonesa, que portà a terme una gran tasca de renovament polític i religiós. Els seus primers reis, Alfons I el Cast i Pere I el Catòlic, estengueren els dominis i el prestigi de la confederació cap a l'altra banda dels Pirineus, fent amics i vassalls comtats i territoris de Provença, Carcassona, Tolosa, Montpeller, etc. Aquesta expansió es va veure obstaculitzada per la croada promoguda pel papa Innocenci III i orquestrada pel rei de França contra l'heretgia albigea o càtara, estesa per terres occitanes, i va tenir el seu punt final amb la mort de Pere I a Muret el 1213, quan defensava no pas l'heretgia, sinó els seus drets sobre aquells territoris. El rei Jaume I, després d'una infància difícil que comptà amb la protecció d'Innocenci III i dels templers, canvià la seva política de conquestes i la dirigí cap als territoris veïns encara ocupats pels sarraïns: primerament les illes Balears, i després València i Múrcia. Tot això donà a l'Església catalana un camp d'expansió, car en aquestes empreses participaren activament bisbes i monestirs, contribuint amb béns i persones a les conquestes i sobretot a la restauració i la implantació, en els territoris conquerits, de les mateixes estructures jurídiques de l'Església de la Tarraconense i, també, a l'adopció de la llengua catalana.

Bateig dels jueus,
Retaule de Sant Marc,
d'Arnau Bassa, 1346,
Seu de Manresa. A sota,
Mare de Déu de la Llet,
Sant Esteve de Cana-
post, segle xv, Museu
d'Art de Girona.
A la pàgina esquerra,
celebració litúrgica
al Monestir de Poblet,
2005.

Una etapa de plenitud

L'Església del segle XIII es mostra amb un caràcter de plenitud i solidesa com mai havia tingut abans. Als ordes religiosos tradicionals, en particular al del Cister, més obert als nous territoris, s'hi afegiren els ordes mendicants i els de redempció de captius, fruit de la necessitat del moment d'alliberar els cristians presos en les lluites amb els sarraïns i reduïts a l'esclavatge.

Tanmateix, foren els ordes mendicants, els dominicans i franciscans, establerts a Catalunya entorn del 1220, i, ben aviat, els carmelitans i les branques femenines d'ambdós ordes, els que fomentaren una nova espiritualitat més evangèlica i menys rígida que la tradicional dels ordes antics. El creixement de les poblacions existents i la creació al seu voltant de nous ravalers o burges els oferí un camp excel·lent per difondre la seva espiritualitat i l'esperit de congregació, principalment a través del seu tercer orde, o la participació dels laics.

També l'Església tradicional o jeràrquica experimentà una nova vitalitat gràcies sobretot a l'empenta que donà a l'Església el quart concili del Laterà (1215), impulsat per Innocenci III i continuat pels seus successors, entre els quals destaca, sobretot, el papa Gregori IX, que féu reunir concilis provincials i envià legats papals per afavorir arreu l'esperit conciliar. A la península Ibèrica hi fou tramès el legat Joan d'Abbeville, que, a partir del 1228, tenint com a secretari el sacerdot

barceloní Ramon de Penyaforç, reuní concilis i donà disposicions a tots els regnes i a totes les metròpolis hispànics.

A Catalunya reuní un primer concili a Lleida, el 1229, amb la presència del zelós arquebisbe de Tarragona Aspàreg de la Barca, que marcà una fita important en la nostra Església medieval. D'acord amb les disposicions del Laterà, es reuniren amb molta assiduitat concilis provincials i sínodes a cada diòcesi que vetllaren per la fe i la moralitat de clergues i laics. La sèrie de concilis tarragonins és la més fidel i completa de tota la cristiandat medieval, i van continuar fins a temps moderns. El seu gran impulsor fou l'arquebisbe Pere d'Albalat (1238-1251), un home zelós i de gran espiritualitat. En el seu temps, la província eclesiàstica tarraconense, d'on venien bisbes als seus concilis, s'estenia per tot Catalunya, Aragó, Navarra, el País Valencià i les illes Balears. Aquesta unitat s'havia de trencar el 1381 amb la creació de la província eclesiàstica de Saragossa, a la qual s'uniren Osca, Tarassona, Calahorra i Pamplona, i el 1492 amb la creació de la província de València, de la qual formaren part les diòcesis de Cartagena, Mallorca i, més tard, Oriola i Sogorb.

Són testimonis del canvi experimentat per l'Església catalana o de la Tarraconense al llarg del segle XIII la ràpida creació de convents d'ordes mendicants a totes les ciutats i poblacions importants i la introducció de noves devocions, sobretot

El segle XIV marca un temps d'inflexió en la línia ascendent de l'Església a Catalunya i dóna lloc a l'inici de la decadència institucional i privada que s'allargà un parell de centúries.

basades en la devoció a la Mare de Déu. Amb pocs anys de diferència, entre les darreries del segle XII i la primera meitat del XIII, aparegueren una gran quantitat d'esglésies que aviat esdevindrien santuaris famosos. Es crearen també confraries amb finalitats religioses i assistencials i molts hospitals o cases d'acolliment per a malalts i necessitats.

Les diòcesis també visqueren uns moments d'esplendor amb unes renovades canòniques, o capítols de canonges i de beneficiats, amb la creació de deganats per al millor control i ordre de les parròquies i amb un gran augment de vocacions al convents, de deonats o persones que es lliuraven a Déu per servir una església o formant petits monestirs, a semblança dels beguins o les beguines europeus.

Els vells monestirs benedictins, molt abundants al país, prenent l'exemple del Cister i les disposicions dels papes, crearen la Congregació Claustral Tarraconense (1219) per controlar i estimular la vida interna de cada monestir i la formació dels futurs monjos.

Testimonis de la plenitud de la nostra Església medieval són alguns personatges destacats com sant Ramon de Penyafort (1185-1275), gran jurista, penitencier i confessor de Gregori IX, i després prior

general dels dominics; Ramon Llull (1232-1316), el *Doctor il·luminat*, escriptor, missioner, místic i filòsof de renom universal, i Arnau de Vilanova (1239-1310), científic i metge de papes, però també d'idees i plantejaments a vegades un xic heterodoxos. Amb ells, entre d'altres personatges també destacats, es clou una etapa de constant ascens de l'Església catalana, que visqué el seu moment de plenitud de finals del segle XII a inicis del segle XIV.

Un final de cicle un xic turmentat

El segle XIV marca un temps d'inflexió en la línia ascendent de l'Església a Catalunya i dóna lloc a l'inici de la decadència institucional i privada que s'allargà un parell de centúries i que clou l'etapa medieval. El primer i més clar testimoni és l'allunyament del Papa de Roma i la seva clara dependència dels reis de França. La primera manifestació d'aquesta decadència és el desgraciat afer de la suspensió dels templers (1312), seguit de la fixació de la cort o cúria dels papes a Avinyó, la qual portà aviat al funest Cisma d'Occident (1378-1412).

L'estada dels papes a Avinyó, i la seva manca de recursos per aixecar el palau i la basílica per al Papa i per al sosteniment de la cúria i del seu seguici, fou la causa de la concessió, mitjançant pagament de privilegis, de beneficis i altres càrrecs religiosos a persones sense provada capacitat ni vocació, i, en conseqüència, de l'acumulació de beneficis i de la *comenda*, o cessió de càrrecs d'abats i priors de monestirs a persones que no hi residien i que només es preocupaven de recaptar-ne els fruits. Això suposà el relaxament i el final de moltes d'aquestes cases religioses.

Catalunya es va trobar fortament involucrada en la crisi a causa del cisma i de l'actuació de l'aragonès Pero Martines de Luna, el papa cismàtic Benet XIII (1394-1422). De Luna, a través del seu confessor Vicent Ferrer i altres compromissaris, el 1412 influencià en el Compromís de Casp per elegir com a rei de la confederació catalanoaragonesa Joan de Trastàmara, d'una dinastia que mai no va demostrar

gens de sensibilitat ni d'interès pels afers catalans i que mirà sempre vers el regne de Castella, on tenia les arrels i els interessos.

El segle XIV fou també una època de grans sequeres i fams, sobretot a partir de la famosa Pesta Negra (1348), que creà en la societat de l'època un gran pessimisme i molta misèria material i moral. Catalunya, com la major part d'Europa, perdé més d'un terç de la seva població urbana i dos terços de la població rural a causa de les morts i els desplaçaments. Això afectà molt l'Església i en especial els monestirs, senyors d'amplis dominis, que perderen habitants i els ingressos que n'obtenien. L'empobriment causat per la pesta també afectà l'ordre social, és a dir, la relació entre senyors i vassalls, i acabà provocant l'aixecament dels pagesos de remença entre els anys 1450 i 1486, any de la Sentència Arbitral de Guadalupe, la qual alliberà els pagesos dels mals usos senyoriais.

Les pestes i el despoblament, seguits de les guerres amb Castella i les guerres dels remences esmentades, crispaven la gent i trencaren l'equilibri social aleshores existent, com ho van fer palès les persecucions, els assalts als calls i les matances de jueus entorn del 1390. La manca de gent i de recursos minvava l'esperit comercial, sobretot vers la Mediterrània, cosa que afavorí les ciutats-estat d'Itàlia.

Com a conseqüència d'això, entre la gent va aparèixer un esperit derrotista, de visions i idees apocalíptiques, que

serviren adés per excitar, adés per calmar la gent segons les circumstàncies. Es destacaren com a predicadors sant Vicent Ferrer (1350-1419), conseller i confessor de Benet XIII, i el tremendista fra Mateu d'Agrigent, que amb motiu dels terratrèmols del 1425 pronunciava sermons aterridors. Són també fruit d'aquestes circumstàncies el moralitzador i franciscà Francesc Eiximenis (1340-1409) i el derrotista i renegat Anselm Turmeda (1350-1430).

La nova dinastia dels Trastàmara, poc vinculada al país, fou la causa de guerres civils, sobretot amb Joan II, i de l'allunyament dels problemes del país, com féu Alfons el Magnànim, més abocat a Nàpols que als seus regnes hispànics. Per tot això, i en particular per les guerres dels remences, es vivia en un clima de descontentament i proliferava un misticisme superficial i exaltat, com es manifestà amb la ràpida i misteriosa mort del príncep Carles de Viana (1461), el preferit del poble en detriment del seu germanastre, Ferran II. Gràcies al seu casament amb Isabel de Castella (1479), Ferran II va dur a terme la unió dinàstica dels dos grans regnes de la península Ibèrica. Amb aquest matrimoni s'iniciava una clara influència dels costums i les normes de les institucions castellanes, com és el cas de la Inquisició, creada a Castella el 1478, que, a desgrat de la resistència que trobà, acabà imposant-se a la que hi havia des de segles enrere a la Corona d'Aragó, i també el de la unió a la congregació de San Benito el Real de Valladolid dels monestirs catalans de Montserrat, Sant Benet de Bages i Sant Feliu de Guíxols. No s'ha d'oblidar que, en confederar-se amb Castella, Catalunya comptava amb uns 400.000 habitants, i tota la Corona d'Aragó superava per poc el milió, mentre que la Corona de Castella s'apropava als vuit milions.

Degollació de sant Cugat, d'Aine Bru, 1504-1507. Museu Nacional d'Art de Catalunya.

Aquesta síntesi es basa en el meu estudi *Història de l'Església a Catalunya*. Barcelona: Claret, 1989, 2a edició 2007.

L'Església catalana entre els segles XVI i XVIII

Joan Bada

Historiador i teòleg. Ha estat professor d'història a la Universitat de Barcelona i professor d'història eclesiàstica a la Facultat de Teologia de Catalunya.

LA
ARMONIA DEL PARNASO
MÁS NUMEROSA
EN LAS POESIAS VARIAS
DEL ATLANTI DEL CEL POETIC,
DEL D^o VICENT GARCIA,
CANONICO DE LA PARROQUIAL
DE SANTA MARIA

Detall de l'edició de les poesies del Rector de Vallfogona que l'Acadèmia dels Desconfiats va realitzar l'any 1700. A la dreta, Retaule del Roser, d'Agustí Pujol II, segle XVII, Catedral de Barcelona. A la pàgina esquerra, *El viàtic a muntanya*, de Josep Traité.

Aquesta etapa, coneguda per la història civil com l'època moderna, va ser força difícil per a Catalunya, també des de la perspectiva de la història religiosa. Catalunya inicia el període augmentant la seva vinculació a Castella i perdent bona part de la seva especificitat i independència. La vinculació del regne d'Aragó al regne de Castella, a partir del matrimoni de Ferran II i Isabel I (1464), anà unint la política exterior d'ambdós regnes, i la mort de l'infant Joan, fill de Ferran i de Germana de Foix, convertí en hereu dels regnes peninsulars Carles I, fill de Joana de Castella i Felip d'Àustria. Aquesta situació repercutí en una pèrdua d'independència política del Principat de Catalunya, amb totes les seves conseqüències, durant aquests tres segles. La Guerra dels Segadors (1640-1659) li costà a Catalunya la pèrdua de la Catalunya Nord, i la Guerra de Successió (1705-1714), la pròpia personalitat i l'autonomia, absorbida totalment pel centralisme de la política dels Borbó.

Des de la perspectiva eclesial, aquests segles foren importants i anaren desdibuint el pes de les esglésies locals. La intervenció dels reis en els nomenaments episcopals, la centralització posttridentina i el regalisme borbònic anaren marcant els canvis de l'Església catalana, que anà perdent bona part de la seva especificitat. El final del període queda assenyalat,

Sant Pere Nolasc rebent l'ordre de la Mercè, Retaule de la Mercè, obra de Joan Roig, segle XVII, Catedral de Barcelona.

també, pel canvi cultural: l'expansió de la Il·lustració i la seva postura contrària a la dimensió religiosa afecten profundament la cultura, i la irrupció de l'esperit de la Revolució Francesa per les guerres napoleòniques modificà els comportaments socials i va marcar l'evolució durant el segle XIX.

L'època de les reformes

Durant la segona meitat del segle XV s'havia anat configurant a l'Església catòlica la consciència d'haver d'afrontar la reforma «en el cap (el Papa) i en els membres (tot els estaments de l'Església)». En els regnes peninsulars de Castella i Aragó també se sentia aquesta necessitat. Ara bé, la famosa expressió del *tanto monta Isabel como Fernando* no és vàlida del tot pel que fa referència a la política religiosa dels Reis Catòlics.

Els criteris d'Isabel en la reforma a Castella foren bàsicament la millora del nivell intel·lectual del clergat amb la creació d'universitats –majors o menors– a les quals es vinculaven els col·legis majors; l'elevació del nivell moral dels candidats a l'episcopat desvinculant-los sempre que fos possible de les famílies nobles i escollint-los entre els religiosos mendicants, els quals també foren reformats, com ho van ser els monestirs femenins. A Aragó, Ferran no tingué tanta preocupació pels candidats a l'episcopat; ho demostrà amb l'elecció del seu bastard, Alfons d'Aragó, per a l'arquebisbat de Saragossa. Els concilis provincials havien establert

que els bisbes havien de ser fills del Principat, però això no sempre es complí: durant el període pretridentí (1500-1563) es feren vint-i-sis nous nomenaments, dels quals vuit eren catalans i divuit no catalans, encara que alguns eren fills del regne d'Aragó; quatre eren estrangers que mai no van residir als seus bisbats. Per suplir aquestes absències van aparèixer els anomenats «bisbes de gràcia», avui en diríem «auxiliars», que accentuaven més l'aspecte d'administrador que no pas el de pastor. En aquest període, a Catalunya, són quinze els nomenats –alguns exerceixen a diversos bisbats–, i les diòcesis ateses d'aquesta forma van ser Barcelona (tres), Girona (sis), Lleida (tres), Tarragona (tres) i Urgell (quatre). El Concili de Trento en va prohibir l'existència, i per això posteriorment només trobem el cas d'un bisbe de gràcia a Tarragona (1685) amb l'obligació de visitar Eivissa, que encara depenia de l'arquebisbat de Tarragona.

Ferran tampoc no es mostrà tan apressat per la fundació de la Inquisició moderna. Quan aquesta fou concedida a Isabel de Castella (1478), ell tardà deu anys a imposar-la a Catalunya a causa de l'oposició de les institucions, que al·legaven que ja era present la Inquisició medieval, tot i que no actués (1486). Van coordinar l'oposició el Consell de Cent, que tenia por de perdre els homes de negocis jueus, el bisbe de Barcelona, Gonzalo Fernández de Heredia (1478-1490), i la Generalitat. El rei, finalment, imposà la seva voluntat, i a partir d'aquell moment trobem una constant oposició de les entitats catalanes en contra del tribunal de la Inquisició i constants protestes contra la seva actuació per part de les Corts, que l'acusaven de no respectar les constitucions catalanes pel fet que els inquisidors no eren fills del Principat, com establien els concilis provincials per a tots els càrrecs eclesiàstics. El primer acte de fe tingué lloc el 14 de desembre del 1487 amb cinquanta condemnats, i fins a la mort de Felip II el total de causes per criptojudaisme foren 1.319 (el 22'32% de les causes vistes pel tribunal barceloní). El tribunal tenia jurisdicció sobre el territori de Catalunya, excepte, en alguns períodes, sobre el bisbat de Lleida, que

depenqué de Saragossa fins al 1705, i el de Tortosa, que depengué de València. Sembla que mai no actuà ni a la Vall d'Aran ni a les valls d'Andorra. Malgrat això, el decret d'expulsió dels jueus afectà també Catalunya: el dia 2 d'agost del 1492 foren embarcats amb destinació al Lenguadoc, Montpeller, Avinyó i Venècia, entre altres ciutats italianes.

La primera reforma catòlica a Catalunya afectà principalment el clergat, secular i regular, i les religioses. Les mesures preses per a la reforma del clergat secular estaven vinculades al fenomen del bandolerisme, i més concretament a la figura del «clergue bandoler», el qual, per la seva qualitat de clergue, es posava a l'empara del tribunal reial i evitava la pena de mort. Carles I demanà i obtingué del papa Climent VII un tribunal especial —el Tribunal del Breu— per a aquests casos, que per delegació papal podia degradar els clergues acusats de crims «atroços» abans de portar-los al tribunal reial (1525). Presidia el tribunal el bisbe de Girona, mentre que el de Vic n'era el jutge d'apel·lació. Durà fins a començaments del segle XIX, i en la seva darrera etapa fou també competent en casos de contraban de cacau i tabac.

S'intentà de nou la reforma de les religioses que ja s'havia iniciat sense èxit sota la direcció del Consell de Cent (1467). Ara, Ferran II ordenà novament que els consellers visitessin els dotze monestirs existents a la ciutat per exhortar les religioses a observar les regles (1514). En absència

Capella dels Dolors, d'Antoni Viladomat, Sala de Juntes, Església de Santa Maria, segle XVIII, Mataró.

de Carles I, la seva muller Isabel de Portugal renovà l'ordre (1531) i es dictaren orientacions al nou virrei, Francesc de Borja (1539), de donar suport a les autoritats eclesiàstiques, ja que moltes vegades les classes dirigents s'hi oposaven. Malgrat tot, calgué esperar els decrets tridentins per implantar la reforma, sobretot la clausura, que acabà implantant-se de forma completa.

En aquesta no reeixida reforma, hi col·laboraren sectors reformadors de la ciutat agrupats entorn de devots de la *devotio moderna* i lectors tant de *La imitació de Crist* de Tomàs de Kempis (1441) com de l'*Ejercitatorio de la vida espiritual*, escrit per l'abat de Montserrat García Jiménez de Cisneros (1500), i de les obres d'Erasme de Rotterdam, entre els quals es destaca Vicenç Navarro, que era també corresponent d'Alfonso de Valdés. Cal remarcar el contacte amb aquests grups d'Ignasi de Loiola en la seva estada barcelonina (1524-1525) i del que fou més tard bisbe de Barcelona, Jaume Caçador.

El Concili de Trento (1545-1563)

El Concili de Trento va ser l'eix de la reforma catòlica, que es posà en marxa en acabar un concili de cabdal importància per al catolicisme, sobretot si tenim present que fins tres-cents anys després no se'n va celebrar cap altre (Vaticà I, 1869-1870).

Les implicacions polítiques del moment i les dificultats de trobar una plataforma inicial de sortida amb els luterans i els calvinistes va complicar-ne la celebració, però sobretot l'aplicació.

Durant la primera etapa (1545-1549) hi assistiren pocs bisbes, entre ells, per la Corona d'Aragó i per ordre de Carles I, Pedro Agustín, bisbe d'Osca-Jaca, l'únic bisbe que va estar present a les tres etapes. En el seu seguici, hi figuraven dos clergues barcelonins i un gironí. Carles I, d'una banda, reclamava el concili, però quan arribà el moment ordenà al seu fill i regent, Felip, que nomenés només quatre bisbes —dos per corona— per anar-hi. A la segona etapa (1551-1552) s'hi sumaren,

per ordre reial, el bisbe d'Elna, Miquel Puig, amb dos bisbes de gràcia, el franciscà d'origen mallorquí Joan Jubí, que intervingué a l'aula conciliar, i Antoni Codina. Jaume Caçador, el bisbe reformador de Barcelona, per vellesa i malaltia no s'atreví a assistir-hi i nomenà procurador l'esmentat Codina. A la tercera etapa (1562-1563), la més decisiva —el Papa, a la convocatòria, havia instat els prelats a ser-hi presents i havia prohibit les procuradories—, hi foren presents els bisbes de Barcelona, Guillem Caçador, el nou bisbe d'Elna, Lupe Martínez de Lagunilla, el de Girona, Arias Gallego, el de Lleida, Antoni Agustí, el de Tortosa, el dominicà Martín Córdoba, i el de Vic, Aciscle Moya. Hi mancaren l'arquebisbe de Tarragona, Ferran de Loaces, que com a canceller de la Corona d'Aragó no podia abandonar el territori, i el bisbe d'Urgell, Felip d'Urriés, que veia el seu bisbat amenaçat pels hugonots calvinistes. Formaven part del seguici com a teòlegs el dominicà Pere Màrtir Coma, Lluís Vileta, canonge de Barcelona, Joan de Barcelona, Francesc Sancho i, com a assistents, sis clergues més. Cosme d'Ortolà i Cosme Palma foren nomenats teòlegs conciliaris per Felip II. Les aportacions d'Agustí i Caçador, entre els bisbes, i de Vileta i Ortolà, entre els teòlegs, foren notables.

La reforma tridentina comportà la reducció de les festes de precepte que comportaven l'assistència a missa i l'abstenció del treball (eren un centenar de dies i els jornalers es quedaven sense jornal pràcticament un terç dels dies l'any).

L'aplicació de la reforma

Trento havia establert que els metropolitans havien de fer la recepció dels decrets tridentins convocant el concili provincial, i després cadascun dels bisbes hauria de fer el mateix convocant els rectors a sínode diocesà.

L'arquebisbe Loaces procedí a la convocatòria, i el dia 23 d'octubre del 1564 la Tarraconense era la primera de les esglésies metropolitanas a fer la solemne recepció dels decrets conciliaris tridentins. Sorgí, però, una dificultat, la solució de la qual marca l'aplicació a les corones hispàniques de la reforma tridentina. Segons el concili, l'elecció dels bisbes anava a càrrec dels ordinaris de les diòcesis de la província presidits pel metropolità o pel bisbe més ancià de la província si es tractava d'elegir el metropolità. En canvi, els papes, des de la transició del segle xv al xvi, havien concedit a les monarquies hispàniques aquesta elecció; en tots dos casos les butlles les donava Roma.

La resposta de Felip II fou aconsellar imperativament al metropolità de suspendre el concili i que esperés les normes que dictaria ell mateix. Tal com calia preveure, el concili s'ajornà: la primera sessió de la nova tongada —el 29 de juliol del 1565—, a Barcelona, la presidia el marquès d'Aitona, i ell dictava quins eren els temes a tractar i les formes de fer-ho. Aquesta intervenció reial va ser constant en l'aplicació de la reforma tridentina, sobretot en les qüestions d'autoritat i dels instituts religiosos masculins.

La reforma tridentina comportà l'aprovació de constitucions i mesures com la reducció de les festes de precepte que comportaven l'assistència a missa i l'abstenció del treball (eren, comptant els cinquanta-dos diumenges, un centenar de dies, i, per tant, els jornalers es quedaven sense jornal pràcticament un terç dels dies l'any); a partir d'ara continuarien sent de precepte, a més dels diumenges, deu festes del Senyor, sis de la Mare de Déu, tretze de sants —apòstols i evangelistes—, un total, doncs, d'una setantena, mentre que les altres eren festes d'oir missa i es podia treballar. Altres mesures

1

2

3

4

5

1 Processó de Corpus, gravat, segle XVIII, Museu d'Història de Barcelona.

2 Sant Ignasi de Loiola, d'Antoni Viladomat, segle XVIII, Església de Santa Maria, Mataró.

3 Ermita del Roser, segle XVII, Vallmoll.

4 Decret d'expulsió dels jesuïtes del papa Clement XIV, 1773, Barcelona.

5 Sepulcre del bisbe Boil, segle XVI, Catedral de Girona.

foren la igualtat de ritus per a tota la Tarraconense, que es feia seu el ritual romà tot suprimint les peculiaritats de tipus divers que s'havien introduït en els rituals diocesans; la prohibició de la missa en descampats o en cases privades; la prohibició de representacions teatrals a les escales dels temples i la presència de figurants a les processons —a la del Corpus de Barcelona eren prop de cinc-cents—; l'atenció pastoral als gitanos —anomenats egipcis o bohemis—, als pastors i als pagesos pel que fa referència al catecisme; i l'obligació del llibres sacramentals —baptisme, confirmació, matrimoni, òbits— i de comunicar els casaments a les parròquies dels contraents. El control sobre tot això i les altres disposicions que s'anaven donant es realitzava en la visita pastoral que els bisbes havien de fer personalment, tot i que progressivament es va anar introduint una persona delegada. També s'imposà, per vigilar l'aplicació de la reforma, la periòdica visita *ad limina* dels bisbes a Roma, on havien de portar una memòria sobre

l'estat de la diòcesi i sotmetre-la a l'anàlisi dels organismes de la cúria romana, que va ser reestructurada per Sixt V (1588).

Les reformes religioses del segle XVI es van caracteritzar per la defensa que cadascuna va fer de si mateixa i per la vigilància i el control que van exercir sobre l'expansió de les altres. Per dur-ho a terme van ser augmentats els bisbats i s'enfortí l'acció del tribunal de la Inquisició. A la zona pirinenca sota la influència del comtat de Foix, coincidiren els bandolers i els contrabandistes amb els hugonots, sobretot a partir de l'esclat de les guerres de religió a França, que podien posar en perill el bisbat d'Urgell. Felip II decidí oposar-hi una bona barrera: restaurà el bisbat de Barbastre, desvinculà el de Jaca del d'Osca i en els Pirineus occidentals creà el de Solsona, aprofitant les rendes de la canònica suprimida (1592). Es creava ajuntant cent catorze parròquies del bisbat d'Urgell i setze del de Vic (1593). A la pràctica, fins ben entrat el segle XVII, el bisbe no pogué visitar les d'Urgell.

A l'hora de la reforma catòlica cal tenir molt presents la reforma dels instituts religiosos, que havia començat el seu camí ja abans del concili, i la fundació de nous instituts, tant masculins com femenins. Dels antics en sortiren en molts casos dues branques: la dels que acceptaven el retorn als trets fonamentals de la seva fundació, accentuant la pobresa i adoptant per això el terme de *descalços*, i la dels que preferiren aprofundir el que estaven fent i adoptaren noms diversos. Cadascuna d'elles tenia la seva pròpia estructura. Sorgí un nou estil de congregació religiosa aplegada sota el nom comú de *clergues regulars*: adoptaren com a quart vot el d'una especialitat pastoral (assistència als malalts, educació d'infants o, en el cas dels jesuïtes, especial obediència al Papa) i s'estructuraren de manera centralitzada.

La reforma va comportar l'extinció de 98 cases masculines i 13 de femenines, de manera que van quedar, a finals del segle XVI, 265 implantacions, 41 menys que en començar el segle, per a una població que havia passat de 285.000 a 370.000

habitants. A mitjan segle XVII, les cases religioses arribaren a 311, la més gran quantitat en tota la història de Catalunya. A partir de la revolta catalana, la pèrdua de la Catalunya Nord i la crisi general a tot Europa, hi hagué el tancament de 15 cases masculines durant el segle XVII i 48 al segle XVIII, afectat per l'expulsió dels jesuïtes (1767). Les implantacions femenines cresqueren: 41 (1640), 57 (1767) i arribaren a 78 (1835). Numèricament, després de la Guerra dels Segadors, els religiosos eren 5.474, i vint anys més tard passaven a ser 4.389, i, a finals de segle (1797), eren 4.416, mentre que les religioses es mantenien entorn de 1.300.

Si tenim present que cadascun dels ordes religiosos portava les devocions pròpies, augmentà el nombre de confraries i la solemnització de les festes del calendari litúrgic, tant el general com el particular, de manera que a finals del segle XVIII la monarquia en regulà la inscripció. Això afavorí l'expansió de noves devocions com la del Roser, vinculada a la victòria de Lepant (1571) i difosa per l'obra del

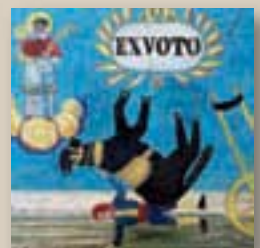
Exvots procedents de Vilanova i la Geltrú, Olot, els Munts i la Gleva, segle XVIII-XIX. Museu d'Arts, Indústries i Tradicions Populars, Museu Etnogràfic de Ripoll, Museu Marítim de Barcelona, Museu Comarcal de la Garrotxa.

Exvots

dominicà Jeroni Taix *Llibre de la institució, manera de dir, miracles e indulgències del Roser* (1556), i la de les quaranta hores, juntament amb la festa de la Minerva, propagada en gran manera pels caputxins, tot just arribats a Catalunya. Un altre dels valors pastorals positius fou la predicació extraordinària exercida majorment per mendicants i jesuïtes. Els «vots de poble» comportaren el creixement del nombre d'ermites, algunes mantingudes pels ermitans. El bisbat de Tortosa en tenia una quarantena (1687), principalment dedicades a advocacions marianes i als pelegrinatges. L'Any Sant de 1650 foren seixanta-sis els pelegrins que de Barcelona anaren a Roma. Era una altra de les formes de pietat popular expressada fins i tot durant les guerres sofertes en aquest període. Les freqüents rogatives per defensar-se del «maligne» i de les seves malifetes atmosfèriques comportaren durant el segle XVII i bona part del segle XVIII un augment de la pietat popular, que no sempre significava una vida més moral i religiosa en profunditat.

El cúmul de festivitats religioses va suposar un fort creixement de la música sacra, en diverses temàtiques. En els elencs sobre història trobem, entre els segles XVI i XVIII, setanta mestres de capella, quaranta-quatre dels quals són clergues, i els altres, religiosos, entre els quals es destacaven, com no podia ser d'altra manera, els benedictins, amb setze persones dedicades a la composició i al cant. A l'elenc dels sants de l'Església catòlica figuren com a nascuts en aquesta època set sants: dos dominics màrtirs, un prevere secular i quatre religiosos, entre els quals hi ha el fundador dels escolapis Josep de Calasanc. Cal també tenir present l'expansió del catecisme, fruit de la reforma tridentina. De la totalitat dels dos-cents disset catecismes publicats des del 1568 fins al 1928, cent vuitanta-cinc ho foren en català, vint-i-un en castellà, deu de bilingües i un en català/francès. Corresponen a aquest període trenta-quatre en català, dos en castellà i dos de bilingües.

1

2

3

1 Orgue major, Catedral de Tarragona, obra de J. Amigó, J. Xanxó i P. Ostrís, segle XVI.

2 Martiri de sant Feliu, de Pere Cuquet, segle XVII, Església Parroquial de Sant Feliu de Codines.

3 Capell de la Cinta, obra de Diego Martínez de Urrana, segles XVII-XVIII, Catedral de Tortosa.

La Inquisició també actuà en aquesta etapa. Fins a la mort de Felip II (1598), els condemnats per luteranisme i defensa de proposicions no ortodoxes són prop de cinc-centes persones, de les quals vint-i-cinc eren dones; fins a la Guerra dels Segadors foren dos-cents cinquanta vuit els jutjats, i quatre les dones, i fins a la Guerra de Successió, tres-cents seixanta i sis dones, i en el segle XVIII creixen els jutjats per proposicions –cent seixanta– però fan més referència als corrents il·lustrats que no pas a les diverses formes de protestantisme.

Cent anys difícils (1640-1753)

Van ser, sens dubte, difícils els anys que van des de l'esclat de la Guerra dels Segadors o Guerra de Separació (1640-1659) fins a la signatura del concordat entre el rei Borbó Ferran VI i el papa Benet XIV (1753), en virtut del qual l'Església catalana quedava sotmesa, com l'espanyola, al gal·licanisme francès (1753), tal com Catalunya, vençuda en la Guerra de Successió, havia quedat sotmesa pel Decret de Nova Planta del rei Felip V (1716), que donava pas a la castellanització de la jerarquia episcopal catòlica.

La Inquisició també actuà en aquesta etapa. Fins a la mort de Felip II (1598), els condemnats per luteranisme i defensa de proposicions no ortodoxes són prop de cinc-cents persones, de les quals vint-i-cinc eren dones.

En un segle dominat per la confessionalitat de les monarquies, lògicament el clergat havia de trobar-s'hi implicat i, de vegades, enfrontat, ja que tenia càrrecs també polítics. El bisbe d'Urgell, Pau Duran, defensava els interessos del rei d'Espanya, i el bisbe de Barcelona, Gil Manrique, va acceptar ser virrei de Catalunya en nom del rei Felip IV. No era una excepció: el president de la Generalitat era sempre un eclesiàstic, i a les Corts els eclesiàstics formaven un braç propi. La postura papal, que mantenia nunci a Madrid i a Barcelona, i el nomenament de Llorenç de Barutell com a bisbe d'Urgell pel rei de França són uns elements més de l'ambigüitat d'aquesta guerra. Contrafurs com els «allotjaments»; crisi alimentària per la sequera i després per la plaga de la llagosta; impostos de guerra que obligaven a malvendre béns de les famílies, de les confraries i de les parròquies; brutalitat de les tropes, fossin del color que fossin; acusació de convertir al protestantisme el territori ocupat per les tropes franceses; presència de dos bisbes francesos per exercir les funcions episcopals en els territoris ocupats; expulsió de bona part dels monjos de Montserrat amb el seu abat, Juan Manuel Espinosa (1641)... Tot plegat fa difícil delimitar els motius de la guerra.

Tant el Tractat dels Pirineus (1659) com el de Westfàlia, en acabar la Guerra dels Trenta Anys (1648), van tenir repercussions de caire religiós: per a Catalunya van significar la pèrdua de la Catalunya Nord i, eclesiàsticament, del bisbat d'Elna; per a Europa, el ple reconeixement del calvinisme. En acabar la Guerra dels Segadors, Catalunya va començar a estar dividida entre «malfectes» i «benafectes» al rei d'Espanya; després seguiren altres divisions.

El segon enfrontament -entre austriacistes i borbònics o botiflers- es produí quaranta anys després: calia elegir el monarca, el successor de Carles II (1700), és a dir, o la dinastia austríaca recolzada per l'imperi, o la borbònica amb el suport de França. Un cop més, un problema català esdevenia europeu, i la guerra esdevingué europea, però les pèrdues més importants foren per a Catalunya i, a nivell religiós, altra vegada tingueren conseqüències per a la seva Església. En acabar la guerra foren represaliats per part borbònica el cardenal-bisbe de Barcelona, l'arquebisbe de Tarragona i els bisbes de Vic i Solsona, així com preveres i religiosos, que, si anaren tornant progressivament, fou gràcies, en bona part, a les gestions del confessor de Felip V.

Una altra de les conseqüències fou l'elecció dels bisbes per a les vuit diòcesis catalanes: des del 1715 fins al 1835, dels vuitanta-cinc bisbes de nou nomenament, només dotze foren catalans (14,11%) i setantatres no catalans (85,88%). A partir del regnat de Carles III (1759), els concilis provincials, que havien defensat sempre la catalanitat de l'Església al Principat, foren suprimits (el darrer s'havia celebrat el 1727), com també el sínodes diocesans. Una prova d'aquest sotmetiment al rei fou l'expulsió dels jesuïtes (1767) i el lideratge per formar un front comú de les corts borbòniques per aconseguir que el papa Climent XIV suprimís l'orde (1773).

La creació de la Universitat de Cervera (1717) capgirà la situació de l'ensenyament superior a Catalunya: desapareixien les universitats de Barcelona, Girona, Lleida, Tarragona, Solsona i Vic; l'estructura fundacional que l'arquebisbe cardenal, Gaspar

GOIGS

BANSA DEL GLORI-

Patrò del Princi-

EN ALA-

OS MARTYR S. JORDI

pat de Cathalunya.

PVIX en nostre Principat
lo unich Patrò sou vos-
tiu lo nostre advocat
Jordi martyr gloriós.

Cavaller sou elegit
de llinatge de valor,
com demostrà vostre pit
devant del Emperador,
que à tots los fets ab rigor
destinava mort atròs, &c.

Vençut un dragò terrestre
al infernal envestiu,
y per pelear mes destre
la vostra vida aborriu:
la riquesa repartiu
entre pobres amoròs, &c.

Al mandato tant cruel
com sempre contradiguessu,
Dioclesiano infel
manà que mes no diguessu:
ans be quen la presò vèssu
maltractat lo vostre cos, &c.

Vostre cos no se cansava
per grillons, pes, ni cadenas,
lo Tirà imaginava
altres mes horribles penas:
Per rodas de garfis plenas
passareu victoriós, &c.

Dins un encès forn de cals
manà estiguessu tres dias,
vos com el or que no es fals
mostrau majors bisarrías:
Jonau ab tals valentías
à tots los fets nou esfors, &c.

Un calcat de ferro encès
manà despres vos calçissen,
providencia de Deu es
que los peus no se abrasassen:

ÿ. Ora pro nobis Beati Georgi. V. Vt digni efficiamur promissionibus Christi.

O R E M V S

DEVS, qui Beati Georgi Martyris tui meritis, & intercessione iustificat, concede propitius, ut
qui tua per eum beneficia possessionis dono tua gratia consequamur. Per Dominum &c
Ab licencia: En Gerona, per Geronum Palol, any 1680.

com ves que no se danyassen
se mostrà mes rabios, &c

Per convertirvos cridà
à un mago encantador,
una beguda hos donà
per matarvos ab dolor:
vos sens demostrar temor
la preneu molt anunds, &c.

Al mateix Mago vencereu
que per vos en Deu creguè,
del soslar un mort traguereu
que ab crit confesà la fe:
al mago, y nou viu tambe
manà matar pressuròs, &c.

Dels dos cors ningufanfava
èll matant vos convertint,
de tot mal quiscu curava
sols devant de vos venint:
en èll rabia resalint
y lo zel de Deu en vos, &c.

Volguè despres que adorassu
Apollo deu dels Gentils;
vos com en lo Temple antrassu
caygueren los idols vils:
publicant ab veus humils,
quel ser Deu no cab en dos, &c

A vostres peus arribà
sa muller lo Emperetris,
à J E S V S Deu adorà
ab cor contrit, y macis:
com lo Tirà tal sentis
manà degollarla ab vos, &c.

TORNADA.

Puis en lo Cel sou pujat
à gozar lo etern repòs,
favoriu est Principat
JORDI martyr gloriós.

Goigs en alabansa del gloriós
martyr S. Jordi, Patró del
Principat de Catalunya,
1680, Girona.

Cervantes, havia donat a la de Tarragona (1572) la salvà, tot i perdre el títol d'universitat. Els col·legis-convents, fundats pels religiosos durant l'etapa tridentina, perdien la possibilitat de presentar a graduació els seus alumnes, tot i que procuraven obtenir càtedres a la nova universitat i mantenir oberta la possibilitat de graduació.

Els seminaris conciliars s'havien anat erigint, de forma diversa, en aquesta etapa: Tarragona (1572), Urgell, a càrrec dels jesuïtes (1592), Tortosa (1594), Girona (1599), Vic (1635, 1720), Solsona (1675, 1692), Barcelona (1736).

L'existència d'aquestes institucions, amb vida pròpia i diferent, explica l'augment que es donà en aquests tres segles de les obres impreses i manuscrites sobre les ciències filosòfiques i teològiques, que progressivament, i sobretot en el segle XVIII, donaren pas a altres ciències, fins i tot tècniques, empeses per la renovació del pensament. Predomina el llatí en les obres teològiques, el castellà en altres ciències i obres generals, i el català en obres pietoses, comèdies i altres. Cervera, l'escola històrica de les Avellanès, l'Acadèmia dels Desconfiats, entre els fundadors de la qual hi havia tres eclesiàstics (1700), i l'Acadèmia de Bones Lletres, on trobem nou eclesiàstics seculars i cinc religiosos, són proves del nivell del pensament i de la cultura a Catalunya.

Universitat de Cervera,
segle XVIII.

Projecció de l'Església catalana a l'Església catòlica universal

A més dels catalans que foren cridats a presidir les seues catalanes, trenta-set més foren cridats en aquesta etapa a governar pastoralment esglésies fora del territori català: dels trenta-set, dotze eren del clergat secular i vint-i-cinc del clergat regular, i les diòcesis pertanyien catorze a la Península, tretze a Europa, sobretot a Itàlia, tres a Àsia i set a Amèrica.

Una altra dimensió d'aquesta comunió eclesial és la presència a l'acció missionera universal. Amb l'arribada de la Corona de Castella a Amèrica s'inicià l'evangelització del Nou Continent. En el primer moment trobem el jerònim del monestir de la Murtra Ramon Pané, que va escriure un treball dedicat als indis taïns, i un grup de mercedaris catalans (1493). Els religiosos catalans continuaren sent presents en aquests territoris, es preocuparen per conèixer-ne les llengües (gramàtica guaraní i d'altres llengües) i van prendre partit majoritàriament per Las Casas en la defensa d'un altre tipus d'evangelització. El nombre cresqué cap a les darreres èpoques del segle XVII i augmentà en el segle XVIII, malgrat l'expulsió dels jesuïtes (1767). Caputxins i franciscans foren els capdavanters en el segle XVIII amb cent setanta i cent disset religiosos respectivament. Augustinians i dominics se centren més en les Filipines i Indoxina.

En aquesta etapa seguia el contacte amb els territoris d'Algèria, on es detecta la presència d'augustinians, franciscans, mercedaris i carmelitans, dedicats tots ells a la redempció de captius. Seixanta franciscans catalans participaren també a la Custòdia de Terra Santa en els segles XVII-XVIII.

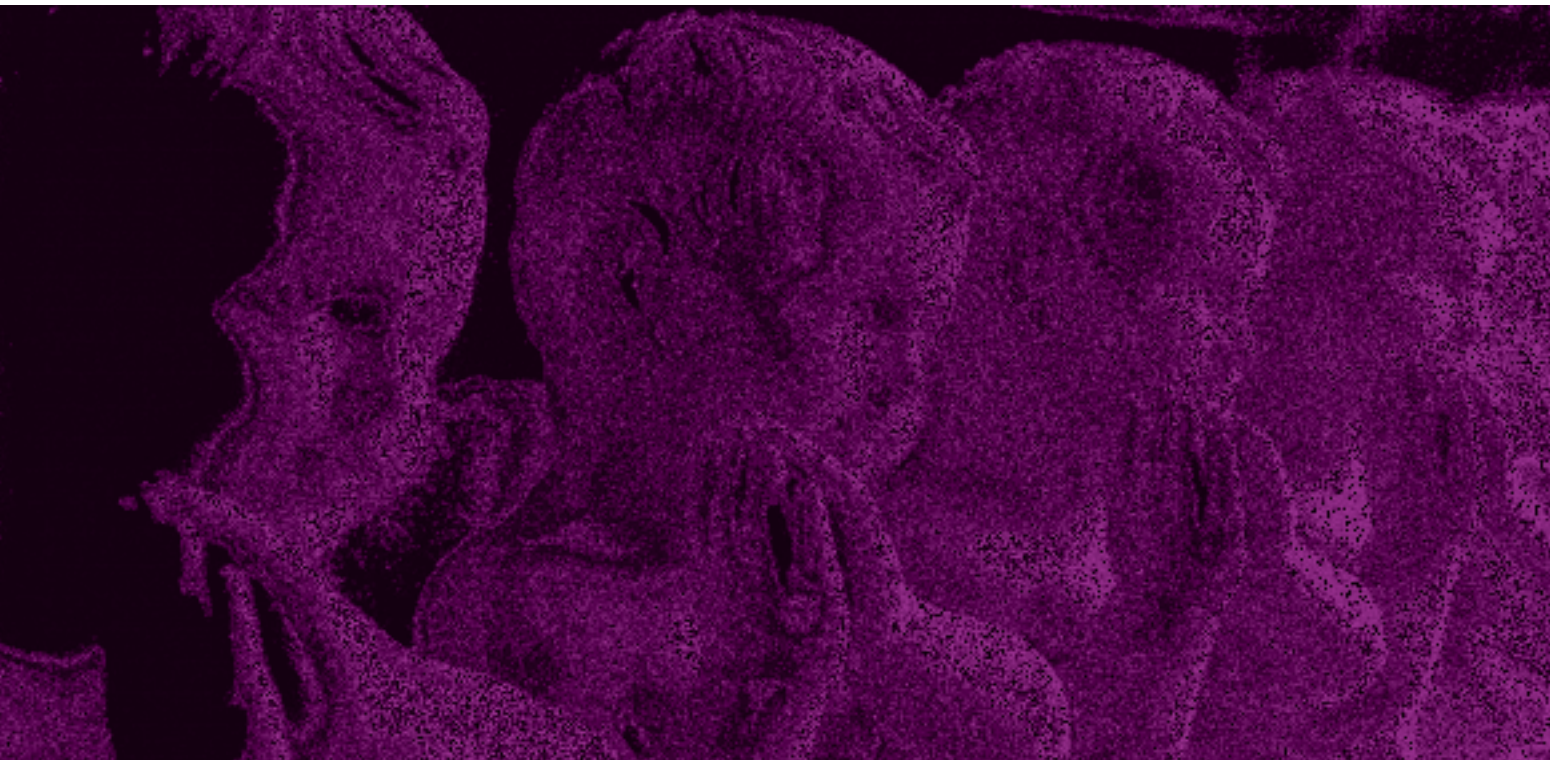
Cristianisme i pensament en la cultura catalana contemporània

Pere Lluís Font

Ha estat professor d'història de la filosofia i de filosofia de la religió a la Universitat Autònoma de Barcelona. És vicepresident de la Fundació Joan Maragall.

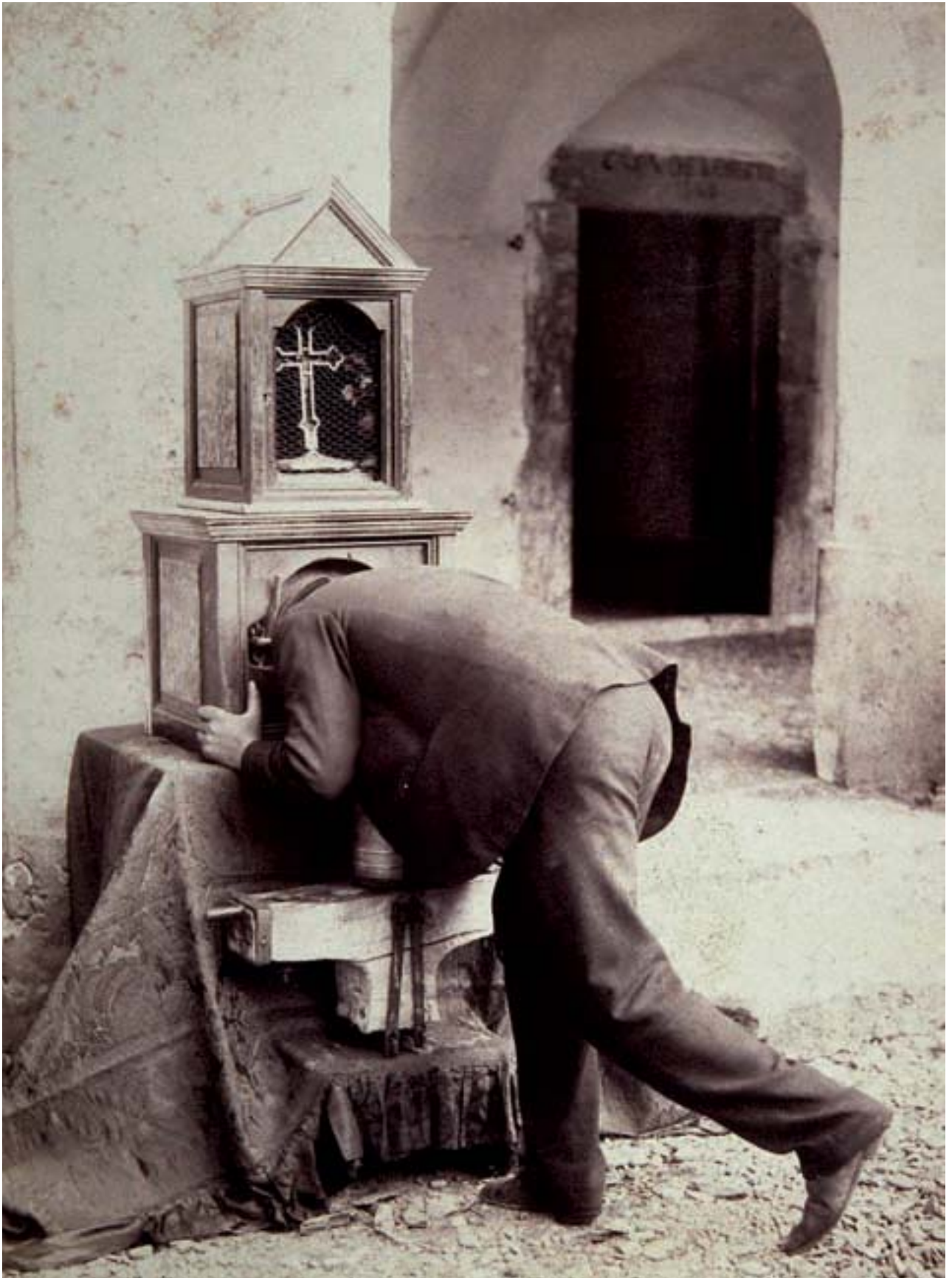
Fàbrica de sants L'Art
Cristià, Olot, 2003.
A la pàgina esquerra,
El bateig de l'hereu,
de Josep Traité.

Remarques introductòries

L'objectiu d'aquest article és mostrar, ni que sigui a grans trets, en quin grau i de quina forma el cristianisme és present en la cultura catalana contemporània, considerada sobretot des de la perspectiva del pensament. Cal començar, però, fent algunes precisions sobre els termes que intervenen en la rúbrica.

a) Malgrat que el títol general d'aquesta publicació és *Església, cultura i país*, a l'hora de concretar-ne el contingut m'ha semblat més adequat, a propòsit del tema d'aquest treball, parlar de *cristianisme* que no pas d'*església*, perquè és aquell més que no pas aquesta el que afecta el pensament quan és veritable pensament i no sols una activitat intel·lectual pautada disciplinàriament. *Cristianisme*, però, aquí vol dir a la pràctica *catolicisme*, no pas per cap voluntat imperialista catòlica, per descomptat, sinó per l'evidència històrica del pes exigü de les altres confessions cristianes en la cultura catalana.

b) *Pensament* vol dir sobretot *filosofia*, en el sentit ampli del mot i, naturalment, sense oblidar la teologia. Filosofia, considerada en la mesura que és influenciada, d'una forma o d'una altra, per la presència del cristianisme. Comparteixo el supòsit que la filosofia, quan no és una simple excrescència acadèmica, és un aspecte cabdal de qualsevol cultura (per a Husserl la filosofia era «la forma espiritual de la cultura europea»), de tal manera que, almenys en el món occidental, una cultura sense filosofia seria una cultura truncada, incompleta, a la qual li faltaria una dimensió. D'altra banda, és interessant remarcar que la fe cristiana i el pensament filosòfic, en els seus millors moments, s'han potenciat i s'han enriquit mútuament, però sense donar lloc necessàriament a una «filosofia cristiana», expressió que, segons com s'entengués, podria resultar contradictòria, atès que la filosofia és per naturalesa aconfessional; així, un pot ser filòsof i cristià, sense ser un «filòsof cristià», de la mateixa manera que un pot ser demòcrata

Per parlar de cristianisme i pensament en el món contemporani occidental, la gran qüestió prèvia que cal clarificar és la de la relació entre cristianisme i modernitat.

i cristià sense ser un «democratacristià». Deixaré de banda, però, les ciències (siguin naturals o humanes), perquè aquestes són per naturalesa neutres tant des del punt de vista filosòfic com del religiós. En canvi, té una estreta relació amb la filosofia un cert estrat de la cultura al qual em refereixo tot seguit.

c) Entendré la cultura no en el sentit més ampli, antropològic, del terme, sinó en el seu sentit restringit, com un subsistema al costat dels altres subsistemes de la societat com ara l'economia o la política. Però voldria destacar-ne un estrat transversal a tots els seus àmbits (artístic, literari o intel·lectual), que podríem caracteritzar com aquell conjunt d'esquemes interpretatius de la realitat natural o humana que possibilita la comunicació en un temps i en un espai. En altres paraules, es tracta de la cultura com aquell conjunt d'evidències vigents en una època i en una societat, que permeten de suposar que tothom que en participa parla el mateix llenguatge (parli o no la mateixa llengua), una espècie d'inconscient col·lectiu, de filosofia implícita comuna, que s'acostaria al concepte orteguian de *creencias*, al concepte kuhnià de *paradigma* o al concepte habermasià de *condició de possibilitat de l'acció comunicativa*. És un sentit difícil d'explicitar, si no és per contrast amb altres cultures o amb altres moments de la nostra mateixa tradició cultural. En tot cas, ens caldrà

veure quina és la incidència del cristianisme en aquest estrat de la nostra cultura, no solament, per tant, en la filosofia explícita, sinó també en la filosofia implícita.

d) Cal remarcar també que actualment la cultura catalana, la comuna a tota la nostra àrea lingüística, ja pot ser considerada, sobretot pel que fa al pensament, com una variant de la cultura comuna als països del nostre entorn, com una variant de la cultura occidental europea (altrament, cada vegada més americanitzada, i no sempre per a bé). És ben veritat que no som una illa.

e) Finalment, entendré per cultura catalana contemporània la que s'ha anat configurant a les nostres terres sobretot d'ençà de la Renaixença.

La gran qüestió prèvia

Per parlar de cristianisme i pensament en el món contemporani occidental (i més en un país com el nostre, que ha fet una recepció tan anòmala de la cultura moderna), la gran qüestió prèvia que cal clarificar, i en la qual deu ser inevitable una certa presa de posició, és la de la relació entre cristianisme i modernitat.

En efecte, la conjunció d'aquests dos mots (i més precisament de cristianisme i pensament modern) pot semblar un oxímoron almenys per dues raons. La primera, perquè el cristianisme, nascut en una cultura semítica, es va configurar a partir del segle II en el si de la cultura occidental premoderna amb tanta fortuna que va arribar a semblar que hi estava indissolublement lligat, fins al punt que aquesta indissolubilitat ha esdevingut un supòsit comú a l'integrisme catòlic i a l'ateisme contemporani (a l'integrisme, que s'atrinxera en supòsits culturals premoderns perquè tem que l'ensulsiada d'aquests arrossegui també la de la fe cristiana; i a l'ateisme, perquè pensa que la manifesta caducitat d'aquella cultura implica efectivament la d'aquesta fe). La segona raó, perquè el cristianisme (i especialment el catolicisme) ha oposat una forta resistència, fins al Concili Vaticà II, al pensament modern, i aquest, des de la Il·lustració fins als «mestres de la sospita»

Record del Santuari de Núria, començaments del segle XX, Biblioteca de Catalunya.

(Marx, Nietzsche i Freud), ha fet una crítica molt severa del cristianisme.

La hipòtesi d'aquest article és que, malgrat tot, la inculturació moderna del cristianisme és possible, perquè el problema no és tant la modernitat en ella mateixa com l'excessiva por del cristianisme a aclimatar-s'hi culturalment. Però, per fer entenedora aquesta afirmació, cal explicitar què entenem per modernitat. Sembla raonable dir que la modernitat no és una essència, sinó un procés historicocultural de gran calat i de llarga durada que es desenvolupa a Occident des del Renaixement i que té com a moments decisius la revolució intel·lectual (científica i filosòfica) dels segles XVII i XVIII i la revolució democràtica (política i social) dels segles XIX i XX. Considerant transversalment les diverses línies d'aquest procés, podríem dir que té l'emancipació com a objectiu (l'afirmació de l'individu, de la subjectivitat, de la llibertat, dels drets humans, etc.), la racionalitat com a mètode (en les seves diverses formes: crítica, teòrica, pràctica o instrumental) i la secularització com a música de fons (entenen per secularització la pèrdua de pes social de l'Església i l'autonomia mútua dels diversos àmbits de la cultura, emancipats de la tutela teològica). Però, si aquest és el coixí transversal de la modernitat, no sembla pas que el cristianisme, que és una religió de la llibertat, una religió del *logos* i una religió que distingeix entre les coses de Déu i les del Cèsar, hi hagi de veure necessàriament una amenaça. És més, sembla que hi pot haver una valoració cristiana positiva de la modernitat i una valoració moderna positiva del cristianisme.

Per a una valoració cristiana de la modernitat cal recordar que aquesta no és un procés monolític orientat fatalment cap a la «mort de Déu» (aquest aspecte és només l'extrem d'un dels fils de la trena del pensament modern) i que, d'altra banda, és en part fruit del cristianisme mateix, de tal manera que resultaria intel·ligible sense ell. Això explica, per exemple, que els valors democràtics puguin ser considerats alhora valors il·lustrats i valors cristians. De fet, es poden distingir tres graus

d'acceptació de la modernitat pel cristianisme, segons que aquest adopti posicions integristes (de conservadorisme «integral»: filosoficoteològic i sociopolític), posicions restauracionistes (de conservadorisme moderat: filosoficoteològic, però no sociopolític) o posicions de receptivitat crítica (d'acceptació crítica del pensament filosòfic modern).

I pel que fa a una valoració moderna del cristianisme cal subratllar que, si la modernitat ha fet molta crítica del cristianisme, aquest ha fet també molta autocrítica, amb resultats significativament coincidents amb els d'aquella referent al que podríem anomenar una llei d'entropia de les religions (que tenen també, però, els seus recursos interns per remuntar el pendent). El grau de receptivitat de la cultura moderna envers el cristianisme és correlatiu al grau d'acceptació de la modernitat pel cristianisme: la modernitat és incompatible amb l'integriste, és fortament crítica amb el restauracionisme i és críticament receptiva amb l'actitud cristiana de receptivitat crítica envers la modernitat.

En resum, penso que es pot sostenir que el cristianisme és compatible, amb la prudència que escau, amb els aspectes transversals del pensament modern i que, per tant, és possible una inculturació moderna del cristianisme. És més, penso que el futur del cristianisme es juga precisament en la seva capacitat de superar la prova de la contrastació amb la cultura moderna, l'única cultura sistemàticament crítica sorgida en el planeta, amb la qual, a la llarga, s'hauran de contrastar totes les religions. Si és així, caldria dir que el cristianisme del futur serà il·lustrat o no serà. Haurem de veure com hi respon el pensament català cristià contemporani.

(M'he abstingut a posta d'al·ludir a l'anomenada «postmodernitat», perquè penso que aquesta és una paraula massa grossa per designar el que no és sinó el darrer tram, ara per ara, de la modernitat. Tram a propòsit del qual, més significatiu que els trets que habitualment se li atribueixen, de crisi de confiança en la raó i en el progrés, em semblen fets com ara

la revolució sexual, la revolució feminista, la revolució electrònica, la globalització o la consciència ecològica, que no trenquen pas amb la modernitat.)

De la Renaixença fins a la Guerra Civil

Durant els primers quinze segles de la seva història, és a dir, durant l'època patristica i l'edat mitjana, el cristianisme es va aclimatar creativament a la cultura occidental premoderna, de manera que el pensament que es va anar produint, indivisiblement filosòfic i teològic, fou l'eix de la cultura europea. Aquesta sintonia, però, disminueix sensiblement d'ençà del Renaixement, època a partir de la qual la gran cultura europea moderna es va configurant com una cultura laica, construïda cada vegada més al marge del cristianisme, si no d'esquena a ell; i època també a partir de la qual, en resposta, el catolicisme es replega a l'interior d'una subcultura eclesiàstica de tipus escolàstic paral·lela a la gran cultura civil, sense que hi hagi pràcticament ponts entre ambdues, fins que amb el Concili Vaticà II, als anys seixanta del segle xx, es produeix un canvi d'actitud envers la cultura moderna.

El mateix passa en l'àmbit català. Les terres catalanes, des de la plenitud medieval fins al primer Renaixement (diguem des de Ramon Llull fins a Joan Lluís Vives passant per Ramon Sibiuda, per esmentar només els filòsofs més importants), són una petita potència europea en el camp de les lletres en general i del pensament en particular. Aquest és l'únic gran període de la nostra història que podem qualificar de normal, amb la particularitat que el nostre és l'únic espai europeu en què trobem una notable producció filosòfica i teològica escrita en vernacle. En efecte, Ramon Llull va convertir el català no solament en llengua literària, sinó també en llengua enciclopèdica, al nivell en què només ho eren el llatí i l'àrab (o el grec a l'Orient). En aquesta època, naturalment, l'harmonia entre cristianisme i pensament ateny també a casa nostra un grau molt elevat, tot i l'elegant escepticisme de Bernat Metge o el pas a l'islam d'Anselm Turmeda en la baixa edat mitjana.

Després de Vives, el pensament als Països Catalans, reduït pràcticament a escolàstica eixorca, entra en una gran prostració. Gairebé només es fa filosofia (i quina filosofia!) als seminaris i als convents.

Durant l'època moderna, també entre nosaltres, el neulit pensament cristià forma part de l'al·ludida subcultura eclesiàstica comuna al catolicisme, i això en un context en què el món català (com, en general, tot el món hispànic, desconnectat de la marxa de les idees a Europa) ja no participa en la revolució intel·lectual (científica i filosòfica) dels segles XVII i XVIII. Ara no sembla de bon to parlar de «decadència», però amb escassa lògica, ja que bé continuem parlant normalment de Renaixença. El cas és que, després de Vives (altrament, ja un autoexiliat), el pensament als Països Catalans, reduït pràcticament a escolàstica eixorca, entra en una gran prostració. Gairebé només es fa filosofia (i quina filosofia!) als seminaris i als convents. La nostra Il·lustració fou ben casolana, feta en una bona part per clergues carregats de bona fe (i mig en llatí mig en castellà). Basta recordar que el suposadament il·lustrat Fèlix Amat, benemèrit sens dubte per altres motius, a la darrerria del segle XVIII, més de dos segles després de Copèrnic i un segle després de Newton, en unes *Physicae generalis institutiones*, que eren el manual de física del seminari de Barcelona, encara defensava la immobilitat de la Terra en el centre del món i ensenyava que els planetes es mouen empesos per àngels (!). No es pot pas dir que aquestes exquisideses intel·lectuals siguin conseqüència del cristianisme, sinó més aviat d'un lamentable retard cultural,

emparat amb un excessiu afany de suposada ortodòxia. Per això parlava de recepció anòmala de la cultura moderna, especialment del pensament modern. De fet, la nostra recepció de la modernitat filosòfica s'ha anat fent, amb passos vacil·lants, al llarg dels dos darrers segles, de manera que la taca d'oli no ens ha impregnat plenament fins a la recent transició democràtica.

Però anem a la Renaixença. En filosofia, la podem considerar matinerament encetada amb Jaume Balmes, el qual, malgrat la seva mort prematura, és l'únic filòsof català perceptible a escala europea després de Vives. La seva filosofia és qualificada a vegades de *neotomisme balmesià*. Però impròpiament, ja que Balmes no és pas un escolàstic, ni pel fons ni per la forma del seu pensament, que podem considerar semi-modern, perquè té en compte aspectes importants de la filosofia moderna prekantiana (si bé només de la prekantiana, ja que es desmarca ostensiblement de l'idealisme alemany, que altrament no coneix bé). Al capdavant, podríem dir que és un digne representant de la metafísica espiritualista cristiana i també un notable pensador social, al qual no es fa justícia quan se'l relaciona més del compte amb els tradicionalistes francesos.

Després de Balmes trobem, al segle XIX, la filosofia del sentit comú, d'inspiració escocesa. Una filosofia formalment autònoma, però que, sobretot en el seu principal representant, Xavier Llorens i Barba, té molta cura de no allunyar-se de la tradició cristiana. Però la filosofia del sentit comú no deixa de ser una filosofia menor, menys ambiciosa que la de Balmes. A la segona part del segle XIX, i continuant en el període modernista a cavall dels dos segles, trobem també dos filets de filosofia més emancipada del cristianisme: l'anarquista (encapçalada per Pi i Margall, autor posteriorment reivindicat per tot l'anarquisme ibèric) i la positivista (representada, entre altres, per Pere Mata). Però en el període modernista la figura de més relleu fou la de Josep Torras i Bages, l'autor de *La tradició catalana*, que va orientar, o almenys condicionar, quasi tot el pensament religiós o filosoficoreligiós fins a la Guerra Civil.

1 Jaume Balmes (Vic, 1810-Barcelona, 1848), Institut Municipal d'Història de Barcelona.

2 El Dr. Ramon Turró (Malgrat de Mar, 1854-Barcelona, 1926), obra d'Antoni Vidal i Rolland, Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

3 Eugeni d'Ors (Barcelona, 1881-Vilanova i la Geltrú, 1954), Institut Municipal d'Història de Barcelona.

4 Mossèn Carles Cardó (Valls, 1884-Barcelona, 1958), Biblioteca de Catalunya.

5 Alexandre Galí (Camprodon, 1886-Barcelona, 1969).

1

2

3

4

5

Sense ser un filòsof professional, és el gran representant del que ara sí que pot ser anomenat *neotomisme balmesià*, perquè la filosofia torrasiana és efectivament un neotomisme (segons les orientacions de l'encíclica *Aeterni Patris* de Lleó XIII) passat per Balmes. Torras i Bages se situa, però, més a la defensiva que el seu predecessor, bé que lluny de l'integrisme de Fèlix Sardà i Salvany, l'autor d'*El liberalismo es pecado*. Potser exagera Alexandre Galí quan diu que Torras i Bages, amb el seu to majestàtic de pare de l'Església, és el responsable de la migradesa filosòfica al nostre país durant el primer terç del segle XX. Però el fet és que ni Ramon Turró, amb la seva barreja d'empirisme i escolàstica, se sostreu totalment a la seva influència (com tampoc a la de Balmes). Només ho aconseguen Eugeni d'Ors, Joan Crexells i Joaquim Xirau.

Al costat del neotomisme de Torras i Bages, cal esmentar també, en aquest moment, el cant del cigne del lul·lisme doctrinal, representat pel mallorquí, després bisbe d'Oriola, Joan Maura i Gelabert, i a Catalunya pel canonge de la Seu d'Urgell Salvador Bové. Curiosament, tomisme i lul·lisme, dues formes de pensament cristià, són considerats, de manera igualment arbitrària, la filosofia nacional de Catalunya per Torras i Bages i per Eugeni d'Ors, respectivament.

Però, vist el panorama amb la perspectiva que tenim ara, la figura del pensament cristià més lluminosa del moment és la del poeta Joan Maragall, amic de Torras i Bages però introductor de Nietzsche (el més ben inserit, doncs, en la modernitat) que, sobretot en *L'església cremada*, anticipa idees del Concili Vaticà II i fins i tot de la teologia de l'alliberament.

El període posterior, el noucentista (que podem considerar que arriba fins a la Guerra Civil), comporta per a la filosofia catalana un canvi important i una primera normalització. En efecte, amb la creació de la Secció de Filosofia a la Universitat de Barcelona el 1911 (a València no hi hagué Secció de Filosofia fins al 1955, per trasllat de la de Múrcia), els professors Jaume

Fàbrica de sants
L'Art Cristià, 2003,
Olot. Reportatge
fotogràfic de
Ramon Manent.

Serra Hunter i Tomàs Carreras Artau organitzaren per primera vegada a Catalunya els estudis universitaris de filosofia. Aquests professors (que continuen en part la línia de Llorens i Barba) i els seus deixebles, entre els quals destaquen Joaquim Carreras Artau, Joaquim Xirau i Francesc Mirabent, constitueixen l'anomenada *Escola Filosòfica Catalana* o *Escola de Barcelona*. Tots fan filosofia des de supòsits cristians; però, a semblança dels filòsofs vuitcentistes del sentit comú, adopten una actitud de dualisme més o menys fideista, feta de respecte, de privatització de les conviccions íntimes i de distanciament de la teologia, terreny pràcticament vedat als laics. Una actitud no gaire diferent tampoc de la d'Eugeni d'Ors. Així i tot, filòsofs com ara el deixeble d'aquest, Josep M. Capdevila, o alguns dels deixebles més joves dels filòsofs universitaris esmentats, com ara Jordi Maragall o Josep M. Calsamiglia, seran reconeguts públicament com a cristians.

Això pel que fa a la filosofia laica. Però té també, a l'època noucentista, un pes important en la cultura del país la filosofia eclesiàstica, feta per religiosos com ara el jesuïta Ignasi Casanovas, editor i biògraf de Balme; el caputxí Miquel d'Esplugues, creador de *Crítèrium*, la primera revista

catalana de filosofia; o el carmelita, i després canonge de Barcelona, Josep M. Llovera; i per capellans com ara Frederic Clascar, Àngel Carbonell, Lluís Carreras o Carles Cardó. Tots són filòsofs i teòlegs, bé que no gaire professionalitzats; tots són torrasians, i per tant també balmesians, sense que cap atenyi, però, la categoria d'hereu de Balme. De fet, a penes fan obra filosòfica original i tot just si desborden el marc de la cultura eclesiàstica, però tenen una presència natural i digna en el paisatge cultural català, amb tarannà dialogant i amb sensibilitat social. També continua encara el que he anomenat el cant del cigne del lul·lisme doctrinal (que ara sí que s'acaba, per deixar tot l'espai al lul·lisme erudit), sobretot amb el mallorquí Francesc Sureda Blanes, el fundador de la *Maioricensis Schola Lullistica*. Sense oblidar teòlegs de prestigi com ara el canonge tortosí Joan Baptista Manyà o el carmelita Bartomeu Xiberta.

Filosofia laica i filosofia eclesiàstica, calculadament dosificades, fan *bon ménage* a la Societat Catalana de Filosofia del 1923 (presidida per Josep M. Llovera i animada per Ramon Turró), de vida efímera a causa de la mort de Turró i de la dictadura de Primo de Rivera i que no es reinstaurarà fins al 1980. Cal dir, però, que ni els laics ni els

eclesiàstics són mínimament conscients de l'enorme esforç de pensament que cal fer per a una vertadera inculturació moderna del cristianisme.

(Em permeto de remetre el lector interessat al mapa de la filosofia catalana del segle XX que vaig dissenyar amb un cert detall en el llibre *Les idees i els dies. Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans* [2000]. D'altra banda, una visió molt personal d'aquesta filosofia en el primer terç del segle passat és la que dona Alexandre Galí a *Filosofia a Catalunya (1900-1936)* [2004], selecció de textos extrets de la seva monumental *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya (1900-1936)*. I pel que fa a la renovació del pensament cristià en aquest mateix període, té molt interès el llibre de Maurici Serrahima *De Maragall a Mounier. Cartes a Joaquim Molas* [2008].)

De la postguerra a l'actualitat

La Guerra Civil espanyola (també guerra civil catalana i guerra contra Catalunya) va ser un tall dràstic. Bastants dels pensadors que he esmentat es van haver d'exiliar (Jaume Serra Hunter, Joaquim Xirau, Josep M. Capdevila, Carles Cardó); altres van

ser víctimes cruentes (Ignasi Casanovas); altres van sobreviure en l'exili interior (els germans Carreras Artau, Francesc Mirabent, Jordi Maragall, Josep M. Calsamiglia); altres, finalment, es van acomodar a la nova situació (Eugeni d'Ors). Durant els primers vint-i-cinc anys de postguerra, anys de remedievalització cultural i de nacionalcatolicisme, la filosofia quasi oficial a la universitat va ser el tomisme (el «tomismeleninisme», com ha dit algú amb humor). Cal dir també que es va practicar una manipulació descarada de Balms. En realitat, sant Tomàs i Balms van ser, paradoxalment, les grans víctimes. Així i tot, va sorgir el que s'ha anomenat *l'escola tomista de Barcelona*, amb noms com ara Jaume Bofill i Francesc Canals. També es va incorporar a la Universitat de Barcelona el professor d'estètica i poeta castellà José M. Valverde, pensador cristià kierkegaardia i, després, alhora marxista.

Vet aquí dues anècdotes reveladores del clima filosòfic universitari. Cap al 1960, el catedràtic Joaquim Carreras Artau, catòlic notori, va ser cridat a capítol pel bisbe de Barcelona Gregorio Modrego, que li va retreure d'explicar la filosofia de Kant a les seves classes d'història de la filosofia,

raó per la qual Carreras va encarregar la docència de la història de la filosofia moderna a un jesuïta. I quan, el 1970, va morir el filòsof declaradament anticristià Bertrand Russell, creador d'una teoria epistemològica anomenada *atomisme lògic*, un periodista ignorant que havia sentit campanes va voler fer-se el graciós escrivint en un diari que Russell no solament era *atomista*, sinó *antitomista*.

Només cap al 1965 va començar a la universitat la recepció, val a dir que apressada i acrítica, de la filosofia contemporània, per aquest ordre i amb successives onades anuals: heideggerianisme, hegelianisme, marxisme, neopositivisme i estructuralisme. Des d'aleshores hi va haver una tolerància *de facto* i un pluralisme creixent, amb un cert predomini del marxisme i del neopositivisme. Al mateix temps es

Fàbrica de sants
L'Art Cristià,
2003, Olot.

produïa en la cultura catalana el que Jaume Lorés va anomenar una *il·lustració catòlica*, resultat del Concili Vaticà II. Però en realitat a penes hi va haver diàleg entre el cristianisme i aquests corrents filosòfics recentment incorporats, excepte parcialment amb el marxisme.

Ja he dit que és a partir de la transició democràtica que ens arriba plenament la modernitat filosòfica. La nova situació pot ser considerada com una segona normalització de la filosofia a les terres catalanes, on es creen, d'altra banda, nous estudis de filosofia: a la Universitat de les Illes Balears, a la Facultat Eclesiàstica de Filosofia de Catalunya (avui Facultat de Filosofia de la Universitat Ramon Llull) i a la Universitat de Girona (abans, el 1968, ja s'havien creat els de la Universitat Autònoma de Barcelona, i més amunt he indicat que a València n'hi havia des del 1955). Unes facultats on, malgrat una certa grisor, es cultiva la filosofia cada vegada més amb criteris i amb estàndards comparables als europeus.

Però quina incidència hi té el cristianisme? Hem de dir que per primera vegada en tota la nostra història tenim una cultura filosòfica (i una cultura en general) totalment emancipada del cristianisme, una cultura en què el cristianisme sembla pràcticament irrellevant, tant pel que fa a la filosofia implícita (aquell estrat transversal de la cultura de què he parlat) com a la filosofia explícita. També a Europa ha quasi desaparegut, significativament, la figura del pensador cristià. Quan va morir Paul Ricoeur (el 2005) es va dir repetidament que amb ell moria potser el darrer gran representant d'aquest gènere de pensadors (encara queda Henri Duméry, per esmentar un altre nom d'una altura equiparable, però fa gairebé mig segle que resta pràcticament en silenci).

Com s'explica aquesta quasi desaparició dels pensadors cristians? N'és una causa, sens dubte, la innegable regressió del cristianisme a Europa. Però n'hi ha una altra de no menys important que jo voldria subratllar. Quan he indicat els que em semblen els trets decisius de la modernitat,

he esmentat l'autonomia mútua dels diversos àmbits de la cultura (ciència, filosofia, art, política...) emancipats de la tutela teològica. Ara ja hi ha una certa consciència que aquesta autonomia i aquesta emancipació no són cap mal. Fins i tot des del punt de vista cristià, es pot dir que així tornen les coses al seu lloc. Es torna a l'home allò que és de l'home, per dir-ho evangèlicament. Rémi Brague, un pensador cristià feliçment encara actiu, no es cansa d'explicar, penso que amb raó, que el cristianisme és l'única religió que s'accontenta de ser religió i que deixa que la cultura es desenvolupi lliurement. En conseqüència, haurem de dir que la filosofia (com qualsevol altra activitat cultural) serà bona si és bona: no serà bona pel fet de ser confessionalment cristiana, sinó que si de cas podrà ser considerada cristiana en la mesura que sigui bona. La pregunta és aleshores: quines són les condicions perquè una filosofia sigui bona? Però això ja és una altra qüestió en la qual ara no podem entrar.

Així i tot, hi ha actualment a Catalunya, al País Valencià i a les Illes, generalment a les universitats, un bon seguit de noms, tant de sèniors (emèrits o en actiu) com de júniors, que tenen una imatge pública de filòsofs cristians (que jo simbolitzaria en el ja traspassat Eusebi Colomer) i que fan filosofia amb pressupòsits cristians o almenys compatibles amb el cristianisme. Aquest fet no els fa ni més ni menys bons filòsofs, però és revelador, ja que no hi ha filosofia sense pressupòsits i, com deia lúcidament l'historiador francès de la filosofia Henri Gouhier, els grans desacords entre filòsofs solen ser desacords prefilosòfics.

Però cal també una referència, *last but not least*, als teòlegs, és a dir, als pensadors que podríem considerar reduplicativament cristians. Limitant-nos a la Facultat de Teologia de Catalunya, creada el 1968, trobem que hi ha un bon estol de teòlegs pròpiament dits, de biblistes, de moralistes, de liturgistes o d'historiadors de la teologia que, com he dit dels nostres filòsofs actuals, treballen amb criteris i amb estàndards europeus. Només els retrauria,

amb les excepcions de rigor, el dèficit de formació filosòfica moderna; dèficit, però, que té com a circumstància atenuant el fet de ser compartit amb els teòlegs dels altres països, i que explica en part que la inculturació moderna del cristianisme iniciada pel Concili Vaticà II no sigui, aquí com arreu, més coratjosa. (Vegeu, sobre la teologia catalana, l'article «Quaranta anys de teologia a Catalunya» de Josep M. Rovira Belloso, publicat a *Qüestions de vida cristiana* el 2009.)

Aquesta normalització dels estudis filosòfics i teològics a casa nostra no ens ha de fer perdre de vista, tanmateix, que globalment vivim en un temps d'indigència de pensament en general i de pensament cristià en particular. Tant en filosofia com en teologia la nostra és una època d'epígons. Concretament, el pensament cristià actual, a escala internacional, no és comparable ni de bon tros a la gran primavera teològica de mitjan segle xx que va crear les condicions perquè fos possible el Concili Vaticà II.

Bibliografia

GALÍ, Alexandre: *Filosofia a Catalunya (1900-1936)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004.

LLUÍS FONT, Pere: *Les idees i els dies. Un segle de filosofia i ciències socials als Països Catalans*. Barcelona: Edicions Proa, 2002.

ROVIRA BELLOSO, Josep Maria: «Quaranta anys de teologia a Catalunya». *Qüestions de vida cristiana*, 233 (2009).

SERRAHIMA, Maurici: *De Maragall a Mounier. Cartes a Joaquim Molas*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

Cristianisme i literatura catalana des de la Renaixença: aproximacions a un moment crucial

Ricard Torrents

Assagista, traductor i crític literari, és un dels principals estudiosos de Jacint Verdaguer. Impulsor de la creació de la Universitat de Vic (UVic), en fou el seu primer rector entre el 1997 i el 2002. És vicepresident de l'Institut d'Estudis Catalans.

Escena d'Els pastorets, el Vendrell. A la pàgina esquerra, calze del mossèn i poeta Ramon Muntanyola (1917-1953).

Un punt de partença: *Qüestions de vida cristiana*, 1965

L'any 1965 la revista *Qüestions de vida cristiana* (QVC en endavant), publicada aleshores conjuntament per l'Editorial Estela i l'Abadia de Montserrat i dirigida pel monjo i teòleg Evangelista Vilanova (1927-2005) amb la col·laboració de l'intel·lectual catòlic Jaume Lorés (1935-2002), dedicava el número 29 a «Literatura catalana i cristianisme», amb articles de cinc estudiosos que es distingien en l'afany crítico-literari de trenar i destrenar fe cristiana i literatura catalana, trama i ordit del títol binari del present article (QVC 29, 1965; Massot, 1973).

Aquell número monogràfic, amb els seus assaigs i assagistes, m'ha servit de punt de partença per a les aproximacions amb que goso respondre a la requesta de

reflexionar sobre «Cristianisme i literatura catalana des de la Renaixença» en el marc de la Nadala 2010 dedicada a *Església, cultura i país* i en companyia de destacats estudiosos. Amb el benentès que la meua aportació consistirà no tant a respondre des de dins les qüestions de vida cristiana que es plantejaven l'any 1965, resposta que demanaria més espai i altres afinitats que avui no són les meves, com a descriure el perquè i el com se les plantejaven i, si fos el cas, copsar el sentit de tornar-les a plantejar avui (Torrents, 2004). En altres paraules, la meua contribució no concierneix la interactivitat de les magnituds entre cristianisme i literatura catalana, sinó la seva història en l'episodi d'aquell monogràfic de QVC del 1965, al meu entendre crucial, fins i tot fundacional —en la postguerra d'Espanya— de la branca de la crítica literària «en cristià» a l'àmbit de les lletres catalanes. Heus-en aquí el sumari:

Déu i el seu conjur en la poesia catalana moderna.
Albert Manent, p. 7-27.
La preocupació religiosa en l'obra de Pere Quart.
Jordi Cots i Moner, p. 29-43.
La problemàtica religiosa d'«Incerta glòria».
Joan Triadú, p. 45-53.
Pensament català contemporani i cristianisme.
Alfred Badia, p. 55-66.
Reflexions sobre l'espiritualitat contemporània
als Països Catalans. Josep Massot i
Muntaner, p. 67-106.

El valor fundacional del número 29 de QVC del 1965 es troba no només en el fet que és el primer intent —després del desastre bèl·lic del 1936-1939 i del 1939-1945— d'abordar una «qüestió de vida cristiana» vasta i complexa com és la relació de literatura amb cristianisme des d'una perspectiva general i crítica, sinó que la presentació del seu sumari pren l'abast d'un manifest per una crítica literària «en cristià». En tres breus paràgrafs, el seu redactor defineix la literatura com a «mirall fidel de l'ànima d'un poble», exposa el propòsit d'examinar a través de la literatura catalana moderna «fins a quin punt [el cristianisme] hi és una cosa viva [en el poble]», declara el programa d'oferir des de la revista un gran estudi, per al qual ja té el model apel·lant a «algú que senti la vocació d'un Charles Moeller o d'un André Blanchet», justifica prescindir d'autors ja estudiats, assenyala mancances promentent futurs estudis, lamenta l'absència d'un article sobre novel·la contemporània i acaba demanant «que el lector prengui la bona voluntat», però que no deixi de reflexionar-hi, «encara que el balanç resulti més aviat negatiu»:

La literatura és el mirall fidel de l'ànima d'un poble, que reflecteix amb fidelitat els seus problemes, les seves angoixes, les seves defallences, els seus aburgessaments, les seves alegries i les seves penes. Si, doncs, volem polsar l'ànima del nostre poble, si volem saber fins a quin punt el cristianisme hi és una cosa viva o bé una rutina suportada més o menys de bona gana, ens pot ser molt útil intentar de veure què ens en diu i què ens en dona a entendre la literatura catalana moderna. Aquest volum vol iniciar aquesta tasca, rude i difícil. No pretenem d'egotar el tema ni de resoldre'l. Volem només obrir un camí i assenyalar

uns punts de partida, que hauran de ser repesos i completats el dia que tinguem algú que senti la vocació d'un Charles Moeller o d'un André Blanchet. Per no allargar-ho massa, prescindim —no sense una certa recança— dels autors ja estudiats alguna vegada (Verdaguer, Maragall, Carles Riba, Carner, López-Picó, etc.). Prescindim igualment del teatre i de la nova cançó, als quals pensem dedicar llarg espai en futurs volums monogràfics. Per dificultats d'última hora, que nosaltres som els primers a lamentar, no ha arribat a les nostres mans un article de conjunt sobre la novel·la contemporània als Països Catalans. Que el lector accepti la nostra bona voluntat i vulgui reflexionar sobre aquest seguit de treballs. No creiem pas que aquesta reflexió sigui inútil ni infecunda, encara que, per desgràcia, el balanç resulti més aviat negatiu.

L'autor d'aquesta precisa i concisa, alhora que farcida, presentació és l'autor del cinquè article, el monjo i crític Josep Massot, segons que m'informa ell mateix. Havia rebut del director Evangelista Vilanova l'encàrrec de preparar aquell monogràfic. El balanç que hi feia era més aviat negatiu no tant perquè la literatura catalana del segle XX no oferís autors d'interès per al crític cristià, com perquè creia que el títol del número monogràfic prometia més del que oferia. Per això Massot —que amb documentació de l'arxiu de Montserrat ha situat el naixement i l'evolució de *Qüestions de vida cristiana*— hi recordava que els grans autors ja eren estudiats en altres llocs, anunciava «futurs volums monogràfics» dedicats al teatre i a la nova cançó —que no van arribar a portar i lamentava no haver rebut un estudi «sobre la novel·la contemporània als Països Catalans» (Massot, 1979).

Els autors que considera ja «estudiats alguna vegada», i, per tant, no inclosos, són els indiscutibles Verdaguer i Maragall, d'una banda, Riba i Carner, de l'altra, i López-Picó, seguit d'un etcètera. Tots poetes indiscutibles per formar part d'un estudi sobre la qüestió, però discutits, en especial López-Picó, en la revisió dels valors literaris engegada durant els anys seixanta, a partir potser de la mort de Riba el 1959, que assenyala l'arribada d'obres trencadores i prou més interessants per a

1

2

3

4

5

6

1 La poesia de Joan Oliver-Pere Quart (1899-1986) va ser analitzada des del vessant religiós.

2 La poetessa mallorquina Maria Antònia Salvà (1869-1958), traductora, entre d'altres, de *Les geòrgiques cristianes* de Francis Jammes.

3 Jacint Verdaguer (1845-1902), màxim exponent de la literatura «en cristià». Dibuix de Ramon Casas, MNAC.

4 Salvador Espriu (1913-1985) va renovar la poesia catalana amb *La pell de brau*.

5 Número de *Qüestions de vida cristiana* dedicat a «Literatura catalana i cristianisme», 1965.

6 Joan Sales (1912-1983), autor d'*Incerta glòria*, fou comparat amb novel·listes catòlics com Bernanos i Greene.

la qüestió que ocupava aquells crítics, com era *La pell de brau* de Salvador Espriu, del 1960.

Pel que fa a l'article que no va arribar a la redacció, es tractava d'un article empaquetat del teòleg i historiador de la llengua Modest Prats sobre Manuel de Pedrolo, exponent màxim de la contemporaneïtat en novel·la i teatre, el qual havia publicat el 1959 *Homes i no*, obra emblemàtica del «teatre de l'absurd», i entre el 1963 i el 1965 publicà novel·les com *Balanç fins a la matinada*, *Cendra per Martina* o *Joc brut*, on introduïa idees, tècniques i temàtiques de la narrativa més innovadora del segle xx. L'eventual títol «Sobre la novel·la contemporània als països catalans» és apòcrif, posat per Massot mateix, i no sols remet al disseny d'un monogràfic idealment complet que hauria dreçat l'arc «de Verdaguer a Pedrolo», sinó que fa pensar en el propòsit de la revista d'incidir més en la problemàtica plantejada per la coexistència de narrativa tradicional, com la d'un Josep M. Folch i Torres, durament i potser injustament tractat per crítics maximalistes, amb la nova «novel·la catòlica» (Lluch, 2000), ben representada a la literatura francesa per Mauriac, Bernanos i Julien Green, o a l'anglesa per Chesterton i Graham Greene, però mal representada en català, que es contraposava a la purament edificant, pròpia dels «escriptors de rectoria», carrinclons, *Biedermeier*, kitsch (Torrents, 2006).

A desgrat de les mancances, doncs, el número 29 de QVC conté la representativitat d'uns moments fundacionals per les tres raons bàsiques esmentades:

1) és el primer intent programàtic de la postguerra –i potser el primer absolut– d'estudiar explícitament la literatura catalana moderna en clau religiosa cristiana; 2) apareix a la dècada dels seixanta, en un microcontext a partir del qual es posen en joc els diversos components de «vida cristiana i literatura» en el context de la vida nacional catalana de la segona meitat del segle xx; i 3) els autors, en especial els tres que fins avui s'han mantingut actius en la crítica i els estudis d'història literària,

constitueixen, si no un equip, sí que una triada de personalitats de la màxima influència a l'hora d'orientar públics lectors, assenyalar tendències i promoure autors.

En efecte, Jordi Cots (1927), poeta de ressons d'autenticitat mística als llibres *Fidelitat* (1949) i *D'allà on ve la veu* (1958), tot i ser autor d'algun altre estudi posterior (Cots, 1954) i tot i que el seu penetrant article de «confrontació entre la poesia de Pere Quart i el sentit cristià de la vida» conté anàlisis que anunciaven futurs estudis crítics, no continuà ni la poesia ni la crítica literària, sinó que orientà la seva carrera cap al dret i la pedagogia. Per la seva banda, Alfred Badia (1912-1994) signava un estudi inevitablement esquemàtic a causa de l'amplitud de camp, però documentat i honest, sobre «pensament català contemporani», on assenyala «moviments esperançadors de l'“ànima” en els joves que irrompen» i on sostenia que davant dels existencialismes i del «nou» ateisme, la millor actitud «des del punt de vista del cristianisme, és agafar el toro per les banyes i no dubtar a acceptar el marxisme com a vàlid oponent, tot desmitificant-lo». Badia, però, continuà l'activitat literària principalment com a poeta, dramaturg, traductor i assagista, més que com a crític literari o historiador de la literatura (<http://alfredbadia.net/>).

Els tres articles restants són tots tres de senderistes de llarg recorregut: nascuts i arribats a la vida pública esglaonadament al llarg de tres dècades successives, les dels quaranta, cinquanta i seixanta, Joan Triadú (1921-2010), Albert Manent (1930) i Josep Massot (1941) s'han distingit al llarg de cinc dècades per mantenir-se actius preferentment o únicament en l'àmbit de la crítica literària i la història de la literatura en totes les seves formes, de l'edició de textos a la biografia.

D'amplitud general l'article de Manent sobre poesia catalana moderna, igual com el de Massot sobre l'espiritualitat contemporània als Països Catalans, el de Joan Triadú se centra en *Incerta glòria* de Joan Sales. Val a dir, en resum, que aquell

Representacions a Súrria, Berga, Calaf, Granollers i Sant Llorenç de Morunys d'Els pastorets, la versió més popular dels quals és la del novel·lista i dramaturg Josep M. Folch i Torres (1880-1950).

monogràfic de QVC del 1965 conté in nuce els autors més autoritzats que en crítica literària d'inspiració catòlica havien d'omplir i desbordar el que restava del segle XX fins avui mateix, a l'entrada de la segona dècada del segle XXI.

Pel que fa als dos casos singulars estudiats, es tracta igualment de dos noms representatius dels canvis de rumb dels anys seixanta: Joan Oliver, tornat de l'exili el 1963, havia publicat *Obra de Pere Quart*, amb la qual guanyà popularitat per les seves sàtires i les seves denúncies, mantenint «la preocupació religiosa» que, en paraules de Jordi Cots, «és una constant en aquesta obra». Pel que fa a Joan Sales, que Triadú defineix com a «escriptor engatjat», havia publicat, censurada, *Incerta glòria*, el 1956, però l'edició en francès, *Gloire incertaine*, el 1962, li havia aconseguit un dels primers llocs entre els novel·listes catalans i ressenyes elogioses a les revistes franceses, on era comparat amb novel·listes catòlics com Graham Greene o Bernanos.

Si volem polsar l'ànima del nostre poble, si volem saber fins a quin punt el cristianisme hi és una cosa viva o bé una rutina suportada més o menys de bona gana, ens pot ser molt útil intentar de veure què ens en diu i què ens en dóna a entendre la literatura catalana moderna.

Un programa: llegir en cristià les obres mestres de la literatura

La iniciativa de QVC de contrastar cristianisme i literatura no era original, sinó que s'inspirava directament en un model coetani de forta repercussió a l'Europa de l'època: l'obra del teòleg belga Charles Moeller (1912-1986), esmentat a la presentació del sumari, *Littérature du XXe siècle et christianisme*. Publicada en sis volums a les edicions belgues Castermann de Tournai/Doornik a partir del 1953 (el volum VI aparegué pòstum i el volum VII l'autor tot just el projectà), Moeller portava el segell que distingeix —o distingia— els intel·lectuals de cultura francesa, admirats arreu per la intensitat i l'abast universal que saben donar als debats d'idees. En aquella ambiciosa obra crítica de més de dues mil pàgines, trenta-set autors que conformaven una mena de cànon occidental de la gran literatura de l'època, amb predomini de la francesa, eren estudiats en confrontació amb la seva fe religiosa, cristiana catòlica en la majoria, o amb la seva descreença en les seves variades formes, de l'ateisme a l'agnosticisme o l'indiferentisme. Cadascun hi és estudiat des de la pròpia obra, poesia, novel·la, teatre, cinema, assaig, sempre llegida «en cristià». Els noms, agrupats en blocs, corresponents als sis volums, i els epígrafs que els encapçalen ofereixen una panoràmica màximament suggerent:

- I. *Silence de Dieu*: Camus, Gide, Huxley, Simone Weil, Graham Greene, Julien Green, Bernanos. 1953. [7 autors]
- II. *La foi en Jésus*: Sartre, Henry James, Martin du Gard, Joseph Malègue. 1953. [4]
- III. *Espoir des hommes*: Malraux, Kafka, Vercors, Cholokhov, Maulnier, Alain Bombard, Françoise Sagan, Ladislas Reymont. 1957. [8]
- IV. *L'espérance en Dieu Notre Père*: Anne Frank, Unamuno, Gabriel Marcel, Du Bos, Fritz Hochwälder, Péguy. 1960. [6]
- V. *Amours humaines*: Françoise Sagan, Brecht, Saint-Exupéry, Simone de Beauvoir, Valéry, Saint-John Perse. 1975. [6]

El crític literari Joan Triadú (1921-2010), sota una imatge del papa Joan XXIII.

VI. *L'exil et le retour*: Marguerite Duras, Ingmar Bergman, Larbaud, Sigfrid Undset, Mauriac, Gertrud von Le Fort. 1993 (pòstum). [6]

L'obra de Moeller entrà molt d'hora en els cercles catòlics catalans, però els intents de fer-li assumir Joan Maragall no van prosperar. Massot recorda que anà de conferenciant a la Universitat de Barcelona. L'any 1960 Joan Triadú, a la revista *Forja*, li havia dedicat unes «notes sobre el volum IV» (Pons, 1993), acabat de publicar, que l'any 1963 amplià en el llibre *Llegir com viure* (Triadú, 1963), on posava una especial atenció a un llibre anterior de Moeller, *Humanisme i santedat*, del 1944, atenció que revela la formació no negligible, encara que autodidàctica, de Triadú en teologia i espiritualitat. Pel que fa a André Blanchet, esmentat juntament amb Moeller a *QVC* 29, els tres volums de la seva obra *La littérature et le spirituel*, de 1959-1961, eren igualment coneguts en cercles catòlics, si més no a Montserrat, i considerats superiors als de Moeller pels més exigents.

Per a Triadú la proposta de Moeller era una confirmació autoritzada de la validesa del seu propòsit programàtic de « cercar un mètode de llegir en cristià les obres mestres de la literatura », en especial les escrites justament no pas en clau cristiana: « Per primera vegada hi ha un exemple poderós i obert de tractament de la crítica literària en cristià » (Triadú, 1963). Triadú, al seu torn, adonant-se de la innovació de Moeller, creava també a les lletres catalanes « per primera vegada un exemple poderós i obert » de tractament de la literatura catalana en cristià.

La tria de Moeller era un exponent destacat de l'« aperturisme » catòlic de l'època. Entès com l'actitud no sols tolerant, sinó receptiva de les idees i les conductes contràries de les pròpies, l'aperturisme catòlic, gestat en petits cercles en els anys trenta i crescut a partir de l'acabament de la Segona Guerra Mundial el 1945, s'imposà temporalment amb el papa aperturista Joan XXIII (1958-1963), convocant del Concili Vaticà II (1963-1965), en els documents doctrinals del qual l'autor de *Littérature du XXe siècle et christianisme* col·laborà activament com a teòleg expert, reconegut per la seva tesi: la creació literària està per damunt de les creences religioses, i el crític cristià l'assumeix amb totes les conseqüències.

Era la tesi que també assumia la revista *QVC* en confessar que estava a l'espera d'algú que senti la vocació d'un Charles Moeller i que el crític Joan Triadú, a les seves memòries, veu representada en l'aperturisme del papa Joan XXIII: « El vam veure de prop, aquell Sant Pare, amb ganes de plorar de goig. El seu mot d'ordre [*Llibertat i progrés social*] és el nostre i, al cap i a la fi, el de [Francesc] Macià. Aquell dia vam veure i vam sentir un sant » (Triadú, 2008, 299).

1 Francesc Manunta (1928-1995), capellà i poeta de l'Alguer, al cementiri d'Arenys de Mar.

2 El sacerdot i poeta Climent Forner (1927), autor del recull poètic *L'ull de Taüll*, entre d'altres.

3 David Jou (1953), físic i poeta amb arrels cristianes. L'any 2007 va publicar el poemari *Les escriptures de l'Univers*.

1

2

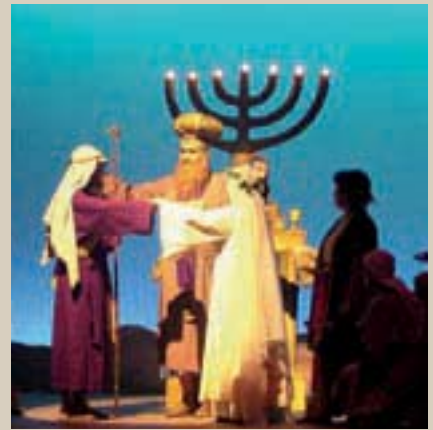

3

Un context: el Seixantisme

L'any 1965, quan la revista QVC publicava el número dedicat a «Literatura catalana i cristianisme», es clausurava el Concili Vaticà II. Una coincidència reveladora de la dècada emmarcada a escala catalana entre dos confins: el 1961, l'aparició dels primers llibres d'Edicions 62 marca l'inici de l'hegemonia dels cercles d'intel·lectuals que no havien fet la guerra ni eren a l'exili, i, al cap de deu anys, el 1971, el primer festival de «Sis Hores de Cançó de Canet» marca l'arribada de la generació que entrava a la vida adulta empenya pel Maig del 1968, la contestació al franquisme, la repressió de «la primavera» de Praga i les revoltes contra la Guerra del Vietnam (1958-1975). Entre les dues dates del decenni fermentaven les transformacions que travessaren la societat catalana de la segona meitat del segle XX abans i després de la (in)transició.

A l'entrada de la dècada, l'any 1959, l'«afer Galinsoga» va deixar una marca històrica: desencadenà la primera protesta pública contra el règim franquista, impulsada des del catalanisme catòlic. Cal recordar que aquell any, 1959, és l'any que morí Carles Riba, que Pere Quart publicà *Vacances pagades*, Josep M. Espinàs, *Combat de nit*, i Joan Sales agafà la direcció de la col·lecció «El Club dels Novel·listes», que va editar Rodoreda, Blai Bonet, Villalonga, Kazantzakis, Mauriac, Dostoievski, entre altres autors propers a la «novel·la catòlica»; o recordar que a l'any següent, 1960, moria Josep M. de Sagarra, apareixien *La pell de brau* de Salvador Espriu, *Da nuces pueris* de Gabriel Ferrater, *Comèdia* de Blai Bonet, alhora que *La plaça del Diamant* obtenia el rebuig del jurat del Premi Sant Jordi, Josep Pla publicava la primera sèrie d'*Homenots* (1958-1962), Gabriel Ferrater, *Les dones i els dies* el 1968, Albert Manent, *Literatura catalana en debat* el 1969, i Manuel de Pedrolo s'afermava com a novel·lista i dramaturg; o recordar, en fi, que l'any 1963, mentre Josep Benet publicava *Maragall i la Setmana Tràgica*, apareixien al diari francès *Le Monde* unes declaracions de l'abat de Montserrat, Aureli Escarré, per les quals el 1965 fou obligat a

Escenes d'«Els pastorets a Mataró, Sabadell, Igualada, Sant Llorenç de Morunys, Manresa i Calaf.

abandonar Catalunya, convertit en un símbol de la repressió franquista i un representant alternatiu de l'Església catalana. És recordar, d'una banda, els múltiples cristianismes que estaven en joc, l'oficial i l'oficiós, el sociològic i el convencional, el compromès i el combatiu, l'agressiu i el defensiu, l'espiritual i el funcionaritzat, el monàstic i el secular, l'intel·lectual de Moeller i el popular del pare Claret, i és recordar, d'altra banda, alguns dels components més simptomàtics del moment que vivia la literatura catalana, en cerca de lectors enmig de les tensions múltiples, literàries, polítiques, religioses i socials.

En temps que es movien entre la clandestinitat i la represa pública de l'edició en català i en climes asfixiats per la manca de llibertat d'expressió i tanmateix plens de vitalitat, les revistes montserratines QVC i Serra d'Or eren a l'avantguarda del pensament dels cristians catalans aperturistes que s'acaraven al compromís de la fe i de la catalanitat enfront del nacionalcatolicisme, oposat a la democràcia i a la catalanitat de fons. Un testimoni privilegiat del moment és el de Joan Triadú. L'últim capítol de la seva biografia, *Joan Triadú, l'impuls obstinat*, del poeta i periodista Agustí Pons, està significativament dedicat a «La crítica literària:

Forja, Serra d'Or, Avui», on no sols es feia seves les tesis de Moeller, sinó la seva esperança:

«L'espérance en Dieu Notre Père», com diu el subtítol del IV volum de Moeller, és també nostra en llegir-lo i veure'l ascendent, perquè el seu obrir-se a la creació literària més punyent –casos de Julien Green, de Henry James, de Kafka i de Hochwälder– ens el fa veure vencedor d'un obstacle que a tota una crítica tradicional –i potser més imbuïda de tradició que de crítica– havia semblat infranquejable (Triadú, 1963, 220; Pons, 1993).

Altrament, a la dècada dels seixanta del segle passat es produí, amb el relleu generacional, l'operació coneguda amb el nom de «realisme històric», sorgida d'una metodologia crítica d'ascendència marxiana i d'una programació estratègica que reorganitzà els valors de la literatura catalana amb criteris derivats de les doctrines literàries del crític hongarès György Lukács. És justament de l'any 1963 l'antologia *Poesia catalana del segle XX* de Josep M. Castellet i Joaquim Molas, considerada com un manifest programàtic d'aquell mètode crític (Marfany, 1988; Torrents, 1991), alhora que les traduccions de filòsofs i assagistes marxistes eren les lectures induïdes del moment.

Un altre document dels anys seixanta il·lumina tot el període. Es tracta de les cartes de Maurici Serrahima a Joaquim Molas de l'any 1969, publicades amb un títol que fa diana, *De Maragall a Mounier* (Serrahima, 2008), d'un alt valor testimonial per raó del dos corresponents: l'un, Serrahima, catòlic, d'Unió Democràtica, definit com «un filòsof-literat del segle xx», que amb motiu del Concili Vaticà II «s'atreuï a sortir de les catacumbes de la intimitat i donar raó de la seva fe cristiana públicament» (Giró, 2004); l'altre, Molas, que es comptava entre els que «de la mà de Marx, vam iniciar la sortida de la crisi [...] i vam tendir a fer-ho a través de l'acció. Una acció que identificava la literatura amb la política» (Serrallonga, 1979).

Aquells anys —escriu Molas al pròleg de la correspondència de Serrahima—, vivíem, tots dos, cada un a la seva manera, no sols el progressiu esquarterament de l'armari franquista i les conseqüències del Concili Vaticà II, amb el teló de fons del diàleg entre cristians i marxistes i l'explosió «imaginativa» del maig francès, sinó també la progressiva recomposició de la memòria trencada per la carnisseria del 36-39 i els intents de construcció d'un nou projecte politicocultural [...].

El títol que els editors han posat a aquesta correspondència, *De Maragall a Mounier*, projecta les cartes i els corresponents vers un arc de pensament que posa en òrbita universal els homes i les idees que van conformar culturalment la catalanitat del primer i del segon terç del segle passat. Atès que la crítica d'una literatura nacional forma part d'aquesta literatura, està per fer la història de «la crítica en cristià» en un hipotètic estudi sobre *Crítica literària catalana i cristianisme*. Quins crítics, en quines institucions, des de quins mitjans de comunicació escrits i audiovisuals i amb quines armes conceptuals s'han ocupat de quines obres literàries i de quins autors. A la manera del *Panorama crític de la literatura catalana*, de l'Editorial Vicens Vives (coordinació d'Albert Rossich), que posa les bases per a l'entrada efectiva de la crítica en la literatura de l'àmbit català. Tant se val, aquest no és el lloc d'entrar-hi amb més detall.

Una esperança: la vocació d'un Moeller?

«[...] el dia que tinguem algú que senti la vocació d'un Charles Moeller o d'un André Blanchet», esperat pels responsables de QVC del 1965, és un dia que, si bé no ha arribat en la forma dels sis volums de *Littérature du XXe siècle et christianisme* del teòleg belga, ha arribat en la forma d'una vocació equivalent. La literatura catalana no ha deixat de tenir la seva lectura crítica «en cristià», i es troba justament en l'obra dels tres crítics de llarg recorregut que l'any 1965 signaven articles al monogràfic de QVC: Joan Triadú (1921-2010), Albert Manent (1930) i Josep Massot (1941).

Nascuts esglaonadament al llarg de tres dècades successives i tots tres actius al llarg de cinc dècades, cadascun seguint la pròpia carrera, han acumulat una obra de crítica literària d'una rellevància difícil de mesurar per dues raons. Primera, per l'obra criticoliterària estricta, per la seva extensió, per la seva varietat, per la seva transcendència religiosa i per la seva incidència en les lletres catalanes. Segona raó: cap dels tres crítics no ha tingut «càtedra» a la universitat, però tots tres han ocupat llocs de responsabilitat en institucions d'influència pública: Joan Triadú a Òmnium Cultural, Albert Manent al Departament de Cultura de la Generalitat, Josep Massot a l'Abadia de Montserrat i a les seves publicacions, des d'on ha dirigit empreses culturals de forta incidència pública.

No seria apropiat dedicar-los una ressenya de diccionari enciclopèdic que reculli els títols de les seves nombroses aportacions. Posada aquí, inevitablement els empetitiria. Altrament, el lector hi té fàcil accés en diverses obres enciclopèdiques en paper (Broch, 2008) o digitals com «Lletra. La literatura catalana a Internet», entre altres. Valgui per a tots tres reproduir la visió de Joan Triadú a partir d'una de les seves últimes mirades panoràmiques, *Literatura catalana i expressió religiosa al segle xx*, on comença amb uns noms extrems que recorden el títol –molt de l'època– d'una antologia de Rafael Tasis (1949), *De Ramon Llull a Jacint Verdaguer*, primera anella en la

postguerra d'una cadena d'antologies que havien d'esdevenir el vehicle preferit dels crítics per arribar a públics amplis:

Potser no hi ha cap literatura, entre les del nostre voltant, que pugui oferir a la tradició literària religiosa un historial comparable com la de la catalana, de Ramon Llull a Jacint Verdaguer. Sis segles que van d'«entre la vinya i el fenollar» a «m'estic a l'hostal de la Providència».

I, després de

no deixar d'esmentar, encara que m'hi he mirat per tal d'evitar–ho per l'excés de proximitat, dos poetes actuals en plena producció i ben diversos: David Jou –fe i ciència– i Carles Duarte, la seva interpretació del Cohèlet,

conclou:

He anat per les carenes –permeteu-me la imatge d'un fill de la muntanya–, però sé, ho sabem tots, que a les comes, a les valls i fins i tot a les afraus, hi ha poesia, sobretot, i prosa catalanes d'expressió religiosa o de profunda preocupació pel destí humà. Però això dóna per a un llibre que caldria que algú de les noves generacions ens proporcionés (Triadú, 2007).

A les carenes de la crítica literària catalana «en cristià» es troben indiscutiblement Triadú, Manent i Massot, que van començar l'ascensió en aquell número monogràfic de *Qüestions de vida cristiana* del 1965. Però això també dóna per a un llibre.

Bibliografia

- ABRAMS, Sam: *Cants espirituals catalans. Ausiàs March i els seus successors (estudi i antologia)*. Barcelona: Editorial Claret, 2001.
- ARNAU, Carme: *Compromís i escriptura. Lectura d'«Incerta glòria» de Joan Sales*. Barcelona: Editorial Cruïlla, Fundació Joan Maragall, 2003.
- BROCH, Àlex. *Diccionari de la literatura catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana, 2008.
- CARBÓ, Ferran et al.: *Les literatures catalana i francesa: postguerra i «engagement»*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- CASTELLET, Josep M.; MOLAS, Joaquim: *Antologia de la poesia catalana del segle XX*. Barcelona: Edicions 62, 1963.
- GIRÓ I PARÍS, Jordi: *Els homes són i les coses passen. Maurici Serrahima i Bofill (1902-1979), un filòsof-literat del segle XX*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.
- LLANAS, Manuel; PINYOL I TORRENS, Ramon: *La literatura d'idees*. A RIQUER; COMAS; MOLAS: *Història de la literatura catalana*, vol. X. Barcelona: Editorial Ariel, 1987.
- LLUCH, Carles: *La novel·la catòlica a Catalunya. Precedents teòrics*. Barcelona: Editorial Cruïlla, 2000.
- MANENT, Albert: *Literatura catalana en debat*. Barcelona: Editorial Selecta, 1969.
- MARFANY, Joan-Lluís: «El realisme històric». A RIQUER; COMAS; MOLAS: *Història de la literatura catalana*, vol. XI. Barcelona: Editorial Ariel, 1988.
- MARQUÈS, P. Andreu: «Orígens de la revista QVC». *QVC*, 40 (1968).
- MASSOT I MUNTANER, Josep: «Les revistes». A *Aproximació a la història religiosa de la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1973.
- MASSOT I MUNTANER, Josep: *Els creadors del Montserrat modern. Cent anys de servei a la cultura catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1979.
- MOLAS, Joaquim: «Carta a l'editor». Pròleg a SERRALLONGA, Segimon: *Poemes 1950-1975*. Barcelona: Editorial Crítica, 1979.
- PONS, Agustí: *Joan Triadú, l'impuls obstinat*. Barcelona: Fundació Jaume I, Editorial Barcino, 1993.
- SERRAHIMA, Maurici: *De Maragall a Mounier. Cartes a Joaquim Molas sobre la renovació del pensament cristià a Catalunya (1915-1936)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- SERRALLONGA, Segimon: *Poemes 1950-1975*. Barcelona: Editorial Crítica, 1979.
- TASIS, Rafael: *Antologia de la poesia catalana. De Ramon Llull a Jacint Verdaguer. Segles XII al XIX*. Barcelona: Editorial Selecta, 1949.
- TORRENTS, Ricard: «L'obra de Joaquim Molas: de la intuïció i el mètode a l'estratègia». A *Creació i crítica en la literatura catalana*. Barcelona: Universitat de Barcelona, Fundació Caixa de Catalunya, 1991.
- TORRENTS, Ricard: «“L'Atlàntida”, gran obra literària del cristianisme i de la humanitat». A *A la claror de Verdaguer. Nous estudis i aproximacions*. Vic: Eumo Editorial, 2004.
- TORRENTS, Ricard: «Entre carrincló i biedermeier». A *Art, poder i religió. La Sagrada Família en Verdaguer i en Gaudí*. Barcelona: Edicions Proa, 2006.
- TRIADÚ, Joan: «Notes sobre el volum IV de *Literatura del segle XX i Cristianisme* de Charles Moeller». *Forja* (abril del 1960).
- TRIADÚ, Joan: «Notes sobre Charles Moeller o el valor social d'una crítica literària cristiana». A *Llegir com viure*. Barcelona: Editorial Fontanella, 1963.
- TRIADÚ, Joan: «Mite i realitat a la novel·la catalana de postguerra». A *Problemes de llengua i literatura catalanes. Actes del II Col·loqui Internacional sobre el Català*. Amsterdam 1970. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976.
- TRIADÚ, Joan: *La novel·la catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1982.
- TRIADÚ, Joan: *La poesia catalana de postguerra*. Barcelona: Edicions 62, 1985.
- TRIADÚ, Joan: «Literatura catalana i expressió religiosa al segle XX». *Revista de Catalunya*, 225 (febrer del 2007).
- TRIADÚ, Joan: *Memòries d'un segle d'or*. Barcelona: Edicions Proa, 2008.
- VALL, Xavier: *La literatura catalana de postguerra i l'existencialisme (1945-1968)*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona, 1990.
- VALL, Xavier: «L'objectivisme en la literatura catalana de postguerra». A *Actes del desè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Frankfurt 1994. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- VILANOVA, Evangelista: «Deu anys de *Questions de vida cristiana*». *QVC*, 40 (1968).

Reptes catalans a l'Església catòlica

Salvador Cardús

Periodista, escriptor i sociòleg.
Actualment és degà de la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona.

Abraham

ابراهيم

αβραάμ

אברהם

Escena de la Passió d'Esparreguera, 2009. A la dreta, coberta del document *Arrels cristianes de Catalunya*, subscrit pels bisbes catalans l'any 1985. A la pàgina esquerra, inscripció al Centre Ecumènic, Vila Olímpica, 1992, Barcelona.

Desafiaments locals a una Església universal

No és possible escriure honestament sobre els reptes que l'Església catòlica té plantejats actualment sense especificar des d'on es parla. Vull dir que, lògicament, una cosa seria que qui formulés aquests desafiaments fos la mateixa jerarquia catòlica catalana –amb el benentès que fos una Església amb veu pròpia, cosa que ara no té– i que, per tant, assenyalés els objectius institucionals que es proposa per als propers anys. Una altra cosa ben diferent seria que es tractés de la veu d'allò que a vegades se n'ha dit l'Església de base –suposant que mai n'hagi tingut, de veu pública–, i sobretot en el cas que la veu fos única, en vista de com els canvis demogràfics recents han trencat allò que en altres temps n'hauríem pogut dir «un cert aire de família» en la comunitat catòlica catalana. Tampoc no seria el mateix si qui parlés fossin els sectors de l'Església tradicionalment considerats

progressistes i que, poc o molt organitzats en corrents, revistes o associacions més o menys opaques, segueixen expressant una opinió crítica amb la jerarquia. I, encara, podríem demanar-ho a institucions tan sòlidament arrelades –i de tradició tan distinta– dins de l'Església catalana com poden ser l'Opus Dei, l'Abadia de Montserrat o algunes activíssimes comunitats de religioses, com les benedictines. Totes serien veus «des de dins», i és fàcil imaginar que hi hauria graus notabilíssims de discrepància. Però, en el cas d'aquestes ratlles, i amb independència de les simpaties i les conviccions personals de qui les escriu, és notori que no puc assumir la representació de cap d'aquestes veus «internes». La pregunta, doncs, és: es pot

El papa Joan XXIII i el monjo montserratí Anselm M. Albareda, que va participar activament en el Concili Vaticà II. A sota, el cardenal i arquebisbe de Barcelona Narcís Jubany (1913-1996).

dir alguna cosa amb sentit sobre els reptes actuals o de futur de l'Església catòlica catalana «des de fora»? Amb quina legitimitat es pot entrar a fer consideracions públiques sobre a què ha de donar resposta una institució tan complexa com aquesta Església local que, d'altra banda, sempre ha donat tants maldecaps al Vaticà?

D'entrada diré que intentaré moure'm en l'estricta territori de l'anàlisi sociològica, que és el que professionalment m'escau. Es tracta d'observar les transformacions recents del paper d'aquesta institució dins de la societat catalana i de limitar-se a presentar alguns dels desafiaments que els canvis socials formulen a l'Església, sempre en aquest mateix pla. Això no obstant, perquè el context de la publicació ho exigeix, sí que posaré l'èmfasi de la reflexió en la relació d'aquesta institució religiosa amb el que ha estat la seva aportació a la cultura del país i, particularment, amb el seu compromís nacional, que, no fa pas tants anys –atesa la lentitud dels temps eclesials, vint-i-cinc anys són no res–, va explicitar en el document *Arrels cristianes de Catalunya*, del 1985. En definitiva, la perspectiva adoptada aquí consistirà a reflexionar sobre els desafiaments que la societat catalana planteja a l'Església catòlica local, més que no pas a voler entrar a considerar quins són els reptes que els diferents sectors eclesiàstics, dels més centrals als més

perifèrics, dels més conservadors als més renovadors, volen plantejar a la societat catalana en el seu conjunt.

Brevíssima contextualització històrica

Els processos dits de secularització i el pluralisme religiós de les societats occidentals –sense entrar ara en l'adequació i les confusions que aquests termes han creat, i que ha estudiat tan a fons el professor Joan Estruch– van provocar un profund desencanament en les tradicionals formes de vinculació de l'Església catòlica amb la societat, sobretot als països on aquesta confessió era la dominant. En cert sentit, la celebració del Concili Vaticà II a principis dels anys seixanta va ser un intent de resposta a aquests canvis. Fa prop de cinquanta anys, davant d'aquest repte de modernització institucional, el Vaticà II s'havia decantat cap a un procés d'acomodació a la nova societat que va anomenar-se d'*aggiornamento*, és a dir, de posada al dia. El cert és que mai no se sabrà què hauria passat si aquell «esperit conciliar» s'hagués aplicat sense reserves i de manera continuada. Perquè el cert és que el papa Pau VI en va assumir formalment els resultats, però, carregat de temors i dubtes, aviat es van veure frustrades algunes de les principals expectatives que el concili havia creat. I, posteriorment, Joan Pau II es va ocupar de reinterpretar-lo en una clau completament nova i molt polèmica. Això va afectar, ja des dels anys setanta, molt principalment Catalunya i, de manera desigual, la resta dels Països Catalans, on el concili havia estat seguit amb un interès semblant al dels països europeus més avançats. Això per no dir que fins i tot en alguns terrenys, com ara el de la litúrgia, l'Església catalana s'hi havia anticipat, marcada molt de prop pels corrents francesos més oberts.

Per fer un balanç històric adequat de tot plegat, caldria remuntar-se a la Guerra Civil i als traumes que va provocar dins de l'Església catalana, així com al paper que aquesta va tenir durant el franquisme i, ambigüitats jeràrquiques a part, al paper decidit que va tenir en la supervivència de la cultura catalana i en l'empament dels

moviments democràtics i antifranquistes. Però l'objectiu seria massa ambiciós per a aquestes pàgines. Ens limitarem a assenyalar la frustració d'aquells anys setanta del segle passat a causa d'uns canvis postconciliaris que no satisfien les expectatives generades. A més, hi ha algunes raons més pròpiament locals com ara el perfil biogràfic del clergat més assenyalat d'aquells anys, socialment més compromès i amb més capacitat de lideratge, i que van comportar una dramàtica sagnia dins de l'Església catalana amb una notable «plegada» de capellans, molt ben analitzada per Francesc Núñez a *Les plegades. Sacerdots secularitzats*, llibre publicat per l'Editorial Mediterrània el 2006. Aquell abandonament massiu va decapitar moltes iniciatives i, amb moltes i digníssimes excepcions, va restar capacitat de lideratge i presència social al clergat català. Malgrat tot, l'Església catalana va conservar en tot aquest període la seva tradicional capacitat d'arrelament a la cultura del país –d'encarnació, per dir-ho en els seus termes– i va arribar a estar encapçalada per tota una sèrie de clergues de gran categoria intel·lectual i eclesiàstica en les diverses organitzacions que en depenien i, fins i tot, en els mateixos càrrecs jeràrquics. Noms com els del cardenal Narcís Jubany, el doctor Josep Pont i Gol o el doctor Ramon Masnou, o l'abat Cassià Maria Just de Montserrat, van marcar uns estils que van

donar un gran respir als sectors més avançats i van tenir la seva continuïtat fins a principis de l'actual segle amb bisbes tan remarcables com Antoni Deig a Solsona, Josep Maria Guix a Vic, Jaume Camprodon a Girona o Joan Carrera a Barcelona.

Amb tot, el nomenament, el 1990 a Barcelona, del bisbe –i després cardenal– Ricard Maria Carles va marcar un punt de ruptura en aquesta continuïtat que havia resistit les més adverses circumstàncies històriques. Vint anys després d'aquell nomenament, s'ha de reconèixer que l'Església catalana ha fet un canvi profund, responent a una molt ben planificada acció per acomodar-la als corrents conservadors vaticans. La celebració del Concili Provincial Tarraconense del 1995, més que no pas un nou impuls de renovació de l'Església catalana, vist amb perspectiva, es pot dir que va ser la certificació del final d'uns temps, potser d'unes generacions, la continuïtat de les quals, a hores d'ara, no és gens clara més enllà de valuosos testimonis personals o d'institucions que els són fidels des d'una posició cada vegada més aïllada.

Hi ha un darrer element que cal tenir present en aquesta brevíssima descripció del context social i històric de l'Església catòlica a Catalunya: els canvis demogràfics del

Inauguració de l'exposició *Germinabit. L'expressió religiosa en llengua catalana al segle xx*, Palazzo della Cancelleria, Roma, 2001. D'esquerra a dreta: Jordi Albertí, comissari de la mostra, el cardenal Lluís Martínez Sistach, aleshores arquebisbe de Tarragona, el president Jordi Pujol, el cardenal Paul Poupard, president del Pontifici Consell de la Cultura, i l'expressident italià Giulio Andreotti.

Baptisme per immersió,
testimonis de Jehovà, 2005,
Barcelona. A sota, Centre
Ecumènic, Vila Olímpica,
1992, Barcelona.

darrer decenni, que han portat al país una veritable explosió de confessions religioses fins ara inexistents o de presència molt reduïda. En alguns casos, a més, les seves particularitats les fan especialment visibles a l'opinió pública i posen en qüestió les situacions poc o molt dissimulades d'avantatge polític en què es movia el catolicisme, per exemple en l'ensenyament o en la seva presència implícita en determinats serveis públics. Aquesta nova situació ha obligat els poders públics a definir una nova política de relació amb aquestes organitzacions que sovint ha incomodat els qui abans ocupaven una posició predominant, si no exclusiva. Com que aquesta pluralitat d'oferta afecta bàsicament la nova població, i en la mesura que l'Església catòlica també ha rebut nous contingents de seguidors, de moment no es pot pas dir que s'hagi creat cap situació de veritable competència que hagi pogut crear tensions importants: hi ha, ara com ara, més clients per a tothom. Però és ben clar que aquest nou escenari encara fa més complex el futur del catolicisme a Catalunya.

Certament, no és aquest el lloc adequat per fer balanç d'aquest canvi de circumstàncies i de rumb a l'Església catalana, ni per valorar-lo des del punt de vista eclesial, però és notori que la ruptura amb una tradició de compromís cultural i

lingüístic, i, en cert sentit, nacional –com és propi de l'Església espanyola, francesa, italiana o alemanya–, ha posat de manifest, potser de manera més accelerada i explícita que en altres latituds, les dificultats del catolicisme català per respondre als nous marcs d'acomodació entre Església i societat. És a aquestes dificultats que ara em referiré a partir de dos desafiaments que em semblen, si no els únics, els principals, i que anomenaré «la temptació de la sectarització» i «el perill de la desencarnació».

La temptació de la sectarització

No és que sigui un desafiament pròpiament català, però certament a Catalunya, i probablement en bona part del catolicisme balear, hi ha un primer repte que és més visible que en altres territoris. Em refereixo a la temptació de *sectarització* de l'Església catòlica, conseqüència no tan sols de la seva rapidíssima reculada en l'espai públic i la seva accelerada minoraació, sinó també del fet que la reacció institucional dirigida en clau vaticana i al marge de la pròpia tradició catalana, sempre més contemporitzadora amb l'heterodòxia, actualment n'accentuï els trets més radicalment conservadors. Utilitzo aquí el terme *sectarització*, en un sentit no prou matisat des del punt de vista acadèmic, per referir-me a l'adopció d'estratègies de vinculació amb la societat de caràcter reactiu, buscant la protecció i la preservació d'allò que es considera essencial amb la voluntat de reconstruir una ortodòxia sense matisos. I tot això, en lloc

Presentació de la nova etapa de la revista *Qüestions de vida cristiana*, 2009, Barcelona. D'esquerra a dreta: Antoni Matabosch, president de la Fundació Joan Maragall Cristianisme i Cultura, Josep M. Soler, abat de Montserrat, Andreu Marquès, monjo de Montserrat i exdirector de la revista, i Ramon Pla i Arxé, director de *Qüestions de vida cristiana*.

de desenvolupar una capacitat d'adaptació basada en allò que en podríem dir un procés d'hibridació. En aquest sentit, el programa ideològic llançat per Joan Pau II de desenvolupar una nova «evangelització» del món actual, més que no pas suggerir voluntat d'arrelament i encarnació en la realitat del món actual, apunta a una certa concepció de «regeneració» i a un projecte de «missió» a la recerca d'una nova conversió que aparta el fidel del món.

Des del meu punt de vista, aquest nou model de vinculació que en temps d'incerteses recolza en la reconstrucció d'una identitat catòlica sòlida i sense fissures és el que està triomfant a Catalunya i substitueix l'anterior, nascut de —o recollit per— l'esperit del Vaticà II. De fet, cada dia és més explícita la crítica al Vaticà II per part d'aquesta nova cultura eclesial, que acusa de manera directa aquell esperit conciliar d'haver accelerat la reculada social de l'Església. Una anàlisi d'aquest tipus, socialment tan miop, només s'explica per aquesta lògica resistencialista que, si bé assegura l'autoritat dins d'un determinat ordre interior, en canvi aixeca cada dia uns murs més alts entre el dins i el fora eclesial. Doncs bé, aquest és el primer repte que una societat com la catalana planteja, de manera especialment crua, a l'Església catòlica local. Si les posicions autodefensives de l'actual Església catòlica la porten a aquesta lògica

més pròpia d'una secta que no pas de la institució de referència que havia arribat a ser per a la cultura i la societat catalanes, aviat es podrà veure la reaparició de velles actituds anticlericals. Però no només això, també pot passar que l'actual indiferència religiosa acabi esborrant un llegat històricament rellevant i decisiu i es converteixi en ignorància volguda. En el pas d'aquella Església catalana, que havia protegit tota mena d'expressions culturals i polítiques en èpoques de risc, a l'actual, que de vegades acaba expulsant de sota el seu sostre parroquial fins i tot aquelles iniciatives socials i culturals que no s'ajusten prou a l'ortodòxia dels seus principis, hi plana el perill d'una futura irrellevància social.

No tinc cap mena de dubte que, més enllà de les posicions jeràrquiques i dels clergues que creixen sota el seu perfil, el gros de l'actual Església catalana el conformen els membres de la generació anterior i, sobretot, l'esperit que va guiar les organitzacions d'atenció social. Per no esmentar, molt particularment, el paper dels ordes religiosos. Però si triomfés la ideologia oficialista actual, si aquesta penetrés en el cos de l'organització, si la nova composició del clergat i d'una part notable de les noves bases socials arribades amb els recents moviments migratoris acabés marcant el perfil principal de la institució, tot fa pensar que es produiria una gravíssima

Escenes de la Passió
d'Esparreguera, 2009.

crisi d'afecció social, de proporcions encara superiors a les ara conegudes.

El perill de la desencarnació

No en sóc expert, però sempre s'ha dit que la gran capacitat d'extensió del cristianisme en els orígens es va deure a la seva gran facilitat d'acomodació a les distintes realitats culturals locals, en un procés que s'ha qualificat d'«encarnació». Més que no pas combatre les tradicions locals, el cristianisme va saber apropiarse-les i, transformant-les, adaptar-les als seus principis. I això va ser així, per posar un parell d'exemples, des del mateix calendari festiu fins a tota una sèrie de reinterpretacions de les tradicions paganes i dels seus personatges. No és estrany, en aquest sentit, que l'Església catòlica també s'hagués sabut acomodar posteriorment a l'organització política dels estats-nació i, més que això, que acabés creant veritables Esglésies nacionals, legitimadores —per a bé i per a mal— d'aquestes estructures de poder polític.

En aquest sentit, i considerant les particularitats polítiques de la nació dels catalans, és clar que s'ha pogut parlar d'una Església pròpiament catalana, i no pas per una apropiació a posteriori del patrimoni

cultural del país, sinó com a participant activa en la seva creació. Cal recordar que els primers testimonis documentals de la llengua pròpia són unes homilies? Hi ha hagut, doncs, una Església catalana, de cultura i de llengua, però sobretot es pot dir que hi ha hagut una cultura catalana d'arrel netament cristiana. Amb nivells de lleialtat desigual segons els atzars de la història, però sempre amb un fil sòlid de continuïtat, el país ha pogut comptar amb el paper de l'Església en la seva aposta per una, sovint improbable, supervivència nacional.

Tanmateix, i sense voler caure en catastrofismes fàcils, cada vegada hi ha més indicis d'una certa ruptura amb aquesta tradició de vincles estrets entre l'Església i el país. Les causes són diverses i de conseqüències desiguals, però crec que es poden enumerar amb facilitat. En primer lloc, és notòria la pressió de la Conferència Episcopal Espanyola, seguint els passos de les derives polítiques anticatalanes a l'estat espanyol. L'Església catalana ha estat incapaç d'aconseguir una conferència episcopal pròpia, i ni tan sols una estructura organitzativa potent *de facto* que la defensés de les imposicions externes. Unes imposicions que van des d'haver d'assumir discursos antimoderns, que

aquí «estrangeritzen» una Església estrafent-li la veu que li coneixíem, fins a haver d'acceptar cultures catequètiques –amb una traducció del catecisme oficial espanyol, d'ús obligatori– que han trencat una llarga tradició pròpia en la qual havien treballat de fa molt temps i conjuntament els secretariats de catequesi catalans i balears. No cal dir que aquesta dependència espanyola afecta, d'altra banda, les polítiques de nomenaments jeràrquics, perfectament dissenyades per aconseguir una progressiva desnaturalització de la identitat específicament catalana de la nostra Església. La forma com van ser rebudes les conclusions del concili de la Tarraconense i el paper del nunci i del president de la Conferència Episcopal Espanyola del moment donen fe d'aquesta intencionalitat política de fons.

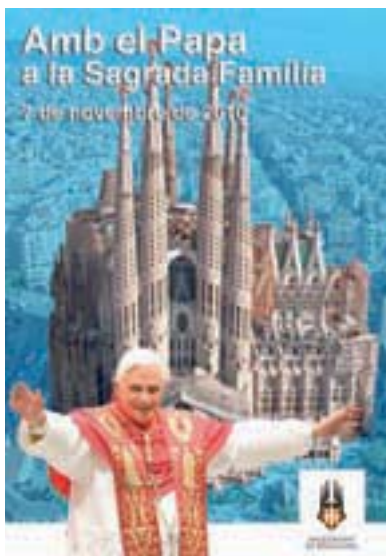
En segon lloc, s'hauria d'esmentar un subtil –però cada vegada menys discret– canvi en el perfil del clergat a Catalunya. Caldria estudiar-ho a fons, però tant pel que fa als orígens socials –i a vegades territorials– com sobretot pel tipus de formació i espiritualitat en què és socialitzat es fa visible que hi ha una gran ruptura de sensibilitat amb les generacions anteriors. En aquest cas, el més interessant és que les generacions posteriors no xoquen pas amb les

anteriors per la seva més gran acomodació als nous temps, sinó tot el contrari: per l'enorme recel que mostren envers les que havien estat considerades velles conquestes d'una Església més oberta al món. Aquest canvi de perfil en les noves generacions de clergues, sumat a l'envelliment del clergat actual que durant anys no ha tingut el relleu necessari, pot donar lloc, en pocs anys, a un canvi sobtat d'estils que ens torni a les formes més clericals i de caràcter clarament preconiliar. També en aquest cas no tan sols es tracta de canvis en els estils eclesiàstics, sinó en les lleialtats culturals i nacionals, a les quals no hauran tingut accés a causa d'una formació poc o gens vinculada al país, contràriament al paper fonamental que van tenir els seminaris diocesans dels anys quaranta als setanta, veritables factors de recatalanització cultural en plena dictadura franquista.

Finalment, i en tercer lloc, la dimensió universal de l'Església catòlica no s'havia basat mai en un cosmopolitisme asèptic, sinó, com he dit, en la seva voluntat d'acomodació a totes les circumstàncies. És allò que en podríem dir un universalisme respectuós i intel·ligent. En canvi, potser com a conseqüència d'aquesta percepció d'acorralament cada vegada més estesa,

1

2

3

Fa la impressió que l'Església institucional catalana cada dia se sent menys responsable d'allò que és local i, al contrari, cada vegada es veu més seduïda pel cosmopolitisme d'organitzacions que li permeten dissimular la pèrdua de pes local.

fa la impressió que l'Església institucional catalana cada dia se sent menys responsable d'allò que és local i, al contrari, cada vegada es veu més seduïda pel cosmopolitisme d'organitzacions que li permeten dissimular la pèrdua de pes local. Hom troba a faltar una producció de pensament cristià propi, com fa anys havia estat plasmat en la iniciativa d'algunes editorials autòctones. Hom troba a faltar la presència pública i amb veu pròpia de les organitzacions catòliques especialitzades. Hom troba a faltar propostes litúrgiques originals que siguin significatives per a la gent del país.

En resum, la meva opinió és que mentre la societat catalana està implicada en uns grans debats sobre el seu futur d'emancipació cultural i política, sobre la seva necessitat de cohesió en un moment de màxima fragmentació i desigualtat social, sobre la necessitat d'una major exigència i virtut moral per afrontar un futur necessàriament incert, l'actual jerarquia de l'Església catalana sembla que n'està al marge o que no hi té a dir res de propi, encaparrada en les seves discussions abocades a un espiritualisme eteri i evanescent, que a vegades és patèticament ridícul. No dic

que no hi hagi una Església viva capaç de fer les seves aportacions als debats actuals, però si hi és, no té veu pública. I, per tant, es fa invisible.

En definitiva, s'ha de lamentar que l'Església catalana d'avui sembli no ser capaç de respondre a les altes exigències d'una societat com la nostra. Insisteixo a dir que no parlo de la feina exigent i generosa que tantes organitzacions d'inspiració catòlica realitzen en una societat en la qual, a les velles necessitats, se n'hi sumen cada dia de noves. Aquesta manera d'entendre l'evangelització prou que és satisfeta. Parlo de la paraula d'autoritat, parlo de l'organització de l'expressió de l'adhesió a la institució, parlo de la renovació dels llenguatges simbòlics per fer-los significatius al món d'avui. Si fa molts anys, amb el meu mestre i amic Joan Estruch havíem denunciat el caràcter *kamikaze* d'uns sectors pseudoprogressistes que aspiraven a una fe sense Església, ara semblen abocats a patir una jerarquia eclesiàstica incapaç d'oferir una Església que pugui arrelar entre els qui tenen fe.

1 Trobada de la comunitat de Sant'Egidio, Santa Maria del Mar, Barcelona, 2010.

2 Cartell amb motiu de la visita del Papa Benet XVI a Barcelona per consagrar la Sagrada Família, 2010.

3 Trobada de la comunitat de Sant'Egidio,avinguda de la Catedral, Barcelona, 2010.

Memòria de l'any 2010

Exposició Tanslatici [5+5]: fotoescultures, de Josep Bou, al Museu de la Vida Rural. A la pàgina esquerra, logo de la nova plataforma creada per l'Editorial Barcino.

Enguany, la Fundació Lluís Carulla ha volgut iniciar una nova etapa de relleu del seu segell editorial, l'Editorial Barcino, especialitzat en la publicació de literatura medieval catalana. Per tal de promoure els clàssics medievals catalans i difondre'n la lectura, la Fundació Lluís Carulla ha impulsat la plataforma Amics d'Els Clàssics, una xarxa d'amics als quals se'ls ofereix informació de les novetats de Barcino, ofertes i descomptes, invitacions a actes d'interès i continguts relacionats amb els clàssics catalans. La creació dels Amics d'Els Clàssics ha estat paral·lela a la renovació del web de l'Editorial Barcino, on ja s'han inscrit als Amics d'Els Clàssics més de 2.000 persones.

D'altra banda, la Fundació Lluís Carulla ha tirat endavant la publicació dels resultats de l'Enquesta Europea de Valors a Catalunya, realitzada l'any 2009 a 1.200 persones. L'extens volum, titulat *Valors tous en temps durs?*, i sota la direcció de Javier Elzo i Àngel Castiñeira, analitza les dades obtingudes i n'extreu una imatge del que són els catalans de començaments del segle XXI. La societat catalana, conclouen els directors del volum, és més individualista, liberal, tolerant, plural i democràtica.

Finalment, la Fundació Lluís Carulla ha recollit els fruits del primer any de l'ampliació i modernització del Museu de la Vida Rural a l'Espluga de Francolí. Des de la inauguració del nou Museu, ha tingut més de 25.000 visitants i ha rebut elogis unànims per part del públic i els mitjans de comunicació. El Museu ha potenciat, a més, la seva presència a les xarxes socials i ha incrementat ostensiblement el nombre d'exposicions i activitats culturals que ha acollit.

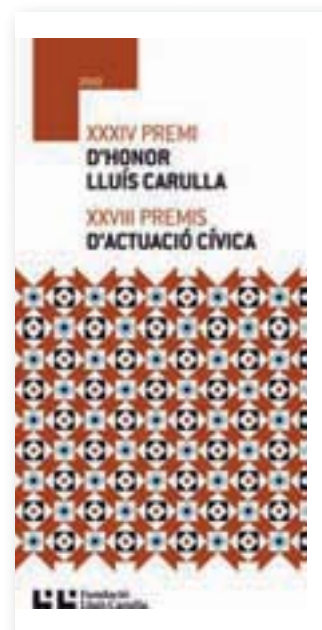
XXXIV Premi d'Honor Lluís Carulla

El Premi d'Honor, dotat amb 50.000 euros, es concedeix a persones vivents o entitats que, amb la qualitat de la seva activitat científica, cultural o cívica, hagin ajudat a enfortir la consciència de comunitat nacional i el sentit de pertinença a la cultura dels països de parla catalana.

Un cop sospesats els mèrits que cal reconèixer a les persones o entitats susceptibles de ser guardonades, el jurat, format per Salvador Cardús, Muriel Casals, Àngel Castiñeira, Vicent Partal, Ramon Pla i Arxé, Maria Mercè Roca, Joaquim Triadú, Carme Valls i Vicenç Villatoro, ha atorgat aquest guardó a:

Fundació puntCAT Sant Cugat del Vallès

Nascuda l'any 2004 amb l'objectiu de promoure la llengua i la cultura catalanes en l'àmbit d'Internet i de les noves tecnologies de la informació, la Fundació puntCAT va aconseguir el setembre del 2005 el seu objectiu primordial: la concessió per part de l'ICANN, l'organisme regulador dels dominis a Internet, del domini «.cat», primer i únic domini concedit a una cultura i una llengua. Des d'aleshores la Fundació puntCAT s'ha encarregat del control del registre i la gestió del nou domini i ha invertit els beneficis de les altes registrades a rebaixar el preu del servei i a fer millores tecnològiques al domini. Després de cinc anys de la concessió, el número de webs registrades en el «.cat» ha crescut fins a arribar als 43.764 registres, les millores tecnològiques introduïdes

han convertit el domini en el segon més segur del món i ha esdevingut el domini genèric amb més densitat d'informació, pel gran volum de continguts i documents de què disposa a la xarxa. El domini «.cat» ha ajudat decisivament que la llengua catalana tingués un lloc a la xarxa i es fes visible al món amb la mirada posada cap al futur.

XXVIII Premis d'Actuació Cívica

Els Premis d'Actuació Cívica són sis guardons, dotats amb 5.000 euros cadascun, destinats a fer conèixer i distingir la tasca (generalment poc coneguda, sovint anònima, però exemplar) de persones que han actuat i actuen al servei de la nostra identitat nacional en els diversos àmbits de la vida i de la relació humana, com ara l'ensenyament, els mitjans de comunicació, les ciències, l'art, la cultura popular, la música, el teatre, l'economia, el dret, l'acció social i cívica, etc.

El jurat ha valorat les propostes rebudes i ha atorgat els Premis d'Actuació Cívica de l'any 2010 a les persones següents:

Enric Frigola

Peratallada (Baix Empordà)

Fill de pagesos, va entrar d'aprenent a Ràdio Girona just quan tenia setze anys. Al principi va compaginar les pràctiques radiofòniques amb la carrera de magisteri. El servei militar el va obligar a traslladar-se a Barcelona, on hi havia els estudis centrals de Ràdio Espanya. Va formar part de l'equip inicial de Ràdio 4, la primera ràdio en català després del franquisme, va treballar a la desapareguda Cadena 13 i va tenir diferents responsabilitats a TVE a Sant Cugat, la primera televisió que va parlar en català. El 1991 va entrar a Catalunya Ràdio, on va ser prejubilat el 2009. A hores d'ara s'ocupa de la coordinació general i la programació de Ràdio Estel. Al llarg de la seva dilatada carrera periodística, ha promogut la presència i la difusió de la música en català als mitjans de comunicació.

Lluís Subirana

Sabadell (Vallès Occidental)

Estudiós de la sardana i poeta, ha estat president de l'Orfeó de Sabadell i de Sabadell Sardanista, cofundador de la Federació Sardanista de Catalunya i soci fundador de la Fundació Universal de la Sardana. També va ser cofundador d'Òmnium Cultural a Sabadell. Ha escrit diverses comunicacions i ponències als Congressos de Cultura Popular i Tradicional Catalanes, al Primer Congrés de Música a Catalunya i el Primer Congrés del Sardanisme. Té una vintena de llibres publicats: assaig, poesia, sardanisme, entre els quals cal destacar *Els poetes i la sardana*, *La sardana. Impressions i vivències (selecció de textos)*, *Catalanisme i sardanisme. Una història compartida*, *Ramon Ribera Llobet 1882-1957. Obra sardanista i Orfeó de Sabadell. Apunts d'un centenari 1904-2004*. Dirigeix els programes *Esperit de festa i Sardanes* a Ràdio Sabadell.

Magdalena González i Crespi

Palma (Mallorca)

Professora de música, especialista en pedagogia musical i activista cultural, ha estat una incansable dinamitzadora de la música arreu dels països de parla catalana. Fundadora i presidenta de Forum Musicae, centre per a la divulgació dels ensenyaments musicals a les illes Balears, crea i promou en primer lloc l'Orquestra de Cambra Barroca Ars

Musicae (2002), posteriorment l'Orquestra de Joves Intèrprets dels Països Catalans (2004) i, finalment, el Cor Jove dels Països Catalans (2009), dirigit per Esteve Nabona. Amb l'Orquestra de Joves Intèrprets dels Països Catalans, sota la batuta de Salvador Brotons, aconsegueix aplegar en una orquestra simfònica joves de Salses a Guardamar i de Fraga fins a l'Alguer, afavorir el sentiment de pertinença i promoure el patrimoni musical del país. A més a més, ha estat la impulsora de les I Jornades d'Ensenyaments Musicals a les Balears, la Confederació d'Associacions de Música de l'Estat espanyol, l'Associació d'Ensenyants de Música de les Illes Balears, els Intercanvis de Joves d'Instituts en tot l'àmbit cultural català, el Concurs de Composició Matilde Salvador, el Centre per a la Difusió Lliure del Patrimoni Musical Català i el Col·lectiu de Dones dels Països Catalans.

Joan Melià i Gari

Porreres (Mallorca)

Filòleg i professor de la Universitat de les Illes Balears, especialitzat en sociolingüística. Ha tingut una llarga trajectòria com a activista a favor de la llengua i la cultura pròpies. Va ser un dels impulsors de les activitats del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana a Mallorca i va formar part durant els anys vuitanta i noranta de la Comissió per a l'Ensenyament i Normalització del Català (CENC) de l'Obra Cultural Balear; va ser també membre de la junta directiva del Moviment d'Escoles Mallorquines i impulsor de l'Associació 31, que organitza activitats culturals que promouen l'ús de la llengua entre els joves de secundària. Dins aquest camp es va destacar per l'organització dels primers concerts de rock en català fets a les Illes i pel fet de ser l'impulsor de l'arribada als cinemes balears d'un gran nombre de pel·lícules en llengua catalana. Durant la legislatura 1999-2003 va ser director general de Política Lingüística de les illes Balears. De la seva gestió es destaquen les múltiples accions per normalitzar el català als mitjans de comunicació (creació de Som Ràdio), els canvis legislatius a l'àmbit comercial (elaboració dels apartats lingüístics de la Llei de Comerç),

el suport a l'etiquetatge de productes en català i la promoció de la llengua catalana com a idioma d'acollida dels nouvinguts.

Carles Subiela
Benaguasil (Camp de Túria)

Empresari i activista valencià, és el responsable de l'èxit de l'empresa Consolat de Mar. Consolat de Mar fabrica a la Xina instruments de cost assequible, especialment de vent, i no ha planyut esforços per fabricar també a l'Àsia instruments tradicionals del nostre país fins ara difícils de trobar, com el fiscorn baix de cobla. Consolat de Mar, a més de la seva activitat empresarial, porta a terme una intensa tasca de filantropia musical amb la donació d'instruments a països del Tercer Món, el suport a formacions musicals valencianes i, sobretot, la creació de l'Orquestra Simfònica Consolat de Mar. Professor de geografia i història a secundària i president de l'Institut d'Estudis Comarcals del Camp de Túria, ha publicat diversos llibres, com *Faules clàssiques i Històries de la ceba*, i treballa en la creació d'un catàleg d'obres musicals tradicionals valencianes.

Pasqual Mel-lai
L'Alguer (Sardenya)

Nascut l'any 1937, ha exercit, des dels anys seixanta i des de la seva botiga de rentasec i sastreria, una constant i digna tasca d'informació de la història antiga i contemporània de l'Alguer, com també de les tradicions i els costums algueresos. Ha esdevingut, pel seu esperit de servei, d'acollida i capacitat pedagògica, un punt de referència per als catalans interessats per la cultura de l'Alguer. Ha aplegat amb diligència i cura, per iniciativa personal, un arxiu documental de valor notable que posa a la disposició de les nombroses persones que el visiten. Va ser fundador de l'Escola d'Alguerès Pasqual Scanu el 1982.

XXXII Premis Baldiri Reixac
per a l'estímul i el reconeixement
de l'escola catalana

Aquests premis, destinats a l'estímul i al reconeixement de l'escola catalana, són dotats per la Fundació Lluís Carulla amb les aportacions voluntàries dels receptors del llibre-nadala que la Fundació trameta cada any a persones interessades en la nostra cultura. L'àmbit d'actuació és el dels països de parla catalana. L'organització dels premis compta amb la col·laboració tècnica d'Òmnium Cultural.

L'acte de lliurament dels premis a alumnes va tenir lloc al Casal de l'Espluga de Francolí el dia 30 de maig. L'acte de lliurament dels premis a escoles i dels premis a mestres i professors es va dur a terme al Palau de Pedralbes de Barcelona el dia 1 de juny.

El jurat de l'edició 2009-2010 ha estat format per Carme Alcoverro, Carles Armengol, Rosa Boixaderas, Margarida Falgàs, Marcel Fité, Josep González-Agàpito, Isidre Moreso, Eulàlia Ros i Irene Seira.

Cartell de Sebastià Negrín.

Premis a les escoles

14 premis de 3.300 euros cadascun.

Escola Lluçanès
Prats de Lluçanès

Institut Castellet
Sant Vicenç de Castellet

Escola Puig Cavalier
Gandesa

ZER Conca de Barberà
Solivella

Escola Portitxol
L'Estartit-Torroella de Montgrí

Institut La Pobla de Segur
La Pobla de Segur

Escola La Noguera
Balaguer

CP Cervantes
Algemés

CP Federico García Sanchiz
Alzira

CP Can Misses
Eivissa

Escola Tabor
Santa Perpètua de Mogoda

Escola Sagrat Cor de Jesús
Súria

Escola Santa Anna
Barcelona

Escola Maria Auxiliadora
Barcelona

Premis a mestres i professors

Dotats amb 16.000 euros en conjunt.

Premi a un estudi, recerca o assaig pedagògic, dotat amb 6.000 euros per a l'autor del treball guardonat i 3.000 euros de subvenció per contribuir a la seva edició:

Llegir més enllà de les lletres
Enric Queralt i Catà

Premi a una experiència didàctica, dotat amb 3.000 euros:

La marató de contes de l'Institut de l'Ebre: 10 anys de maratons
Maria Josepa Altadill, Cèlia Porres, Alicia Gamundi i Laureà Ferré

Premi extraordinari 110 anys d'esport i ciutadania, convocat conjuntament amb la Fundació FC Barcelona amb motiu del 110è aniversari del FC Barcelona, dotat amb 4.000 euros per a l'autor i aplicador de la proposta didàctica:

Dóna'm la mà. Els escacs com a eina educativa
Marta Amigó, de l'escola Sant Ramon, del Pla de Santa Maria

El jurat ha considerat donar una **menció especial** al treball:

Nous contextos d'ensenyament i aprenentatge
Pere Jaume Alzina, de l'IES Josep Miquel Guàrdia, d'Alaior

Premis als alumnes

70 premis de 700 euros cadascun.

Educació infantil i cycle inicial

Les abelles i la mel
Alumnes de P5 d'educació infantil de l'escola Jaume II, del Perelló.
Mestres: Olga Múria i Elisabet Pujol

De com la lectura d'un llibre engresca tota la comunitat educativa
Alumnes de P3 i P4 d'educació infantil de l'escola Països Catalans, de Lleida
Mestres: Lourdes Alins i Núria Farré

Expressem les emocions
Alumnes de P5 d'educació infantil de l'escola Farigola, de Seva
Mestra: Irene Garcia

De casa a l'escola i de l'escola a casa
Alumnes de 1r de cycle inicial de l'escola La Sinya, de Vic
Mestres: Jordina Codinachs i Laura Carrasco

Creixem amb els contes. Cada conte, un regal
Alumnes d'educació infantil de l'escola La Monjoia, de Sant Bartomeu del Grau
Mestres: Lídia Noguera, Mercè Franquesa i Montse Ginebra

Com ha canviat la vida a través dels objectes
Alumnes de 2n de primària de l'escola cooperativa El Pui, d'Esparreguera
Mestra: Rosa Canals

Escola Olga Xirinacs, consciència d'un nom, esperit d'una festa
Alumnes de P3 i P4 d'educació infantil de l'escola Olga Xirinacs, de Tarragona
Mestra: Montserrat Cebrián

Sopa de poemes Bon profit. Homenatge a Miquel Martí i Pol
Alumnes de cycle inicial de l'escola Francesc Macià, de Súria
Mestra: Montserrat Fàbrega

Cicle mitjà i cycle superior

Descobrim i preservem el patrimoni arquitectònic
Alumnes de 5è de primària de l'escola Els Secallets, de Coma-ruga
Mestre: Josep Borrut

La basseta del pati, un ecosistema
Alumnes de 3r, 4t i 6è de primària de l'escola Alfés, d'Alfés
Mestres: Gessamina Vallès i Pep Borràs

La masia catalana
Alumnes de 6è de primària de l'escola Sant Gil, de Torà
Mestra: Àngela M. Pujol

Treball interdisciplinari Fent... Zoom!
Alumnes de 5è de primària de l'escola de Pràctiques, de Tarragona
Mestres: M. Isabel Viña, Josep Borrell i M. Teresa Mas

Amunt el teló: la cloïssa Lluïsa en escena
Alumnes de 5è de primària de l'escola Sot del Camp, de Sant Vicenç de Montalt
Mestres: Laura Martínez i Teresa Lluch

Jaume I, instants d'un rei
Alumnes de 3r i 4t de primària de l'escola Príncep de Viana, de Lleida
Mestre: Jordi Vidal

Un jardí de lletres, dibuixos i flors dedicats a Mercè Rodoreda
Alumnes de 5è i 6è de primària de l'escola El Sagrer, de Barcelona
Mestra: Àngels Bosch

Colònia Sedó: l'embranchida industrial a Esparreguera
Alumnes de 6è de primària de l'escola Les Roques Blaves, d'Esparreguera
Mestra: M. Carmen Andrés

Homenatge als iaies i les iaies
Alumnes de 4t de primària del CP Víctor Oroval, de Carcaixent
Mestra: Adelina España

Els carrers, places i camins de Vinyols i els Arcs
Alumnes de 6è de primària de l'escola Santa Caterina, de Vinyols i els Arcs
Mestra: M. Nativitat Pagès

Anar a la fàbrica
Alumnes de 6è de primària de l'escola Mossèn Cinto, de Folgueroles
Mestra: Pilar Arumí

Sons i paisatges

Alumnes de 3r i 4t de primària de l'escola Mare de Déu de Montserrat, de Súria
Mestra: Judit Padró

El text periodístic: la notícia
Alumnes de 3r, 4t, 5è i 6è de primària de l'escola La Sinya, de Vic
Mestres: M. Àngels Agut, Anna Franquesa i Mercè Barris

Expressió escrita
Alumnes de 6è de primària de l'escola Sant Ignasi, de Manresa
Mestra: Pietat Quirante

Genial auca de 3r
Alumnes de 3r de primària de l'escola Bages, de Manresa
Mestres: Rosa Vilaseca i Pilar Riera

Ensinyament secundari obligatori (ESO)

Catalunya abans de la història
Arnau Ribera, alumne de 3r d'ESO de l'Institut Torredembarra, de Torredembarra
Professor: Jesús Tabernero

Anàlisi dels valors transmesos pels dibuixos animats
Alumnes de 4t d'ESO de l'escola Maristes Valldemia, de Mataró
Professors: Jaume Prat i Teresa Castellví

Història de la penicil·lina
Alumnes de 3r d'ESO de l'Institut Rovira Forns, de Santa Perpètua de Mogoda
Professora: Anna Rialp

Lladres de somnis. Projecte per a la millora de l'autoestima dels joves
Alumnes de 2n i 3r d'ESO de l'IES Son Pacs, de Palma
Professors: Teresa Caimari i José Juan Guijarro

Primera ruta literària dels alumnes de secundària de la Conca de Barberà: Institut Martí l'Humà
Alumnes de 2n d'ESO de l'Institut Martí l'Humà, de Montblanc
Professora: Elisenda Rosell

Primera ruta literària dels alumnes de secundària de la Conca de Barberà: Institut Joan Amigó
Alumnes de 2n d'ESO de l'Institut Joan Amigó, de l'Espluga de Francolí
Professora: Eulàlia Serra

Imatges dels guardonats als Premis Baldiri Reixac 2009-2010, en els actes de lliurament dels premis a alumnes al Casal de l'Espuga de Francolí i dels premis a escoles i a mestres i professors al Palau de Pedralbes de Barcelona.

Primera ruta literària dels alumnes de secundària de la Conca de Barberà:
Institut Joan Segura i Valls
 Alumnes de 2n d'ESO de l'Institut Joan Segura i Valls, de Santa Coloma de Queralt
 Professora: Maria Moix

On són els nostres herois gironins?
 Marc Felipe, alumne de 3r d'ESO de l'escola Bell-lloc del Pla, de Girona
 Professor: David Pagès i Cassú

Coneguem Catalunya
 Alumnes d'ESO de l'Institut Ramon de la Torre, de Torredembarra
 Professores: M. Antònia Ibañez, Àngela Martí, Trini Ortega i Gemma Tort

Frankenstein: el Prometeu modern
 Natàlia Español, Anna Riba i Xènia Massana, alumnes de 4t d'ESO de l'escola Sant Gregori, de Barcelona
 Professor: Xavier Ibañez

400 anys observant la lluna amb telescopi
 Víctor Gil, alumne de 2n d'ESO de l'Institut Guindàvols, de Lleida
 Professor: Anicet Cosials

Joguillengua
 Alumnes de 2n d'ESO de l'IES Manuel Sanchis Guarnier, de Castelló de Rugat
 Professor: Josep Estornell

El bosc
 Alumnes de 1r i 2n d'ESO de l'Institut Baix Camp, de Reus
 Professora: Teresa Morales

Homenatge a Joan Amades
 Alumnes d'ESO del SES Pont del Diable, de Tarragona
 Professor: Josep M. Calbet

Entre bacteris: l'ús indegut dels agents antibacterians sobre la flora cutània
 Alejandro de Jaureguizar, alumne de 3r d'ESO de l'escola L'Horitzó, de Barcelona
 Professora: Margarita Ardèvol

Projecte Hidrogen
 Alumnes de 4t d'ESO de l'escola Cor de Maria, de Valls
 Professors: Imma Abad i Pere Compte

Batxillerat

La dieta mediterrània en els adolescents (12-16 anys), una alternativa als mals hàbits alimentaris i un estil de vida saludable
 Núria Simón, alumna de 2n de batxillerat de l'escola Nostra

Senyora del Carme, de Balaguer
 Professor: Òscar Puigarnau

Els altres habitants
 Esther Pi, alumna de 2n de batxillerat de l'Institut Montsacopa, d'Olot
 Professora: M. Àngels Alzina

La diversitat cultural a l'escola
 Judit Creixans, alumna de 2n de batxillerat de l'escola Vedruna, de Ripoll
 Professora: Montsina Llimós

Aproximació als topònims monosíl·labs de poblacions dels Països Catalans
 Andreu Vaqué, alumne de 2n de batxillerat de l'Institut Príncep de Viana, de Barcelona
 Professora: Montserrat Villas

La cultura del foc i del soroll: timpans al límit
 Mercè Maresma i Aina Mateu, alumnes de 2n de batxillerat de l'Institut Els Tres Turons, d'Arenys de Mar
 Professor: Joan Antoni Curto

L'animació tradicional pas a pas. Estudi de la creació dels dibuixos animats en 2D, ús, tècniques i la realització d'un curtmetratge
 Àlicia Floriach, alumna de 2n de batxillerat de l'escola Maristes Valldemia, de Mataró
 Professor: Jaume Prat

Éssers fantàstics
 Laia Danés, alumna de 2n de batxillerat de l'Institut Anton Busquets, de Sant Hilari Sacalm
 Professora: Dolors Clota

300 anys de tecles i tubs. Els orgues monumentals de la Selva del Camp
 Miquel Massana, alumne de 2n de batxillerat de l'Institut Joan Puig i Ferrer, de la Selva del Camp
 Professora: Adelaida Ibañez

Ens calen cançons d'ara. La protesta musical als Països Catalans
 Pol Vilarrasa, alumne de 2n de batxillerat del col·legi La Salle, de Manlleu
 Professor: Toni Casals

L'obra literària de Maria Àngels Anglada. Relació entre literatura i música
 Mònica Roca, alumna de 2n de batxillerat de l'Institut Pere Fontdevila, de Gironella
 Professores: Imma Comellas i Anna Verdager

L'anàlisi tècnica aplicada als mercats financers: el món de les inversions
 Gemma Cortadellas, alumna de 2n de batxillerat de l'escola Vedruna, de Mataró
 Professora: Elena Mateos

El pes de la pluja
 Anna Cortadellas, alumna de 2n de batxillerat de l'Institut Gabriel Ferrater, de Reus
 Professora: Lúcia Martínez

Una joia d'Àfrica:

els nens sahrauís

Sarai Anglès, alumna de 2n de batxillerat de l'Institut Jaume Huguet, de Valls
Professor: Jordi Tuset

Josep Miracle.

Cartes des del front

Clàudia Samitier, alumna de 2n de batxillerat de l'Institut Lluís Vives, de Barcelona
Professors: Joan Sanromà i F. Xavier Pardo

El model de finançament autònom 2002-2006. Estudi del disseny i dels resultats a Catalunya comparats amb els de la resta de l'Estat espanyol

Núria Charles, alumna de 2n de batxillerat de l'Institut Marianao, de Sant Boi de Llobregat
Professora: Mar Esteban

Dones d'un altre temps: anàlisi del paper i la situació de la dona entre el 1936 i el 1945

a Olot i la Sénia
Lola Ferré i M. Àngels Mulleras, alumnes de 2n de batxillerat de l'escola Casp-Sagrat Cor de Jesús, de Barcelona
Professora: Ruth Galve

El cremallera de Núria.

Passat, present i futur
Nil Sanmartí, alumne de 2n de batxillerat de l'Institut Serra de Marina, de Premià de Mar
Professor: Jordi Manero

Diversos nivells

Joan Pellicer:

l'amant de la Mariola

Alumnes d'ESO i batxillerat de l'IES Pare Arqués, de Coentaina
Professors: Josep Francesc Alcover, Antoni Barceló i Ignasi Català

Exposició 25 anys,

25 personatges: 25 x 25

Alumnes d'ESO i batxillerat de l'Institut Gabriel Ferrater, de Reus
Professores: Laura Rodríguez, Gemma Alegria, Georgina Ferré, Isabel Taixés, Teresa Felip, Thais Salvat, Eloïsa Valero i Elena Martínez

Racones poètics

Alumnes d'educació infantil i primària de l'escola El Sitjar, de Linyola
Mestres: Rosa Mata, Carme Aparicio, Isabel Morera i Pepita Fabregat

Els tresors de la Laia.

Explica'm un conte
Alumnes d'educació primària de l'escola Llevant, d'Oristà
Mestra: Elisenda Jubany

Festa literària: homenatge a la Joana Raspall

Alumnes d'educació infantil i primària de l'escola Riu d'Or, de Santpedor
Mestra: Carme Garrido

El fil de la història

Alumnes d'educació infantil i primària de l'escola Sant Jordi, de Lleida
Mestres: Claustre de mestres

Temps per viure la diversitat: jocs del món

Alumnes d'educació infantil i primària de l'escola Bellaterra, de Cerdanyola.
Mestra: Anna Fernández

L'escola arrelada al poble: festa del 25è aniversari

Alumnes d'educació infantil i primària de l'escola Sanaüja, de Sanaüja
Mestres: Elena Gómez i Teresa Nosàs

Rovelló, de Josep Vallverdú. 40è aniversari de la seva publicació

Alumnes d'educació infantil i primària de l'escola Pau Claris, de la Seu d'Urgell
Mestra: Rosa M. Buchaca

La mola que mola

Alumnes d'educació infantil i primària del CP Fornells, de Fornells
Mestre: Diego Riera

Puig-reig canta!

Tots els alumnes de l'Escola Municipal de Música, l'Escola Sant Martí i l'Escola Alfred Mata, de Puig-reig
Mestres: Claustres de mestres i professors

Projecte vida sana

Tots els alumnes de l'escola Circell, de Moja-Olèrdola
Mestre: Josep Mitjans

On hi ha músics...

Tots els alumnes de l'escola Pau Vila, d'Esparreguera
Mestra: Montserrat Castellví

Aprenent de l'Anna Frank

Alumnes de cycle mitjà i superior de primària, ESO i batxillerat de l'escola Mestral, de Sant Feliu de Llobregat
Mestres: Claustre de mestres i professors

Premis a experiències que fomentin la comunicació en català entre l'alumnat dintre i fora de l'aula

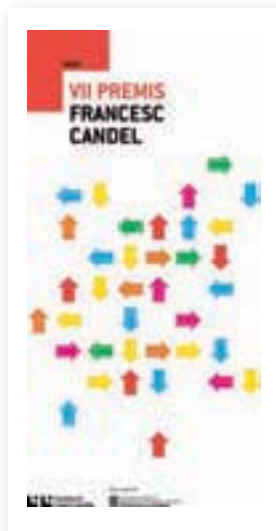
2 premis de 2.000 euros cadascun.

Les parelles lingüístiques, una oportunitat per a la integració

Alumnes de l'IES Sant Vicent Ferrer, d'Algemesí
Professors: Vicent Josep Girbés i Bàrbara Peris

Els nostres nous jocs de pati en català

Alumnes de 1r i 2n de cycle inicial de l'escola Estalella Graells, de Vilafranca del Penedès
Mestres: Núria Santiago i Mònica Calaf

Roda de premsa de presentació dels VII Premis Francesc Candel, Associació Ibn Batuta, Barcelona.

VII Premis Francesc Candel

Els Premis Francesc Candel són cinc guardons, dotats amb 3.000 euros cadascun, destinats a reconèixer i difondre les bones pràctiques en l'àmbit de la integració dels ciutadans catalans d'origen immigrant.

Després de valorar les 42 propostes rebudes, el jurat, compost per Imma Boj, Mohammed Chaib, Andreu Domingo, Carles Duarte, Josep González-Agàpito, Saoka Kingolo, Núria Llevot i Teresa Llorens, va atorgar els cinc Premis Francesc Candel a les entitats següents:

Viatge a Tatinutropo. Exposició itinerant sobre prejudicis i rumors

Consell Comarcal del Vallès Occidental Terrassa

Perquè aquesta exposició és una eina d'educació intercultural molt eficaç que ens permet experimentar de forma directa el fet migratori i, pel fet de partir de la visió que té la persona nouvinguda en el moment de l'arribada, genera empatia al voltant del procés del migrat i ens dona una visió molt real de la diversitat de la nostra ciutadania. El material expositiu, orientat a fer front a rumors i prejudicis sobre costums, creences o l'aparença física dels individus, va acompanyat d'una important proposta educativa, amb guies didàctiques, materials de suport professional, conferències, tallers i actuacions directes.

Ull, canvi i acció

Institut La Garrotxa

Olot

Per l'esforç d'entendre's entenen els altres que duu a terme l'Institut La Garrotxa d'Olot amb l'experiència «Ull, canvi i acció», la qual ajuda a transformar la realitat construint una narrativa mitjançant el llenguatge audiovisual i promou valors com la solidaritat i la justícia.

Xarxa 9 Barris Acull

9 Barris Acull-La Prosperitat

Cultura en Acció 2

Barcelona

Amb més de seixanta entitats integrades i amb una dilatada trajectòria en la lluita pels drets civils i la convivència veïnal, la xarxa 9 Barris Acull constitueix una mostra exemplar de servei comunitari que ha sabut assumir la necessitat d'unir esforços per afrontar el repte de gestionar responsablement les noves realitats socials fruit dels darrers moviments humans. En sintonia amb les institucions públiques, 9 Barris Acull ha afavorit la integració des del teixit associatiu i el manteniment de la cohesió social en uns barris on la població estrangera s'ha pràcticament quintuplicat en els darrers deu anys.

Biblioteca Massagran

Salt

Perquè la Biblioteca Massagran, amb el conjunt d'iniciatives i activitats que s'hi realitzen, ha augmentat considerablement el nombre d'usuaris i usuàries, especialment les famílies d'origen estranger, i s'ha convertit en un espai de pertinença per a les persones que hi assisteixen. La biblioteca de Salt és una mostra de com els equipaments públics són en l'actualitat centres d'acollida i integració que fomenten la cohesió social.

Programa «Sota el vel» (Entre línies)

Televisió de Catalunya

Sant Joan Despí

Perquè el reportatge «Sota el vel» reflecteix les diferents modalitats de vel islàmic, les quals cobreixen la dona parcialment o totalment, des de totes les parts implicades, per poder trobar solucions ètiques i acceptables. Es tracta d'un tema candent que ha estat objecte de diferents plens municipals amb relació al seu ús en les instal·lacions o en les vies públiques i que ha provocat reaccions i respostes molt diferents.

El lliurament de premis es va dur a terme el 3 de novembre del 2010 al Pati Llimona de Barcelona.

Guardonats als VI Premis d'Educació en el Lleure, Palau Robert, Barcelona.

VI Premis d'Educació en el Lleure

Els Premis d'Educació en el Lleure són cinc guardons, dotats amb 4.000 euros cadascun, destinats a promoure projectes i a reconèixer experiències i trajectòries de caràcter educatiu dins l'àmbit de l'educació social i del lleure.

El jurat, format per Carles Barba, Josep González-Agàpito, Enric Puig, Rafa Ruiz de Gauna, Agnès Russiñol, Joan Tarrida i Eduard Vallory, ha valorat les 55 propostes rebudes i, després d'haver fet la deliberació corresponent, atorga els VI Premis d'Educació en el Lleure de l'any 2010 a:

Trajectòria

Federació Catalana d'Escoltisme i Guiatge i les tres associacions que avui la componen: Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, Escoltes Catalans i Acció Escolta de Catalunya

Amb més de cent anys a tot el món, l'escoltisme ha estat a Catalunya un moviment educatiu juvenil d'un enorme i fecund impacte, a través de la formació integral de generacions d'infants i joves com a persones autònomes, actives, lliures i responsables, i com a ciutadans compromesos amb el país i la pau, amb esperit de servei i estima a la natura. El jurat vol distingir l'escoltisme català en el seu conjunt —que va ser Premi d'Honor de la Fundació el 1989—, unit en la diversitat i representat per la Federació Catalana d'Escoltisme i Guiatge i les tres associacions que avui la componen: Minyons Escoltes i Guies de Catalunya, Escoltes Catalans i Acció Escolta de Catalunya.

Projectes i experiències

Projecte Plug-in: joves i alfabetització digital d'adults i gent gran Associació Casal La Formiga Badalona

Perquè l'Associació Casal La Formiga és una entitat ben arrelada al Badalonès Sud que ofereix una àmplia proposta educativa actualitzada en el camp del lleure i la conciliació de la vida familiar i professional,

en especial per a les persones amb més dificultats, i de dinamització social i comunitària. El programa «Plug-in» vincula joves de centres educatius en la realització, des del voluntariat, de cursos d'informàtica a persones adultes i gent gran per facilitar-los l'accés al món digital, tot mobilitzant diversos recursos comunitaris, amb una aposta destacada pels valors educatius i socials i les metodologies actives.

Morralla Espai Creatiu **Associació Juvenil Batibull** **Girona**

El jurat ha valorat que Morralla Espai Creatiu, que l'Associació Batibull realitza a Blanes, constitueix una innovadora experiència de dinamització juvenil i animació sociocultural que respon a la diversitat d'estils de lleure del jovent blanenc, a través de l'expressió corporal, musical i escrita i de les arts plàstiques i escèniques. Mitjançant el lleure actiu i l'autogestió de les iniciatives, Morralla Espai Creatiu forma en els valors de la solidaritat i la participació comunitària.

Concert de la Gumbo Jass Band abans d'iniciar l'acte de lliurament dels Premis d'Educació en el Lleure, jardins del Palau Robert.

Lleure a Ciutat Meridiana: **casal d'estiu al CEIP Mestre Morera** **i l'agrupament El cau de la Ubuntu.** **Minyons Escoltes i Guies de Catalunya-** **Demarcació del Barcelonès** **Barcelona**

Per l'organització d'un casal d'estiu al CEIP Mestre Morera de Ciutat Meridiana de Barcelona i per la posterior creació de l'Agrupament Escolta i Guia El cau de la Ubuntu, que ofereix una alternativa educativa i de transformació social en el temps de lleure dels infants i els joves del barri de Ciutat Meridiana. Aquestes iniciatives fan arribar el mètode escolta allà on l'escoltisme és tan necessari com absent, tot fomentant l'arrelament i la convivència, l'associacionisme, l'acció transformadora, el gaudi, el compromís i l'esperança, i el creixement personal dels seus protagonistes.

Els campaments com a servei: **recuperem les vies del tren miner** **de Vallcebre i reconstruïm el poble** **abandonat de Masia Castelló** **Agrupament Escolta i Guia Mare** **de Déu del Montsant-Verge del Cim** **Reus**

Perquè els dos campaments desenvolupats els estius del 2008 i el 2009 per l'Agrupament Mare de Déu del Montsant tenien en comú l'orientació de servei a la comunitat. Sobre la base conceptual i metodològica que el millor aprenentatge és el que es produeix a través de la pròpia vivència, ambdues realitzacions es van proposar recuperar la història i el paisatge humà i geogràfic de dos indrets del nostre país: el poble abandonat de Masia Castelló al Baix Camp i les vies de l'antic tren miner de Vallcebre al Berguedà. L'experiència té el valor afegit d'haver-se realitzat amb la complicitat d'altres entitats del territori.

L'acte de lliurament de premis es va celebrar el 2 de març del 2010 al Palau Robert de Barcelona.

L'Observatori dels Valors: valors tous en temps durs?

Durant el 2010 han vist la llum dos nous volums dins la col·lecció Observatori dels Valors de l'Editorial Barcino. En primer lloc, al març va aparèixer *Consum i valors. La mercantilització dels valors*, de Laura Albareda, volum monogràfic que aprofundeix en les noves formes de consum, les quals van més enllà de la classe i l'estatus social i generen noves identitats per a molta gent. *Consum i valors* es va presentar en un acte públic al FNAC L'illa de Barcelona.

En segon lloc, a finals d'any, ha sortit el volum *Valors tous en temps durs?*, que recull els resultats de l'Enquesta Europea de

El nou volum
Consum i valors en
format e-book.

Valors a Catalunya, feta a partir de 1.200 entrevistes en profunditat realitzades el 2009 per l'empresa demoscòpica Time Consultants, per encàrrec de la Fundació Lluís Carulla. L'extens estudi, redactat per l'equip acadèmic de la Càtedra LideratgeS i Governança Democràtica sota la direcció de Javier Elzo i Àngel Castiñeira d'ESADE, analitza les dades obtingudes per l'enquesta i n'extreu una imatge del que són els catalans de començaments del segle XXI. *Valors tous en temps durs?* inclou capítols dedicats a un ampli espectre temàtic: una tipologia dels catalans del 2009 a propòsit dels seus sistemes de valors (Javier Elzo), els valors en la institució familiar (Lluís Sáez), gènere i canvi de rols (Lluís Sáez), el valor de la feina (Carlos Obeso), valors de participació social dels catalans: associacionisme i voluntariat (Lluís Sáez), política i valors (Ferran Sáez), la identitat nacional com a valor (Ferran Sáez), valors i actituds dels catalans davant de la immigració (Pau Mas), i religió i valors (Teo Mellén).

La societat catalana del 2009, conclouen Àngel Castiñeira, Lluís Sáez i Javier Elzo al darrer capítol de *Valors tous en temps durs?*, és més individualista, liberal, tolerant, plural i democràtica. És, també, més lliure i més exigent, i continua en ple procés d'autoafirmació identitària com a poble. Però, per damunt de tot, és una societat personalitzada i en procés creixent de personalització. Una societat d'individus que van a la reconquesta de tots els espais de la vida quotidiana, per adaptar-los a les seves pròpies preferències i apropiar-se'ls, tot respectant que els altres facin el mateix de diferent manera. Una societat viva i dinàmica, que ha fet del concepte de «biografia de bricolatge» o «biografia faci-s'ho vostè mateix» una praxi generalitzada. Però també és una societat no exempta de problemes, com el creixement de grups que han malentès aquest individualisme des de l'egocentrisme hedonista, el presentisme i la irresponsabilitat.

De bracet amb la publicació de *Valors tous en temps durs?*, que es preveu de presentar en un acte públic a ESADE a principi de febrer del 2011, la col·lecció Observatori dels

1

2

3

4

1 Anthony Bonner, amb un exemplar a les mans de la seva traducció a l'anglès de la *Vida coetània* de Ramon Llull.

2 Imatge del llançament de la campanya promocional d'Amics d'Els Clàssics.

3 Presentació de la plataforma Amics d'Els Clàssics a Lleida, Biblioteca Pública, 14 de setembre.

4 Jordi Pujol llegint un fragment del *Llibre dels fets* de Jaume I, presentació d'Amics dels Clàssics,

Parc de la Ciutadella, Barcelona. Carne Ruscallada, Xavier Graset, Josep Cuní, Ferran Mascarell, Josep Bargalló, Màrius Serra, Lluís Bassat i Muriel Casals van acompanyar-lo en la lectura dels clàssics catalans.

Valors llançarà una campanya de subscripció a la col·lecció sota el lema «Per als qui volen veure com som. I com serem».

D'altra banda, durant el 2010 la col·lecció Observatori dels Valors ha apostat pel llibre digital posant algun dels seus llibres al portal de venda d'e-books www.leqtor.com. Concretament, són disponibles en format ePub els volums *Joves i valors*, *Exclusió social*, *Empresa i valors*, *Política i valors* i *Consum i valors*.

De cara l'any 2011, l'Observatori dels Valors treballarà per publicar nous estudis monogràfics dedicats als àmbits de l'escola, la publicitat, el territori, l'esport i les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC).

Editorial Barcino

Entre les responsabilitats assumides per l'Editorial Barcino, paral·lelament a la publicació de textos clàssics catalans, hi ha la de donar a conèixer aquests mateixos textos als seus lectors. Amb aquesta finalitat, el passat 15 de setembre es va presentar a Barcelona el grup Amics d'Els Clàssics. L'acte va comptar amb la implicació de nombroses personalitats de la societat catalana, conscients de la necessitat d'afavorir un major coneixement, i reconeixement, de les principals obres de la literatura catalana antiga. Amb la creació d'aquest grup, al qual es pot apuntar gratuïtament qualsevol persona que hi estigui interessada, es vol potenciar la vinculació dels lectors amb la rica tradició literària autòctona, oferint-los accés a informació sobre novetats i troballes recents. Els Amics, així mateix, rebran periòdicament un butlletí electrònic amb articles i aportacions diverses sobre els clàssics, i gaudiran d'avantatges a l'hora d'accedir a les publicacions de l'editorial. La creació d'aquest grup s'ha dut a terme paral·lelament a la preparació d'una nova pàgina web de l'editorial (www.editorialbarcino.cat), més àgil, intuïtiva i amb informació més detallada sobre els llibres, en la qual s'ha dedicat un espai específic per als Amics (www.elsamicsdelsclassics.cat). Durant la campanya de promoció dels Amics d'Els clàssics, es va

Nova pàgina web
d'Editorial Barcino
(www.editorialbarcino.cat).

obsequiar a qui s'adheria al grup amb una samarreta dels Amics d'Els Clàssics, i podia triar entre els models Ausiàs March, Ramon Llull i Curial e Güelfa. Des de la seva creació, més de 2.000 persones s'han inscrit als Amics d'Els Clàssics.

Entre els títols impresos durant l'any 2010 s'ha de mencionar, en primer lloc, la nova edició crítica del *Llibre de Fortuna i Prudència* de Bernat Metge, a cura de Lluís Cabré, que s'ha publicat dins la col·lecció *Els Nostres Clàssics*. L'edició inclou aportacions destacables sobre la interpretació de l'obra, en part gràcies a la detecció de noves fonts, com també algunes novetats de pes pel que fa a l'establiment del text. D'altra banda, a la Biblioteca Barcino, destinada a textos amb ortografia normativa i anotats, s'hi ha publicat el *Llibre del rei En Pere* de Bernat Desclot, una de les quatre grans cròniques medievals catalanes, a cura de Stefano M. Cingolani.

Enguany ha coincidit que dues de les traduccions publicades són obres de Ramon Llull. D'una banda, en anglès i en coedició amb Tamesis Books, ha aparegut *A Contemporary Life*, a cura d'Anthony Bonner; de l'altra, juntament amb Lit Verlag, s'ha publicat en alemany la *Doctrina pueril*, amb una introducció de Joan Santanach i traducció d'Elisenda Padrós Wolff. En l'àmbit de les altres llengües, s'ha de fer així mateix referència a la versió castellana del *Curial e Güelfa*, a cura de David Guixeras

i amb una presentació d'Anton M. Espadaler, impulsada conjuntament amb DVD Ediciones.

L'Editorial Barcino, fundada fa vuitanta-sis anys, disposa d'un catàleg ampli i variat, amb títols que continuen interessant nombrosos lectors. Aquest fóra el cas de l'antologia *Els trobadors*, a cura d'Alfons Serra-Baldó (1934), reimpressa darrerament, com també del llibre *Les festes de Benassal* de Carles Salvador (1952); d'aquest últim la Fundació Carles Salvador, amb la col·laboració de Barcino, n'ha impulsat una nova edició. Al costat de la reimpressió d'antics volums amb els mitjans tradicionals, també s'han d'aprofitar els avantatges que ofereixen les noves tecnologies. És amb aquest convenciment que s'ha preparat una versió digital, acuradament restaurada, de *Sant Jordi. Patró de Catalunya* de Ramon d'Alòs-Moner (1926), la qual s'ha posat a la disposició dels Amics d'Els Clàssics a la pàgina web de l'editorial.

En relació amb les noves tecnologies, cal esmentar el fet que, gràcies a un acord signat amb el portal digital Leqtor, s'han distribuït en format ePub, compatible, doncs, amb la majoria dels llibres electrònics, diversos títols de la Biblioteca Barcino (www.leqtor.com).

Finalment, entre els diversos actes organitzats per l'editorial, cal mencionar les xerrades que, relacionades amb l'*Epistolari català* de Joan Miró, Daniel Giralt Miracle i Pere Portabella van dur a terme a l'Ateneu Barcelonès i a la Fontana d'Or de Girona. En relació amb el primer tom de l'*Epistolari*, publicat el desembre del 2009, s'ha de remarcar molt especialment que, pocs mesos després de la seva aparició, va ser guardonat amb el premi a la millor publicació col·lectiva de l'any 2009 per l'Associació Catalana de Crítics d'Art (ACCA). També s'han de recordar les jornades «L'excel·lència a lloms de l'Edat Mitjana», organitzades els dies 8-10 de març amb l'Associació Col·legial d'Escriptors de Catalunya (ACEC), en les quals van intervenir destacats medievalistes i investigadors de la literatura antiga.

1 Taula rodona Cinema: ficció o realitat, amb el fundador de MEDIAPRO Jaume Roures i l'historiador Andreu Mayayo.

2 Inauguració de l'exposició Màrius Torres. Poeta, metge, músic (1910-1942), amb motiu del centenari del naixement del poeta lleidatà.

3 Presentació dels llibres i la festa segueix i L'última fira de Salàs, 1959 de Josep M. Espinàs.

4 Calidoscopi, un dels emblemes del nou Museu.

Museu de la Vida Rural

El Museu de la Vida Rural ha viscut el 2010 el primer any des de la seva ampliació i modernització. Les noves instal·lacions i la nova articulació del discurs han donat un impuls al Museu en tots els sentits, tot millorant-ne l'estadística de visitants i la repercussió als mitjans de comunicació. Tot i això, el Museu desitja seguir creixent fins a convertir-se en una institució de referència, no només dins el panorama català, sinó també dins l'àmbit europeu.

El nombre de visitants va créixer considerablement fins a superar les 25.000 persones. Els resultats van ser esperançadors de cara al futur de la institució. El marge de creixement encara és elevat, i la voluntat dels responsables del Museu és potenciar sobretot les visites d'escoles.

Entre les innovacions que el Museu ha introduït en el seu dia a dia, cal destacar l'increment de la presència i l'activitat en

les xarxes socials, cosa que l'ha situat entre els museus més destacats en aquest camp a nivell estatal. Els encarregats del MVR han cregut oportú explotar aquest nou vessant de la comunicació per tal de difondre i donar a conèixer la institució i rebre els comentaris i les aportacions de la seva audiència, que ha passat a convertir-se en un actor més en la creació de continguts. Les xarxes socials són una part cada dia més important de les relacions interpersonals, per l'àmplia i ràpida difusió que permeten i per l'oportunitat d'interaccionar que ofereixen. A més de tenir un bloc, el Museu és present a facebook, twitter, flickr, youtube, issuu i formspring-me.

En l'apartat de publicacions, l'equip del MVR ha creat *El perxe*, un butlletí digital de periodicitat trimestral, que, a més de recollir i parlar de les activitats que es fan a la institució, ofereix entrevistes, articles, propostes gastronòmiques i culturals... Un magazín, doncs, fet des del Museu, però no exclusivament sobre el Museu.

1

2

3

4

5 Primer número del butlletí digital del Museu, que tindrà periodicitat trimestral.

6 Portada del catàleg del nou Museu, amb textos en català, castellà, anglès i francès.

7 Cartell de la mostra fotogràfica *Seny*, d'Ivana Larrosa, centrada en el taller de forja de la família Martí (Cal Biel) i en el de picapedrers de la família Vendrell.

8 Visita al Museu d'Ernest Benach, president del Parlament de Catalunya.

9 Imatge de l'exposició *Seny*, que recrea *La Fragua de Vulcano* de Velázquez.

A finals d'anys el catàleg del nou Museu ha vist la llum com a primer volum d'una nova col·lecció de l'Editorial Barcino dedicada a l'etnologia rural. Dirigida per Jordi Llavina, aquesta col·lecció comptarà amb l'assessorament de Clara Arbués, Montserrat Soronellas, Josep Maria Sans Travé, Lluís Calvo i Joan Frigolé. El catàleg, titulat *La força de la mà de l'home* entra pels ulls. El text descriu breument totes les estances del Museu i es recolza en una potent imatge gràfica, de conjunt i de detalls, de les peces i les sales que trobem dins dels dos edificis.

Durant el 2010, el Museu ha potenciat especialment la dinamització cultural del territori. Les noves instal·lacions han permès augmentar el nombre d'activitats culturals, presentacions de llibres, tertúlies, concerts i exposicions temporals. Entre d'altres, van passar pel Museu escriptors com Josep Maria Espinàs, Josep Vallverdú, Emili Teixidor..., gent de cinema com Jaume Roures, historiadors com Andreu Mayayo i Valentí Gual, cuiners com Carme Rusalleda i Oriol Llavina, artistes com

Antonio Hervás i Wataru, fotògrafs com Josep Bou o Ivana Larrosa, exposicions com *Fibres vegetals*, del Jardí Botànic de Barcelona, o *Màrius Torres*, amb motiu del centenari del poeta lleidatà... El Museu també va participar en el *Dia Sàpiens*, que els responsables d'aquesta revista van organitzar a l'Espluga de Francolí i que va omplir el poble d'activitats culturals.

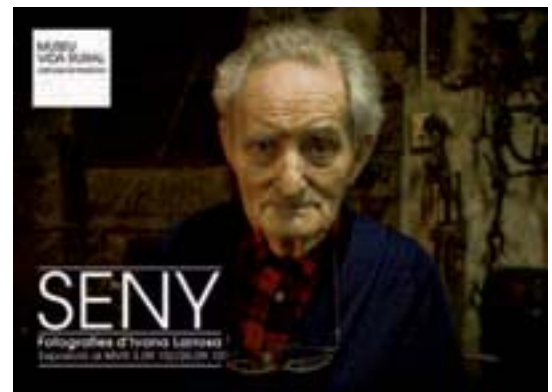
Finalment, pensant en futures ampliacions, el Museu de la Vida Rural ha adquirit a mitjan 2010 la finca veïna de Cal Cots. Al terreny contigu als dos edificis del Museu, on hi havia una pista de tennis, s'hi construirà un nou edifici amb espais pedagògics, zones de descans, àmbits expositius i un nou arxiu.

5

6

7

8

9

És impossible explicar la història i la realitat de Catalunya sense reconèixer el paper decisiu que hi ha exercit l'Església des de l'edat mitjana. Malgrat les ombres que inevitablement s'han produït, l'Església s'ha sentit compromesa amb el nostre destí col·lectiu. Aquest vincle es reflecteix en la pintura romànica o gòtica, en els monestirs de Montserrat i Poblet, en la literatura de Verdaguer o en el document *Arrels cristianes de Catalunya*, subscrit pels bisbes catalans l'any 1985. Avui l'Església viu el gran repte d'afrontar amb lucidesa la contemporaneïtat, no pas rebutjant-la, sinó oferint claus per assumir-la des de la consistència d'unes arrels i d'unes conviccions que formen part del que som i ens defineix.

